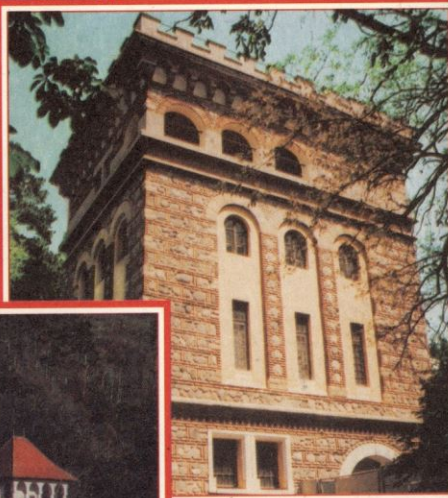
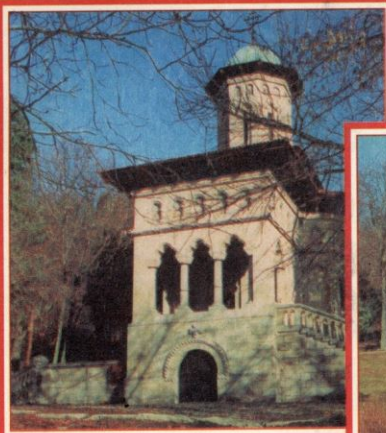

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MARTIE 2001

magazin istoric

Anul XXXIV – serie nouă – nr. 3 (408)
martie 2001

<http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm>
e-mail: mistoric @ itcnet.ro

1 Germania este o țară bogată în monumente de artă impresionantă. Multe dintre ele au avut de suferit în timpul celui de al doilea război mondial. După vizita cancelarului german Willy Brandt în Polonia, în 1970, foștii inamici din război au colaborat la refacerea unora dintre operele afectate.

Am ales pentru coperta noastră imaginea curții de onoare a palatului Charlottenburg

2 Florica, ctitorie a familiei Brătianu, a suferit modificări în timp. Cel care i-a dat forma finală a fost Ion I.C. Brătianu. În vremea lui s-a ridicat și impozanta biserică (stânga sus), și clădirea care adăpostea uzina electrică – a cărei platformă era folosită pentru observații astronomice (dreapta jos)

3 De la străvechea artă persană – al cărui monument de vârf a fost Persepolis – până la creațiile artei islamice, istoria culturală a Iranului a parcurs un drum fascinant, ilustrat și de aceste imagini

4 O baie publică, în secolul XV, cum este și cea din imagine, îndeplinea și alte rosturi sociale. Astfel de scene nu impresionau pe contemporani, iar Biserica instituisese controlul său asupra fenomenului prostituției

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
DINU C. GIURESCU,
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef:

Dorin Matei

Secretar general de redacție:

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcutău,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție

și macheta artistică:

Theodor Lianos

Director economic:

Doina Pascu

Corectura:

Georgeta Apreotesei,

Constanța Avram,

Mădălina Geambașu

Secretariat:

Floarea Dragne,

Tudora Petre

Difuzare:

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilas

București, Piața Valter Măărăneanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul I,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

martie

2001

ÎNTRE MAI MULTE LUMI

4 Povara vocației
C. RĂDULESCU-
MOTRU

5 Cei de la pașopt
*Cum s-a format elita
României moderne*
D. BERINDEI

**11 Însemnări
cu creion trist**
*Nicolae Titulescu,
note din exil (1938)*
G.G. POTRA

**17 Amintirea
unei mari iubiri**
*Florica – oaza de liniște
a Brătienilor*
N.D. ION

**25 Sindromul
consilierilor militari
străini**
*Carol I și misiunea
militară franceză*
S. CRISTESCU

**30 Trecutul
care reușește să treacă**
*Expoziții germano-
polono-ruse*
F. DOLGHIN

POVEȘTEA UNEI VORBE

**32 E mai aproape
pielea decât cămașa**
V. IONESCU

**33 Internetul,
revelator
al anacronismelor**
*Istoriografia militară
română*
M.E. IONESCU

**36 Ilustrate
din război**
*Jurnalul unui
sublocotenent pe frontul
din Dobrogea (1916)*
I.N. DINIU

**41 Fascinația
pescărușilor**
*Henri Coandă
și avionul său cu reacție*
V. AVRAM

**45 Românii
americani pentru
România întreagă**
M.C. STĂNESCU

I-AM UITAT

**49 La poalele
Muntelui Maggiore
se vorbește românește**
Istroromânii
GH. ZBUCHEA

**55 București-
Washington,
fără adiționale**
*Prima convorbire
telefonică*
A. CĂPUȘAN

**58 Cărările
văzduhului**
*Cum au învins Aliații
blocada Berlinului*
R.C. DOBRIȚOIU

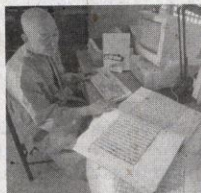

63 Fă binele
și aruncă-l în mare
*Generalul Dragalina
salvează mii de evrei
din Cernăuți*

T. WEXLER

67 Bani albi
pentru zile negre?
*Procesul Vițianu
și presupusele conturi
ale Anei Pauker*

A. POPESCU

69 Tripitaka
Koreana intră în
calculator

*Colecție de texte budiste
din secolul XIII*

E. URIAN

72 Baia: manie –
tabu – necesitate

T. STĂNESCU-
STANCIU

81 Semnături
nesemnate

*Memoriul din 30 martie
1821 – un fals?*

L. CRUCEANU

85 Moderna Evă
din Egiptul antic

R. BERGMANN

88 Sopranii

*Cele două secole de aur
ale eunucilor cântăreți*

V. GHEONEA

EVENTIMENT

16 Simpozion
româno-turc
la Chișinău

C. REZACHEVICI

53 Viața la țară
acum 3 000 de ani

*Un sat din cultura
Cucuteni*

I. LĂCUSTĂ

54 Zilele culturii
iraniene

79 Casa slovelor pe
bandă de magnetofon.
*Centrul de Istorie Orală
„Gheorghe I. Brătianu“*
M. CONOVICI

92 Ianuarie
însângerat

*Comemorarea
evenimentelor din 1941*
D. HÎNCU

REVERBERAȚII

48 Drept de survol
R.I. BUDURA

76 Armate,
nu unități; regimente,
nu divizii

V. IONESCU

RUBRICI

54 Amprente în timp
*Mareșalul Piłsudski și
generalul Rosetti*
I. STURDZA

57 Pentru biblioteca
dumneavoastră

29; 93; 94
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

VOCATIA - IZVOR DE ENERGIE NAȚIONALĂ

C. RĂDULESCU-MOTRU

Se stăruie prea puțin astăzi asupra vocației, atât în familie, cât și în școală. Nu că în aceste mediuri de educație ea ar fi disprețuită. Dimpotrivă, la ocazii solemne pe ea cade pathosul discursurilor. Ea este un superlativ de laudă. Oamenii de vocație sunt totdeauna numiți eroii progresului social.

Dar la atât se reduce interesul pentru vocație. Decorul, dat la o parte, nimeni nu se mai gândește la ea. Superlativul, după ce și-a îndeplinit serviciul, se așează la garderobă pentru alte ocazii. Dacă, cel puțin, vocația ar fi ușor de ilustrat prin personaje celebre, atunci portretele acestora ar mai provoca în tinerime reflecții trecătoare. Dar vocația nu se poate ilustra, așa cum se ilustrează o faptă militară sau morală. Ea este refractară la oricare încercare de tipizare. Se pot da exemple de vocație, dar omul reprezentativ al vocației nu există.

Negăsind, în mediul lor educativ, îndrumarea care să-i ajute la realizarea vocațiilor, tinerii de elită ies la capăt cum pot. Cei mai mulți, după dureroase crize sufletești, se elimină singuri. Neputând să fie flexibili la rutină și nici să-și impună originalitatea, ei sunt aruncați afară din școală și chiar din familie, ca nesupuși. Foarte puțini reușesc să se strecoare în cariere potrivite vocației lor. Dar, și dintre puținii aceștia, nu este unul care să păstreze recunoștința mediului educativ.

Mediul educativ de astăzi, în regulă generală, înăbușe vocația în fașe. Nu din ură conștientă, ci din ignoranță... Omenirea după credința multora, poate trăi fără oameni de vocație, cum poate trăi și fără oameni cari să rivalizeze cu Adonis. Și pentru ca rolul vocației să fie cât mai șters, unii obișnuiesc să-l banalizeze.

Sunt educatori cari confundă vocația cu profesiunea și vorbesc, în consecință, de birouri vocaționale, ca de niște birouri profesionale. Sunt, negreșit, și alții, educatori de elită, cari dau vocației o deosebită atenție. Dar aceștia, pe lângă că sunt puțini, sunt și foarte sărac înzestrați cu cunoștințe pentru a duce la bun sfârșit buna lor intenție. Ca o scuză pentru ei se poate adăuga că psihologia și pedagogia de astăzi, în ce privește vocația, sunt abia la început. Lipsesc acestor științe cunoștințele sistematizate și, mai ales, sistemele practice de aplicație ale puținelor cunoștințe pe care ele le oferă.

Cu toate acestea, este o datorie pentru oricare educator ca el să încerce să se ridice deasupra greutăților momentului pentru a se pune în serviciul descoperirii și ajutorării tinerilor cu vocație. Este o datorie față de cultura omenirii. Și este o datorie imperioasă față de cultura națională, înainte de toate...

Un copil cu vocație este un izvor de energie națională. Pierderea unui asemenea copil nu se poate compensa chiar cu prisosul de îngrijire dat în creșterea a sute și mii de alți copii fără vocație. Un educator care din rea voință sau simplă indiferență a înăbușit o vocație pe care o avea sub mână sa este tot atât de culpabil, ba încă mai culpabil, decât educatorul care, deși neglijent toată viața, a avut dibăcia să dea la lumină o singură vocație...

Îngrijind cultivarea vocațiilor, educatorii își îndeplinesc astfel o îndoită datorie: către tineri cari le sunt încredințați individual de familie; și către neamul lor întreg, care își pune într-ânsii nădejdea de viitor.

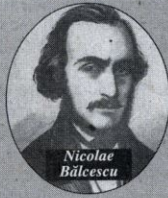
(În *Revista scriitoarelor și scriitorilor români*, nr. 9-10, 1931; fragmente)

C.A. Rosetti

Ion Ghica

Mihail
KogălniceanuNicolae
Bălcescu

GENERATIA NAȘTERII ROMÂNIEI

Academician DAN BERINDEI

Intrarea națiunii române în modernitate s-a produs în secolul al XIX-lea într-un ritm relativ rapid. El s-a datorat, neîndoiește, unor condiții economice obiective și nu în mică măsură schimbărilor esențiale produse în privința statutului internațional al statelor românești. Singure, acestea nu ar fi fost suficiente. Oamenii care s-au aflat la conducere atunci au știut să profite de avantajele existente și să facă față adversităților. Într-un răstimp relativ scurt, din rândurile tinerilor români s-a putut afirma un număr de personalități care s-au încadrat unei ambiante generale europene și cu multă siguranță de sine au construit o nouă societate și statul modern. Acești „copii amfibii” – după cum i-a definit chiar Alecu Russo, unul dintre ei – au știut ce să culeagă și ce să păstreze în procesul formării lor.

„Ne-am născut în Moldova – arăta Russo –, și am supt străinătatea, capul ni-i este de neamț, de franțuz, dar inima ne-a rămas tot de moldovean.”

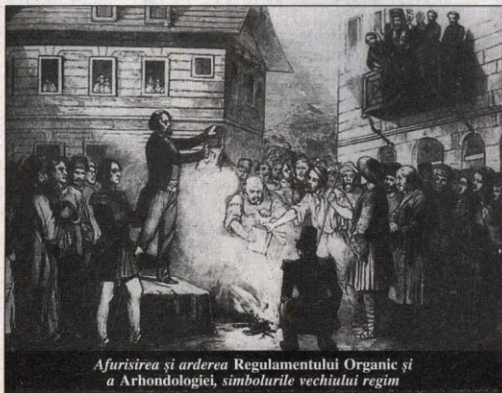
Apărătorii Constituției – acuarelă de Costache Petrescu

Zeci de tineri români au luat calea străinătății încă de la începutul veacului al XIX-lea, inițial sporadic, dar apoi, din cel de-al doilea sfert al secolului, din ce în ce mai numeroși. Numai la Paris, în anii premergători revoluției din 1848, se găseau în jur de o sută. Au petrecut dincolo de hotare ani îndelungați, unii peste o jumătate de deceniu, și-au însușit limbile însemnate ale lumii și mai ales limba franceză, în așa măsură, încât au ajuns s-o folosească mai cu înlesnire decât limba lor maternă, s-au integrat în modernitate cu puterea de adaptabilitate a românilor, s-au transformat. Esențialul a fost că întreg acest proces a avut loc păstrându-și fiecare simțăminte naționale și trăind neconținut cu gândul revenirii în patrie și al obligației morale ce o aveau de a o sluji. Crezul lor național a fost pasional și nici unul nu s-a manifestat desprinzându-se din tulpina căreia îi aparțineau, chiar și atunci când ajunseseră să vorbească și mai ales să scrie cu oarecare greutate în limba lor maternă.

Doar în fața lui Dumnezeu

Impresiile pe care le-au avut când au ajuns în vechi sferă de civilizație au fost desigur copleșitoare. Monumentele Italiei, vetuste în acel timp, când Italia, la rândul ei, se trezea și când suferea încă dominația străină, cele ale Germaniei, unde în fiecare centru vizitat sau în care au zăbovit unii dintre ei, se întâlneau o viață cultural-artistică cu puternice rădăcini și trăsături particulare și specifice, Londra, capitala țării celei mai avansate în acea vreme, care a lăsat impresii de neuitat lui Petru Poenaru, și mai ales Parisul, „cetatea luminilor”, au impresionat pentru întreaga viață pe acești tineri. Orașul de pe Sena, unde s-au găsit majoritatea dintre ei, care adăpostea monumentele Vechiului Regim, dar și pe cele datorate primei Republici și mai ales Imperiului, le-a oferit un mediu ambiant care însuma civilizație, măreție și glorie, ca și o nestăvilită energie înnoitoare.

Acești *bonjuriști*, aparținând în marea lor majoritate boierimii privilegiate, s-au văzut într-o situație cu totul nouă, ducând o viață de studenți în mijlocul unui alt tip de societate decât cel din ținutul natal, într-un cadru de viață mai „popular”, împrietenindu-se cu oameni aparținând păturilor mijlocii, cunoscând în mod direct și nu rareori prin propria lor experiență greutățile vieții. Această situație a contribuit la dobândirea de către ei a unei noi viziuni despre societate. Au devenit cu mult mai înțeleghători față de situația unor categorii sociale din propria lor patrie și preocupați de a contribui la ameliorarea ei. Au devenit, implicit, critici față de situația socială existentă în țările lor. Eufrosin Poteca, care se intitula „slujitor al lui Dumnezeu și al Țării Românești”, cerea ca și boierii să fie supuși impozitelor, iar Constantin Brăiloiu scria de la Geneva tatălui său invocând „fericirea bieților țărani” și cerea a se realiza „legi bune și a se întemeia pe echitate și justiție noua administrație”. „Ah! — scria el — dacă aș putea să vă înfățișez tabloul acestei virtuozități Elveției, ați simți cum se dezvoltă în dumneavoastră cu mai multă putere acel sentiment patriotic care, știu, e înăscut în dumneavoastră și care mă inspiră și pe mine.” La rândul său, Mihail Kogălniceanu dezvăluia din Berlin surorilor sale, în 1835, învățămintele pe care le căpătase în mediul german: „Astăzi toate aceste distincții între clasele sociale, toate aceste chimere, toate aceste aristocrații au dispărut. Numai meritul este

Afurisirea și arderea Regulamentului Organic și a Arhondologiei, simbolurile vechiului regim

adevărată distincție, nașterea nu mai însemnează nimic." Doi ani mai târziu, în octombrie 1837, se arăta și mai categoric, scriind tot de la Berlin, următoarele: „Aici, în Evropa luminată, oamenii cad în jenunchi numai înaintea lui Dumnezeu, iar nu înaintea oamenilor. De aceea și eu am învățat aicea că fiește om îi deopotrivă, că unul se deosebește de altul numai prin merit și prin fapte bune...”

Animați de simțăminte egalitare, tineri și entuziaști, trăind într-o epocă în care romantismul se afirma pe toate planurile, a fost firească și atracția pe care unii dintre ei au avut-o față de curentele socialismului utopic, care făgăduiau rezolvarea pașnică și armonioasă a problemelor cu care se confruntau societatea umană, mai ales în țările cele mai dezvoltate. Saint Simon, Fourier și Proudhon au exercitat influențe asupra unora dintre ei, de la C.A. Rossetti, la N. Kretzulescu și Ion Ghica. Acesta din urmă își reamintea cu melancolie spre sfârșitul vieții impresia pe care i-o pricinuia în tinerețe bătrânul Fourier. „Dumineca – scria el, referindu-se la Teodor Diamant, adept entuziast al curentelor socialist utopice – venea regulat de mă lua și mă ducea la conferințele lui Fourier. Era ceva încântător elocința ce bătrânul reformator punea în explicarea cercurilor simpatice; avea atâta putere și dulceață în vorbirea lui, încât era peste puțină de a nu captiva auditoriul. Îleșeam de la acele conferințe uimit și exaltat, convins pot zice. Îmi părea că mă văd plimbându-mă în Câmpii Elisei, într-o trăsură

trasă de doi mândri lei, deveniți antilei, mai blânzi decât mieluşei, numai prin puterea armonică; delfinii și balenele, transformați în antidelfini și antibalene, mă purtau lin pe toate mările; vulturii, deveniți antivulturi, mă suiau în slava cerului pe aripile lor. Era un farmec descrierea frumuseților, a plăcerilor și a desfătării spiritului și ale inimii, în cetatea falasteriană.”

Au lăsat cărțile de joc

Ieșiți de sub incidența controlului părintesc, viețuind ani de zile în mediul cu totul nou al Occidentului, tinerii români s-au integrat în rândurile studenției. Erau „veseli și voioși”, cum își amintea tot Ion Ghica, și-și trăiau viața din plin. Radu Rosetti menționează în *Amintirile* sale unele scene zvăpăiate ale tinerilor veniți la München. În 1830 sosiseră în capitala Bavariei Răducanu Rosetti – tatăl memorialistului – și cei trei frați ai săi, împreună cu Nicu Ghica-Comănești. „Se mai aflau atunci – scria Radu Rosetti – în Universitatea din München Beizade Dimitrie Ghica din București, Costache Rolla, fiul doctorului Eustațiu Rolla din Iași, un Crețulescu și alți câțiva români ale căror nume le-am uitat. Ei făcuseră mare prietenie cu estonienii și curlandezii care urmau cursurile Universității.” Și adăuga: „Restaurantul lui Tambosi, cel mai elegant din München, era locul lor de întâlnire și numai mici nu erau socotelile ce le plăteau când soseau bani de acasă.” Într-o zi, tinerii români și balti n-au ezi-

Pe gânduri, tablou de Ion Negulici

dat să angajeze „toate birjele orașului spre a organiza un lung monom, care, de repetate ori, a făcut înconjurul orașului, trecând totdeauna sub fereștile palatului regal”, ceea ce provocase chiar îngrijorarea bătrânului rege. Întrebat de monarh ce se petrecea, primul ministru îi replicase: „Nu-i nimic, Majestăte, numai o prostie a acestor sălbateci de români și de tineri de la Baltică.”

La Paris, tinerii români se arătau – este drept spre sfârșitul deceniului al patrulea – cu mult mai preocupati de problematica social-politică. Evocând anii parizieni ai tinereții sale, când cu mai mulți tineri români locuia într-o clădire din strada Saint-Hyacinthe, Nicolae Kretzulescu relatează în *Amintirile* sale: „Ziua fiecare din noi mergea la studiile sale, iar după masă, seara, ne coboram în grădinița casei și, o oră, două, până a nu ne retrage fiecare în camera sa și a ne pune la studiile noastre, ne întrețineam asupra neno-

rocitei situații a țării, a viitorului la care aspiram, precum și asupra datoriei ce ne era nouă impusă o dată ce ne vom întoarce în căminurile noastre. Totdeodată, politica generală a Europei nu ne preocupa mai puțin și găseam minute spre a citi gazetele și a ne ține în curentul evenimentelor.“ „Ne întâlneam – nota Ion Ghica, evocând momente de destindere ale tinerilor – la Café Corneille, unde domnea glasul învățatului student Bermudez sau la Café Procope, unde cuvântul era al unui alt student devenit ilustru, Jules Simon; ne comunicam unii altora scrisorile ce le primeam din Iași și din București, le comentam, le discutam și începusem a judeca pe domni și pe împărați. Epistolele lui Nicolae Bălcescu, ale lui Iancu Voinescu [este vorba de Ioan Voinescu II – D.B.] și Grigore Alexandrescu erau foarte apreciate, mai ales pentru noutățile ce ne dau despre cele ce se petreceau cu ocaziunea revizuirii Regulamentului Organic, în care baronul Rukman cerea suprimarea

autonomiei țării prin supunerea legilor noastre la sancționarea curților suzerane și protectrice. Colonelul Câmpineanu luase în mână apărarea drepturilor României. Cuvintele acestui deputat au fost toxinel care a deșteptat pe români din letargia în care se aflau. Mulți tineri, care petreceau o viață de trândăvie și de disoluțiune și aș putea cita nume ilustre astăzi, au părăsit petrecerile și cărțile [neîndoiește cele de joc! – D.B.], au alergat sub baniera Câmpineanului, s-au pus serios pe studii și au adus mai în urmă țării servicii însemnate.“

Studiile puțini dintre ei le-au încheiat prin diplome; a fost cazul lui Nicolae Kretzulescu, doctor în medicină, ori al lui Dimitrie Filipescu, doctor în drept. În general, au preferat o pregătire multiformă sau, la drept vorbind, au frecventat mai ales cursurile care i-au interesat, uneori chiar pasionat. Mulți le-au urmat pe cele mai atractive. Studiile nu trebuia să le asigure o bază materială de existență în viitor, deoarece pentru cei mai mulți această

bază exista – averile părințești. Așa îi vedem pe Alecsandri și pe Cuza frecventând cursuri de drept, dar și de medicină, evident fără a ajunge însă la o finalizare. Această pregătire multiformă a avut consecințe benefice, creându-le tinerilor un larg orizont de cultură generală, care le va fi de un mare și neîndoiește sprijin când aveau să ajungă în funcții înalte de conducere în patria lor.

Pe foarte mulți i-au interesat firesc cursurile de istorie, ca și cele având un caracter politic. Cursurile lui Quinet și ale lui Michelet au exercitat asupra lor, ca și asupra a foarte mulți studenți în epocă, o atracție irezistibilă. Amfiteatrul, care putea cuprinde 800-900 de auditori, era asaltat încă de dimineață și atmosfera în timpul cursului era incendiară. Hermiona Asachi, care avea să devină cea de-a doua soție a lui Edgar Quinet, după ce acesta a rămas văduv, o evoca: „Maestrul apare – scria ea ... O imensă aclamare iese din mijlocul acestei mulțimi care-l idolizează, setoasă de justiție și dreptate. Aceste nobile strigări răsună pe băncile amfiteatrului, în culoare, în curte, în stradă, căci sala este prea strâmtă pentru a conține multitudinea ... Un curent electric unește discipolii și maestrul ... Cuvântul maestrului izbucnea în mijlocul unei legiuni de tineri combatanți.“ Mai târziu, C.A. Rosetti, unul dintre discipolii cei mai fideli ai celor doi corifei de la Collège de France, a evocat, la rândul său, rolul pe care-l avuseseră Quinet și Michelet în procesul de formare a tinerilor români. „Tineri, pe băncile școlilor voastre libere – îi scria Rosetti lui

Vasile Mălinescu și doi prieteni francezi din zilele revoluției franceze

Michelet în 1863 – noi am primit de la voi «cuvântul vieții»... Ne-ați dat, o spun, forța de a putea merge mai departe în mijlocul celor mai mari întunecimi fără a desădăjdui și fără a ne rătăci.”

Să ne grăbim, frații mei

Încă din primii ani ai deceniului al cincilea, dintre tinerii români aflați la Paris mulți s-au îndreptat către lojile francmasonice, care-i atrăgeau prin latura lor secretă și misterioasă, dar unde știau că vor putea găsi și un teren prielnic unei acțiuni de propagare a idealurilor lor. Printre „frații” acestor loji au găsit prieteni pentru o întreagă viață, cum avea să fie cazul radicalului Pilette ori cel al lui Paul Bataillard. Au dezvoltat, totodată, încă din deceniul anterior, relații cu exilații revoluționari poloni, stabilind o legătură apropiată cu Hotelul Lambert, sediul prințului Adam Czartoryski. Prietenii străini pe care i-au dobândit pe o cale sau alta i-au ajutat în stabilirea unor contacte cu organele de presă. Au scris și publicat articole referitoare la *cauza română* – uneori și broșuri – și au reușit să se facă prezenți, direct sau indirect (prin informarea unor jurnaliști), în presa franceză, ba chiar au avut parte dintre ei și un rol redacțional în apariția periodicului studențesc *Les Ecoles*.

Parisul, principalul centru de strângere la un loc a zeci de români, le-a oferit și ocazia unei organizări. La sfârșitul anului 1845 au constituit *Societatea studenților români*, care a reprezentat un fel de „filială” de față a *Frăției* muntene. Au dobândit și un

sediu, în 3 rue de la Sorbonne – clădire care există și astăzi și care s-ar impune a fi achiziționată de Statul nostru! –, unde se reuniau și aveau și o bibliotecă. Întrunirile lor au contribuit într-o măsură și mai mare la strângerea legăturilor moldo-valahe. Acestea căpătaseră o înfățișare nouă, încă de la începutul deceniului anterior. „Într-o duminică – îi relatea spre sfârșitul vieții Ion Ghica lui Vasile Alecsandri întâlnirea de atunci dintre tinerii munteni și cei moldoveni veniți la Paris – micile noastre cărduri se întâlneau pe Quai Voltaire și noi și voi mergeam tot spre Champs Elysées. Mentorii noștri se opreau un minut de vorbă. Nu știu cum, nici în ce fel, dar ne-am pomenit deodată amestecați și braț la braț un muntean c-un moldovean, vorbeam fiecare limbajul provinciei noastre și ne înțelegeam parc-am fi vorbit aceeași limbă. Ce revelațiune! Dintr-acel moment nu am mai fost nici munteni, nici moldoveni. Eram toți români.”

În anii imediat premergători revoluției din 1848, activitatea politică a acestor tinere cadre ale României viitoare s-a intensificat în mod deosebit. Lamartine avea să accepte să patroneze *Societatea studenților români*, iar cu Michelet și Quinet legăturile au devenit deosebit de strânse. La 1 ianuarie 1847, „aproape o sută” de tineri români l-au vizitat pe Quinet pentru a-l omagia. În numele românilor a vorbit Dumitru Brătianu, iar Quinet le-a răspuns încurajându-i. „Aveți tot ceea ce dăruie dreptul nemuritor, o tradiție, o literatură care se trezește, o limbă care vă este proprie și care este rudă cu a noastră.” Le-a cerut să fie în sufletești de „un spirit național și eroic”, spunându-le: „Voi nu

Ion Negulici, Portret de femeie

aveți numai o patrie de apărut, voi veți fi obligați de a vi-o constitui și poate cu prețul sângelui vostru.”

Tot la cumpăna anului 1847, Nicolae Bălcescu a ținut o cuvântare în fața conașionalilor săi la Biblioteca Română. El a evocat pe toți românii. „Îi vedem în Banat suferind legea și influința slovacilor [evident, era vorba de sârbi și de autoritatea ecleziastică ce li se conferise acestora în imperiul Austriei asupra românilor – D.B.]; îi vedem în Transilvania, deposezați de moștenirea lor, robind ungorilor și sașilor, în primejdie de-a pierde cel din urmă avut ce le-a rămas: dreptul de a vorbi în limba părinților lor; îi vedem în Bucovina, această țară care cuprinde templul de glorie al moldovenilor, Suceava, vechea capitală cu sfintele morminte ale lui Ștefan cel Mare și ale atâtor alți eroi, fala Moldaviei; îi vedem gemând sub jugul despotice al Austriei; îi vedem în Basarabia supuși unei naționalități străine.” Bălcescu a adresat un apel ardent auditorilor săi, „într-o epocă de tranziție, între

O stradă din București, după M. Doussault

trecutul care piere și viitorul care începe a țuca", pledând pentru o regenerare asociată, pentru o reformare socială a românilor, pentru unitatea lor națională într-un trup politic al tuturor românilor, „românismul” urmând a fi factorul regenerator. Mai apoi, la 3 februarie 1847, Bălcescu făcea un bilanț încurajator și care dezvăluia totodată că aceste tinere cadre ale viitoarei Români moderne trecuseră la acțiune și erau capabile de a o face. „Chestiunea noastră — evidenția Bălcescu — a înaintat foarte mult în Francea. Este de mirare a vedea cu ce inimă s-au ocupat mai toate jurnalele de noi, în zilele trecute. Nu este zi să nu vedem câte ceva în jurnale despre noi.”

Cu ochii spre Apus

Spre sfârșitul anului 1847, a fost rândul lui Dumitru Brătianu să țină o cuvântare — cea dintâi din viața sa — în fața *Societății studenților români*. „Frumoasă e România noas-

tră!”, a exclamat el, definind-o ca pe o „maică sfântă” și, totodată, proclamând „junimea” română aflată atunci în capitala Franței — cu un adevărat simț al previziunii — drept „fondatorii renascerii României, părinții României”, afirmație care avea să fie confirmată în cursul deceniilor următoare prin constituirea statului național român. Cu lirism, în spiritul romantic al vremii, dar și cu o reală însuflețire patriotică, Brătianu și-a încheiat cuvântarea îndemnând la fapte: „să ne grăbim, să ne grăbim, frații mei, căci ceasul României a sunat, ziua încoronării a sosit!”

În preajma anului 1848, cadrele viitorului stat național erau formate. Câteva zeci de tineri alcătuiau o unitate de șoc. Formați la dimensiuni „europene”, dornici de acțiune, ei se arătau gata de a prelua sarcina marelui schimbări în care trebuia să se angajeze națiunea lor. Între ei și majoritatea părinților prăpastia era mare, nu atât în ceea ce privea obiectivele, deoarece la o emancipare visa-

seră și aceștia, dar mai ales în privința felului în care ei tinerii înțelegeau să acționeze în viitor și mai ales direcția lor de acțiune. „Viața părinților — scria Russo — a trecut lină ca un rău ce cură prin livezi și grădini și se pierde fără vuit în Siret. Pe cât erau ei departe și străini de voinicii ce dorm la Valea Albă, pe atâta ne-am născut și noi străini și departe de dâșii. Întâmplările lumii de prinprejur mereu la granița țării; vâlmașagul veacului îi găsea și-i lăsa liniștiți. Ei au deschis ochii într-un leagăn moale de obiceiuri orientale, noi am răsarit în larma ideilor nouă; ochii și gândul părinților noștri se îndreptau la Răsărit, a noștri ochi stau ținți spre Apus.”

Revoluția română din 1848 a fost înăbușită în succesele ei manifestări, dar ea a marcat prin programe, prin regimul revoluționar de peste trei luni instituit în Țara Românească, prin conlucrările dintr-o țară în alta, inclusiv în Transilvania, unde se alcătuiseră, de asemenea — dar la Sibiu și Cluj, Pesta și Viena — o intelectualitate modernă a românilor și mai ales prin viziunea românească a acestor tineri frunzași ai ei, cei mai mulți formați dincolo de hotare, că procesul de constituire al acestor elite moderne avusese loc. Exilul revoluționar, la care mulți dintre ei aveau să fie condamnați, mai ales dintre munteni, a contribuit la desăvârșirea pregătirii lor politice. După războiul Crimeii le va reveni lor să construiască noul stat național nucleu și România modernă a putut apărea pe harta Europei, într-un proces de evidentă și aproape surprinzătoare ascensiune. ■

Un an din viața unui om

Se împlinesc în această lună 60 de ani de la dispariția prematură a lui Nicolae Titulescu.

După două decenii de activitate în slujba țării, ocupând înalte funcții de răspundere pe plan intern și internațional, la 29 august 1936 Titulescu fusese înlăturat din viața politică, fiind obligat, datorită ostilității adversarilor săi din țară și străinătate, să se expatrieze. Urmărit de agenți, amenințat nu doar cu ridicarea cetățeniei române, ci chiar cu înscenarea unui proces de trădare națională, în ciuda dorinței sale de a reveni pe scena politică și de a-și servi în continuare țara în împrejurările tot mai grave, Titulescu a rămas un proscris pe care moartea l-a surprins la Cannes, în 17 martie 1941, rămășițele sale pământești fiindu-i aduse acasă după mai bine de 50 ani, la 17 martie 1992.

NICOLAE TITULESCU ÎN 1938

GEORGE G. POTRA

Redăm în continuare câteva secvențe semnificative din viața sa în cursul anului 1938, perioadă în care multe din speranțele și iluziile sale s-au prăbușit dramatic sub imperiul forței. Ne folosim chiar de însemnările inedite păstrate în „jurnalul” lui N. Titulescu. Am numit, poate impropriu, „jurnal” cele trei piese documentare depistate de noi în cursul repetatelor cercetări în cadrul Fondului 77 T 34 din Arhivele Ministerului de Externe. Este vorba despre o agendă cu 365 de pagini conținând însemnări zilnice și o alta, absolut identică, ce are și ea însemnări doar pe un număr redus de pagini, dar uneori aidoma celor din prima agendă. Nu ne putem explica motivul pentru care cele două agende au fost utilizate cvasiconcomitent și care era rostul fiecăreia dintre ele. S-a păstrat și un caiet de dictando cu însemnări din perioada 25 octombrie - 31 decembrie 1938. Notațiile din cele două agende au

fost făcute cu un creion negru moale și, după atâția ani, textul a devenit greu lizibil. Însemnările din caiet au fost operate cu cerneală neagră și textul s-a păstrat în bune condiții, prezentând însă și el dificultăți de lectură datorate numeroaselor prescurtări și ștersături.

Textul din prima agendă este complet inedit. Segmentul 25 octombrie - 31 decembrie, cuprins în caietul dictando, a fost publicat parțial de Constantin I. Turcu în revista Lumea, nr. 12 și 13-14/1992.

Nu ne-am propus aici să dăm publicității textul integral al „jurnalului”, ci să facem o semnalare a celor mai importante informații cuprinse în el. În funcție de spațiul disponibil, le-am grupat pe trei mari secțiuni: problemele de sănătate, legăturile lui Titulescu cu spațiul românesc și, în sfârșit, notele sale privitoare la evenimentele politice internaționale.

„Se prăbușește tot ce am lucrat 20 ani“

La sfârșitul lunii decembrie 1937, în circumstanțele aducerii la putere a guvernului Goga-Cuza, Titulescu a părăsit Bucureștii, plecând spre Elveția. Ajuns la St. Moritz, la 1 ianuarie 1938, notează: „Am făcut 5 zile de la București“. Sănătatea îi era din ce în ce mai precară. Se supraveghează atent și constant, apelează la medici, iar constatările – aritmia, epuizarea nervoasă și fizică și mai ales insomnia – îl alarmează.

Începe anul 1938 cu „o noapte teribilă“. O zi mai târziu notează: „Mi-e teamă că am intrat în pasa nervoasă de insomnia care să nu mă ducă la o boală“.

Fiecare zi adaugă o nouă îngrijorare: „Nu mă simt bine deloc. Nici nu mănânc, nici nu dorm“. Sfârșitul lunii ianuarie îl plasează sub semnul acestora și stări fizice și psihice, marcate de deznădejde. „M-am simțit rău toată ziua. Totul e moral. Se prăbușește tot ce am lucrat 20 ani“. La mijlocul lui februarie starea de neliniște crește: „La 10 m-au apucat palpitații groaznice... Lă-am contactat la Haga în chestia optanților. Dar să le am acum, când starea nu mi-e bine, mă îngrijorează“. Apelează la noi doctori. Medicamentele prescrie nu par să aibă efect. „În luna aprilie am avut numai 5 nopți cu 8 ore de somn și un deficit de 33 ore jumătate de somn“. În prima zi de vară menționează: „Mă dor toate oasele. Parcă aș fi gripat“.

Insomniile sunt tot mai frecvente, având un efect devastator asupra lui. Dr. Boyar îi spune că „numai frământările sufletești și insomnia sunt de vină“ pentru starea lui generală. Analizele făcute la sfârșitul lui septembrie îi dau iar motive de supărare: „Sunt foarte îngrijorat, căci nu știu din ce am 60% uree și 65 miligrame acid uric în sânge“. Schimbarea vremii îi provoacă tot felul de indispoziții: „Am dureri șale și pereți stomac“. „La 4 fost Nizza [Nisa] la d-rul Laponge pentru gât. Mi-a fost așa de rău că m-am întors la M[onte] Carlo și m-am pus în pat“.

În fiecare zi îl supără ceva. Consultă alți medici. Starea fizică nu pare să se amelioreze: „Dureri tot corpul“. „Vreme rea. Mă dor toți mușchii“. Este evident un meteoependent.

La propria sa stare fizică proastă se adaugă indispozițiile psihice ale Ecaterinei, soția sa, la rândul ei acuzând crize de lumbago și migrene prelungite. Amândoi trăiesc dramatic realitatea a doi oameni bătrâni, bolnavi și aproape uitați...

„Mă torturez pentru țară când toți mă înjură“

Deși departe, urmărește cu atenție evoluțiile de pe scena politică de acasă. În ianuarie, cu toată starea sa proastă, se întâlnește cu mai mulți români veniți special să-l vadă sau aflați în trecere. Primul contact l-a avut cu industriașul Max Aușnit. S-ar fi putut ca, știind

starea financiară delicată a lui Titulescu, acesta să-i fi oferit un sprijin material. Măsurile discriminatorii luate de guvernul Goga-Cuza îi fac însă pe mulți evrei să apeleze la Titulescu în speranța că acesta va putea stopa sau atenua efectele amintitelor măsuri. „Primit pe Goldman, șeful evreilor. I-am spus că nu pot face nimic și să nu stea în România“.

În ciuda interdicțiilor stabilite de București, este vizitat și de alte persoane: Niculescu-Buzești fiul, avocatul Aurel Cosma. Din Geneva îi vin însă semnale îngrijorătoare: „Litvinov, în declarație presă la Geneva, ridică chest[iunea] Basarabiei. Unde a ajuns România!“

Își dă seama că nori grei se adună asupra țării. Și totuși se întreba: „Pentru ce mă torturez așa pentru țară, când toți mă înjură? Nu știu. Dar nu pot altfel“.

Criza de guvern de la București îi reține atenția, iar răsturnarea lui Goga îl năucește, nu pentru că i-ar fi fost amic politic, ci pentru că manevrele lui Carol II i se par murdare.

Află de promulgarea noii Constituții, apreciind-o ca pe o lovitură dată de rege vitii politice și democrației românești. „Mi se telefonează din Paris, din sursă foarte serioasă, că în București guvernul îmi pregătește toate mizeriile, mergând până la a-mi face proces că sabotez politica externă. E o așa mare nedreptate, încât nu știu ce să mai zic. Mă mai pot întoarce în condiții sigure?“

Avea nevoie de liniște mai mult ca oricând, dar n-o are, chiar cei mai apropiați provocându-i nemulțumiri. Gh. Nenișor, nepotul sosit în februarie la St. Moritz, are un comportament lipsit de respect: „Venit Gigi. A fost obraznic cu mine“. Și adaugă: „Spus lui Gigi, conform avizului dat demult, că nu mai pot suporta

din guvern, Titulescu a fost supus unei stricte supravegheri: „Guvernul a trimis un agent să mă supravegheze... Ocupă camera 423 la et. 4. E nemaipomenit. Nici să bolesc nu mai pot liber“. „Filat de agentul Emmanuel, l-am privit în ochi [indescifrabil] așa de lung că a roșit“. „Venit să mă vadă Jaquellard, șeful cantonului de

nu, o revenire pe scena politică românească.

Mulți diplomați nu respectă interdicția pusă de București: „Venit din Paris consulul Popovici (rechemat din Bruxelles)“. „Avut la dejun pe Ionel Stârcea și soția lui. Au stat până la 7 seară“.

Singura nimore ministerială pe care o reține este aceea a lui N. Petrescu-Comnen ca ministru de Externe, pe care îl felicită, iar acesta îi răspunde cordial.

Dușmănia pe care legionarii i-o poartă e cunoscută. Titulescu îi urmărește în continuare cu atenție: „Agenția Rador anunță că Zelea Codreanu și alți gardiști, în tot[al] 14 au fost împușcați, pentru că au voit să evadeze din automobilele deschise ce îi conduceau“. „Presa germană atacă România din cauza asasinării lui Codreanu“.

La sfârșitul lui aprilie, pleacă la Cap Martin, unde îl întâmpină Laptew, fost apropiat colaborator al său la Londra. Îi face plăcere, dar clipele de bucurie sunt puține. Peste câteva zile notează: „Ziarele anunță că Goga ar fi fost lovit de paralizie generală. Cu toată diferența de idei, îmi pare foarte rău. Cu toată diferența de idei și atacurile contra politicii mele“. La vestea morții acestuia scrie: „Gazetele

Într-un moment de relaxare și cu dr. I. Cantacuzino (sus) după semnarea Tratatului de la Trianon

cheltuielile sale“. Ce tristă situație pentru doi oameni în vârstă, care așteptau respect și alinare din partea singurei rude aflate în preajma lor!

În martie părăsește St. Moritz și pleacă la Montreux. La mijlocul lunii este vizitat de Gr. Iunian, fostul președinte al Partidului Țărănesc Radical. Tabloul schițat de acesta îi provoacă noi amărăciuni: „Sunt atât de amărât de ce [aud] că tortura mea, tare mi-e frică, va sfârși printr-o boală“.

Este vizitat și de alți disidenți ai regimului, ceea ce mărește adversitatea celor din București. După înlăturarea sa

Vaud, și mi-a spus tot despre agentul Emmanuel trimis să mă supravegheze“.

„Ce e în inimă nu e medical“

Înfometat de știri, așteaptă presa din țară. Reține lucruri care sunt de natură să-l înfricoșeze, date fiind convingerile sale democratice. I se pare însă important faptul că „Ernest Urdăreanu a fost numit ministrul Curții Regale la 26 martie“. Era legat de acesta prin relații de prietenie și chiar de rudenie și spera să-i înlesnească o clarificare a raporturilor cu Palatul și, de ce

de aseară anunță că Goga a murit azi la 2. Îmi pare f. rău. Am telegrafiat d-nei Goga“. A reținut și câteva amănunte de la înmormântarea fostului prim-ministru: „La înmormântarea de joi a lui Goga au depus coroane Hitler, regele Italiei și Mussolini. A fost îngropat cu zvastica dată de Hitler“.

Iubitor al naturii, Titulescu a fost și un mare iubitor de animale, întreaga viață având lângă el un câțel, peste tot unde s-a aflat. Boala unuia dintre ei îi provoacă mare tristețe: „Câinele meu Baster pe moarte. L-a mușcat o insectă și doctorul e f. pesimist“. „A murit câinele meu Baster, după 4 zile de boală... În 1836 [sic!] am pierdut pe Fluk, în 1937 - Fluopy, '38 - Baster“.

Vizitele unor prieteni și colaboratori îi mai înmoaie tristețea. Diplomatul Savel Rădulescu îl vizitează în iulie. La plecarea acestuia spre țară Titulescu nota profetic: „A plecat în România. Cine știe dacă ne mai vedem și când, cu toată dorința mea de a mă înapoia în țară cât mai repede. Dar un așa regim de boicot personal nu sufăr“.

Are alte întâlniri agreeabile cu diplomații Edmond Ciuntu, Aurel Cosma, V.V. Pella și unele, poate mai puțin plăcute, cu un apropiat al camarilei regale, Richard Franasovici și industriașul Nicolae Malaxa.

După 1936, fiecare zi de 29 august va fi o dată tristă pentru Titulescu: „Azi 2 ani de când am fost izgonit din guvern... Sunt amărât când mă gândesc la acești 2 ani de inacțiune...“

Carol II, camarila și ceilalți adversari îl calomniază în continuare, aruncându-i în spate vini pe care nu le avea: „Constance [cumnata lui Titulescu] mi-a spus că Ernest [Urdăreanu], la sfârșitul lunii iunie, i-a spus că inspir presa contra regelui, că fac acțiune comunistă. Deci aceleași infamii, cu toată absoluta mea rezervă“. „Madgearu mi-a spus că un actual ministru (fost prieten al lui) i-a spus că s-a hotărât boicotarea mea financiară: nici un proces, consultație. Deci, dacă n-aș avea clienți din străinătate, aș muri de foame“.

La sfârșitul lui septembrie părăsește Cap Martin și se duce la Monte Carlo. E trist și plictisit: „Bagaje! Ignobil! Cum simt exilul! Eu în cufer și țara mea la prăpastie“.

Prietenii cu care menține contactul îi sunt singura bucurie. Pe parcursul a 30 de zile i-a văzut, i-au scris sau i-au telefonat: Constantin Pencovici, Eugen Neculcea, Sacha Roman, Carol (Citta) Davila, Constantin Langa Rășcanu, dr. Mihai Popovici, Dumitru Buzdugan, Constantin Vișoianu, Ion Dragu, Gheorghe Dobrovici, Nicolae Raicovicianu, Constantin Laptew, general Moruzzi. „Sunt emoționat de afecția lor... Ce e în inimă nu e medical“.

„O datorie de conștiință“

Este, dincolo de orice suferință, permanent preocupat să rămână în serviciul țării, furnizând informații utile autorităților din București. Referindu-se la preocupările

sale din 1938, la 11 septembrie 1939, într-un memoriu adresat regelui Carol II, scria: „Cred o datorie de conștiință să aduc la cunoștința Maiestății Voastre și guvernului român anumite fapte pe care le-am aflat recent și de care Ministerul Afacerilor Străine român nu poate avea cunoștință, deoarece este vorba de documente secrete care, în nici un chip, nu puteau cădea în mâinile lui... Am pătruns în ultimile detalii în culisele Conferinței de Pace [din 1919]. Am citit faimoasele convorbiri dintre cei patru: Clemenceau, Wilson, Lloyd George și Orlando“.

Titulescu nu a ezitat nici o clipă și a trecut în anul 1938 la copierea lor, cu intenția de a le trimite în țară. Nu ne îngăduie spațiul să ne ocupăm de soarta documentelor. Să vedem însă ce a consemnat el în „jurnal“ despre această chestiune. „Dejunat la Tardieu cu Auber (din Delegația franceză la Ligă) și fata lui. Mi-a promis actele secrete ale Conf. din 1919 privitor la România“. „De la 9-11 continuat citirea proceselor-verbale ale Consiliului Suprem. E înspăimântător ce presă proastă avea România în ședințele secrete ale Conferinței...“ „Rușine! Dat în dosarele ce citesc peste o notă prin care St. Aulaire, în momentul în care transmitea alianța prin care România se obliga să sângereze alături de Aliați, prevedea că tratatul nu se va executa“.

De la 6 octombrie și până la 31 decembrie 1938, numeroase însemnări indică lecturi din aceste documente. A copiat cu înfrigurare, încălcându-și promisiunea făcută lui Tardieu.

Operațiunea a durat luni de zile.

Și toate acestea în condițiile în care veștile din țară nu erau deloc încurajatoare. „Din București se anunță că va fi un singur partid, ceea ce prevedeam ca fiind conform noii Constituții“. E trist văzând cum unii din colaboratorii săi

altceva decât simplu particular ce sunt și azi. Stop. Dar tocmai din această cauză, îngăduiți-mi să vă spun din adâncul sufletului că atunci când cineva a ajuns la obiectivitatea desăvârșită prin eliminarea factorilor personali, lozinca [indescifrabil] că pentru a deveni scutul țării români

Parastas pentru Nicolae Titulescu la care participă: M. Popovici (1), Iuliu Maniu (2) și C. Vișoianu (3)

se înregimentează: „Ieri, prin lege, în România s-a făcut un partid unic, Frontul Renașterii Naționale. Se spune că Mihalache ar fi intrat, iar Măniu și Dinu Brătianu nu... Au intrat Savel [Rădulescu] și Gigi [Gheorghe Nenișor] fără să mă previe și fără să-mi anunțe măcar faptul împlinit“.

Cu atât pare mai ciudat că la 24 decembrie i-a adresat o telegramă regelui, al cărui mesaj poate fi interpretat în mai multe feluri: „Sire, am cunoscut nedreptatea. Stop. Știu că ea continuă să mă apese și acum. Stop. Aceasta n-a schimbat cu nimic sentimentele. Stop. Și nici nu cer nici chiar revizuirea judecăților asupra mea. Stop. Mai mult, pentru nimic n-aș voi să fiu

trebuie să începă prin a fi zid în jurul Regelui e o formulă cu mulți sorți de salvare a neamului în vremurile foarte grele ce întâmpinăm“.

Să înțelegem că Titulescu subscria la înființarea F.R.N.? El se ferește să facă acest lucru *expressis verbis*. Declinându-și interesul pentru orice funcție, afirmă însă cu abilitate, în numele solidarității naționale, implicita sa disponibilitate de a se alătura celor chemați să facă zid în jurul regelui.

**„Nebunii strigă
că au salvat
pacea“**

Evenimentele se precipită și „jurnalul“ le înregistrează cu febrilitate. „Se schimbă fața

Într-un dialog tandru cu Fluk, cu Fluopy sau Baster

Europei și Franța și Anglia nu mișcă“. „Hitler a intrat oficial în Viena“. „Toată presa arată că Franța și Anglia (fără a o spune deschis) acceptă politica lui Hitler și acapararea Europei Centrale“.

Înregistrează tot ce are legătură cu politica externă românească. Situația din Cehoslovacia îl îngrijorează, iar speranțele sale privind reacția fermă a democrațiilor occidentale sunt tot mai zdruncinate. „În alegerile de ieri, partidul lui Beneș a avut cel mai mare număr de voturi. Henlein [lîdețul germanilor sudeți] succes mai mic decât se spunea. Dar chestia sudetă poate pune foc Europei. E departe de a fi terminată“.

Și avea dreptate. „Făcut bagaje, decis să expediez grosul la 7 la Montreaux, când mi s-a spus că mâine Conferința Munich [München] în 4 (Hitler, Daladier, Chamberlain, Mussolini). Mi-e teamă să nu plătească tot Beneș...“ „Sunt foarte amărât de evenimentele politice. Azi Conferința în 4 la Munich. Vai de Beneș. Franța și Anglia sunt de o lașitate nespūsă și au căzut în cursa [ce] Hitler le-o arată. Pe Mussolini l-a luat de la graniță și instalat la Palat. Pe

Daladier și Cham[berlain] i-a primit doar Ribbentrop și instalat la hotel. Dacă continuă așa, azi s-au îngropat tratatele de pace". „La Radio știri de necrezut Daladier și Chamberlain primii cu flori că au împărțit Cehoslovacia". „La 1,35 noaptea, cei 4 au iscălit un acord complet. E o capitulare rușinoasă față de Hitler".

Și însemnările continuă pe același ton indignat: „Nici un cuvânt de milă pentru Cehoslovacia. Sunt dezgustat de presă. Hitler a reușit să amâie războiul pentru un moment când va fi mai tare. Și nebunii strigă că au salvat pacea... Nu sunt singur de părerea mea. Deja Roosevelt și presa

americană ieri au spus că democrațiile europene au achiesat la metodele dictatoriale..."

Și cum nici o nenorocire nu vine singură, primul dictat de la Viena din 2 noiembrie 1938 rășluiește noi teritorii cehoslovace pe care le atribuie Ungariei (12 000 km pătrați) și Poloniei (1 000 km pătrați). Grav este faptul că „Germania și Italia, singure, recte Ribbentrop și Ciano, fără Franța și Anglia, au arbitrat definitiv conflictul teritorial... Își dau seama democrațiile occidentale că din ceasul în care Axa Roma-Berlin revizuiește singură fruntariile în Europa Centrală, în ochii aces-

tea ele nu mai înseamnă mult?"

Tristețea domină paginile „jurnalului" la finele anului 1938. „Azi a 20-a aniversare a armistițiului. Cu ce tristețe mi se duce gândul la 11 noiembrie 1918, când am sărbătorit armistițiul la Café de Paris... Câte splendide speranțe autorizate s-au năruit. Azi e mai mult sărbătoarea Münchenului și a revizuirii Tratatului. Și totuși de s-ar deștepta francezii, chiar azi, câte rele am putea încă evita!"

Din păcate, nu s-a întâmplat așa. Și „jurnalul" în finalul său ne arată un Titulescu descumpănit, descurajat și copleșit de tot ce se întâmpla în jurul său. ■

Simpozion româno-turc la Chișinău

Primul Simpozion româno-turc din Republica Moldova în domeniul istoriei – iată titlul manifestării științifice desfășurate între 6-8 noiembrie, anul trecut, la Chișinău. Cei opt istorici din Republica Turcia – între care amintim pe Yusuf Halaçoğlu, directorul Institutului de Istorie al Academiei Republicii Turcia – au manifestat un interes deosebit și față de relațiile româno-otomane. Spunem interes deosebit, pentru că istoricii care au participat la congresele de istorie otomană au remarcat slaba preocupare a istoriografiei turce față de partea europeană a Imperiului otoman.

Dintre istoricii români participanți, îi amintim pe Demir Dragnev, directorul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Republicii Moldova, Anatol Petrencu, Andrei Eșanu și Valentina Eșanu, Pavel Cocârlă, Gheorghe Gonța, Ion Chitoagă, Ion Eremia, Vlad Ghimpu, Eduard Baidaus, Ion Aron,

Ion Varta și alții, iar din România pe Mihai Maxim.

Între teme abordate nu au lipsit subiecte precum: Sarâ Saltâk Baba și primul grup al turcilor selgiukizi așezați în Dobrogea secolului XIII, comerțul în Marea Neagră, statutul Țărilor Române față de Inalta Poartă, imaginea Imperiului otoman în izvoarele românești, prezența istoriei celor două popoare în manualele școlare din fiecare țară.

Recunoscând că istoriografia română acordă atenția cuvenită prezenței turcești în spațiul românesc, istoricii turci s-au angajat la o mai bună cunoaștere a istoriei românești în manualele școlare turcești. De asemenea, au pledat pentru folosirea denumirii de Europa de Sud-Est (introdusă de Nicolae Iorga) în locul celei de Balcani. Adevărul istoric ar fi astfel mai bine slujit.

Constantin RAZACHEVICI

Vechi conace boierești

Vă propunem o nouă rubrică. Ni s-a părut necesară și am apelat la o formulă publicistică prin care să readucem în atenția generațiilor mai tinere un trecut pe care nu l-au cunoscut și să reașezăm, și în acest fel, vechi și importante instituții, precum familia și proprietatea, la locul cuvenit.

În casele boierești – unele dintre ele construcții mai importante decât un conac – din așezări precum Golești, Mânjina, Bălcești, Florica, Mogoșoaia, Buftea, Ghergani, Filipești, Tibănești, Greci-Grădiștea și multe altele s-au scris pagini memorabile, de oameni ale căror sapte au dat un anume sens devenirii noastre istorice. Readucem în atenție aceste locuri și cu dorința ca să se mai salveze atât cât s-a mai păstrat din acele vechi ziduri. O zestre istorică greu încercată de furia distructivă a unui trecut nu prea îndepărtat, dar și de puținătatea mijloacelor și insuficiența preocupare a celor de azi.

Noua rubrică se dorește și o completare a mai vechilor ei „surate” Curți și reședințe domnești, Cronici de familii, Chipuri de boieri și jupănese, cu ajutorul cărora Magazin istoric a încercat să dea lecturii istorice un plus de căldură umană și de adevăr.

Marian ȘTEFAN

Ion C. Brătianu, fiul său Ion I.C. Brătianu și casa de la Florica în 1892

NARCIS DORIN ION

Un conac, o fermă, o cramă, o capelă, o gară și chiar un... observator astronomic, toate amplasate în mijlocul unui parc înconjurat de vii. Florica este locul în care s-au născut și au viețuit cei mai reprezentativi Brătieni. O familie de oameni politici români care a dat țării nu mai puțin de trei prim-miniștri, dintre care Ion C. Brătianu și fiul său Ion I.C. Brătianu au avut un rol covârșitor în realizarea României moderne.

Izvor de putere sufletească

Prima casă la Florica a fost ridicată de Ion C. Brătianu în 1858, pe partea de moșie ce-i revenise după moartea tatălui său. Tot el a cumpărat și via numită Floreasca și care avea să devină ulterior o mândrie a familiei. El a transformat simpla casă cu 4 camere și o pivniță, existente acolo înainte de 1858, într-o clădire frumoasă cu etaj și terasă deschisă. Aici și-au stabilit căminul Ion și Pia Brătianu și tot aici aveau să se nască și primii lor copii – Florica, Sabina, Ionel și Constantin (Dinu).

Cât timp a trăit „Vizirul“, cum l-au poreclit contemporanii pe Ion Brătianu spre sfârșitul vieții sale, casa a menținut acest stil sobru. Despre ea stăpânul său vorbea însă cu o nespusă dragoste: „Ce m-aș fi făcut eu fără Florica? Aici mi-am regăsit totdeauna sănătatea și puterea trupezască și sufletească“. Și această dragoste a sădit-o și în sufletele copiilor săi.

Așa cum arată azi, ansamblul de la Florica este însă rodul pasiunii constructive și al gusturilor lui I.I.C. Brătianu, care, declara C. Argetoianu, „a răsturnat aproape tot ce rămăsese de la tată-său și care dintr-o căsuță lângă vie a făcut o instalație confortabilă cu parc, cu fermă și chiar cu... observator

Casa de la Florica în 1872

astronomic“. I.G. Duca și-l amintea și el pe Ionel Brătianu „clădind, dărâmand, iar clădind, trecând de la vie la cramă, din deal în zăvoi, din vie în ogradă, căutând în preocupările fermei și în inovațiunile gospodăriei agricole uitarea mizeriilor vieții publice“.

Lucrările și amenajările inițiate de Ionel Brătianu la Florica au durat, cu intermitențe, din 1889 până în 1925. A întocmit planul de dezvoltare a casei, prevăzând la etaj o „sală de scrimă, biliard, bal și alte comedii“, flancată pe stânga de „săliță, cabinet, odae de toaletă, odae pentru tata, odae de culcare, odae mamei“, iar pe dreapta, precizează sora sa Sabina, a construit alte trei „odăi de culcare și odae părinților“. În aprilie 1890, a refăcut și parterul: în centru o mare „sală dalată“, încadrată în stânga de „săliță, cabinet, bufet, sală de mâncare (care are ieșire în parc) și odae tatei transformată în bibliotecă“, iar în dreapta „odaea de lapte, cămară, odae de băe și odae turcească“. Pe „pivnița de lapte“ era proiectată construirea bucătăriei și a camerelor pentru servitori, iar sufrageria urma să fie transformată în „oda de sticle“, sub terasă, la intrare, o „oda pentru fecior“. În 1925 s-a construit și etajul II (mai mult o mansardă).

Biblioteca unicat

„Noua înfățișare a reședinței de la Florica – avea să scrie C. Argetoianu, cel care o vizitase în mai multe rânduri – e datorită împletirii a două patimi: patima lui Ionel pentru construcții și cea a soției sale Eliza pentru grădini. Vechea casă părintească, ale cărei încăperi au fost păstrate cu pietate, mobilate cum erau pe vremea bătrânilor, a fost mărită prin adaosul altor încăperi în față, în dos, în flanc și în sus. Succesivele sporiri în jurul nucleului primitiv dau întregii clădiri un aspect sui generis, în care amintirile trecutului, cârpeala economică și tendințele

Constantin I.C. Brătianu

Părinții noștri chiar de la căsătorie își făcuseră din Florica așezământul lor casnic... Florica era vatra și cuibul adevărat. Aceasta o simțeam într-atât, încât [față de] copiii născuți la București rămânea avantaj celor ce se născuseră la Florica și care aveau astfel o legătură mai mult cu dânsa. Tatăl meu, retrăgându-se de la guvern, la începutul anului 1869 ne instalăram la Florica, de unde în curs de șapte ani rare ori și numai câte unul din copii veneam câteva zile la București.

Ion I.C. Brătianu

Sabina și Ionel Brătianu

unui plutocratic confort își dau mâna. Diferitele adaosuri și modificări interioare au complicat atât raportul odăilor cu scările și cu coridoarele încât n-am putut să mă descurc în ele nici după a cincea sau a șasea vizită“.

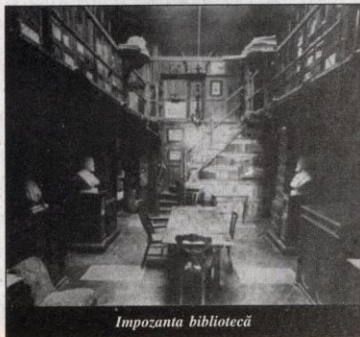
Dar poate cel mai important spațiu al noii construcții era acela rezervat bibliotecii. Cunoștii au remarcat pasiunea Brătienilor pentru cărți. Au mărturisit-o ei înșiși în repetate rânduri. „Biblioteca de la al doilea cat – scria Sabina, devenită Cantacuzino prin căsătorie – [era] într-adevăr frumoasă și cu o vedere largă pe vale. Ionel, în nemărginita lui iubire de cărțile care „îl goneau din casă”, cum zicea, făcuse o cameră mare, îmbrăcată în lemn, și așezase acolo primul dulap făcut de mama, pe care îl scosese din casă după cererea Elizei...“ Din cele 40 de încăperi ale conacului, cele pentru bibliotecă, de la parter și etaj, se remarcău într-adevăr prin decorația lor interioară, având plafoanele sculptate și lambriuri. Deși sunt aproape goale, impresionează și azi pe orice vizitator.

Prin colecțiile sale de cărți, reviste și incunabule, biblioteca de la Florica, după aprecierea lui C. Argetoianu, și el mare bibliofil, era „cea mai însemnată bibliotecă particulară din România“.

Fidel colaborator al lui Ionel Brătianu, un alt bibliofil pasionat, I.G. Duca, observa că „cea ce predomină sunt cărțile de istorie

și îndeosebi cele ce se referă la trecutul neamului nostru. Colecția aceasta, în unele privințe mai bogată și mai completă chiar decât colecția Academiei Române, a fost începută de Ion Brătianu, în marea lui dragoste de a cunoaște originea sbuciumată a țărilor românești și continuată apoi de fiul său Ionel, întâi dintr-un sentiment de filială pietate și pe urmă din interesul tot mai viu și tot mai pasionat ce el însuși purta istoriei noastre“.

Cât timp a trăit Ionel Brătianu „nimeni nu s-a atins de stocurile de la Florica“; după 1927, un număr de 5 000 volume au fost mutate la Biblioteca Fundației „Ion I.C. Brătianu“. Ca în multe alte locuri din țară, și la Florica, după 1948 biblioteca a fost risipită și distrusă, doar o mică parte din cărți fiind

Impozanta bibliotecă

donate Academiei. Mii de volume au fost arse în parcul conacului timp de mai multe săptămâni.

Pe lângă cărți, biblioteca de la Florica posedă și o rară colecție de fotografii. „Podoaba cea mai interesantă a casei de la Florica – scria C. Argetoianu – era nesfârșita colecție de amintiri fotografice, instantanee din viața lui Brătianu cel bătrân, dar mai ales a lui Ionel, încadrate – fie câte una, fie mai multe la un loc –, și agățate pe toți pereții, în locurile pe care dulapurile cu cărți le mai lăsau disponibile, dar mai ales de-a lungul scârilor și coridoarelor.”

Untul invidiat de rege

O altă componentă importantă a domeniului o reprezenta ferma. Situată la intrarea în parc, impunătoarea clădire pe două nivele fusese realizată de arhitectul Petre Antonescu în anii 1905-1912, în stil românesc. „Aici – își amintea C. Argetoianu – Ionel adunase ca într-o adevărată corabie a tatălui Noe toate neamurile de lighioane domestice. De la cornute și

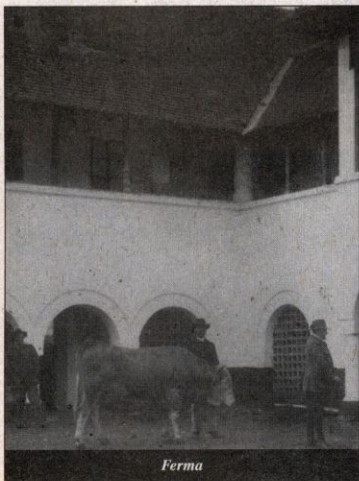
cabaline, trecând prin ovine, porcine și canine și până la păsările de tot soiul – acestea din urmă puse sub speciala oblăduire a d-nei Eliza Brătianu, care avea o slăbiciune specială pentru ele – toate rasele posibile și imposibile, și mai ales corciturile, erau reprezentate.”

Lăsând de-o parte zeflemeaua atât de caracteristică lui Argetoianu, să spunem că la Florica existau pasiune și pricepere aproape în tot ce se făcea. Ionel Brătianu mărturisea cum cele două iepe dăruite de unchiul său Teodor Brătianu surorii sale Sabina și o vacă și un taur trimise de același unchi tatălui său „au fost început prăsililor de la Florica. Toți caii noștri, până la războiul mondial, se trăgeau din aceste epe și din acea Liza – dăruită mie la 1869 de Ion Fălcoianu și pe care am învățat noi toți copiii călăria”.

„Prăsila”, dar și priceperea gospodărilor de la Florica se impuseseră opiniei publice prin produsele de calitate scoase pe piață: unt, brânză, smântână și îndeosebi cașcaval. Regele Carol I mărturisea cu ușoară invidie: „Cu toate insistențele mele la domeniile și fermele regale, nu am putut obține untul de la Florica”, iar D.A. Sturdza, cunoscut de toți pentru cumpătarea sa aproape ascetică, era de părere că „brânza și smântâna de aici [de la Florica] te duc în păcatul lăcomiei”.

După dispariția lui Ionel Brătianu, soția sa Eliza – căreia îi fusese lăsat prin testament uzufructul proprietății – a vândut ferma statului român. Astăzi în ea funcționează Stațiunea de Cercetări Vitivinicole Ștefănești.

Alături de fermă fuseseră construite și alte dependințe. „Unele – scria același C. Argetoianu – adăpostesc florile iarna, altele mașinile pentru electricitate sau pentru pompat apa, ateliere de tot felul, până și un observator cu telescop, un telescop nenorocit ce nu putea servi la nimic fiindcă, în frigurile

Ferma

construcției, Ionel îl așezase deasupra motorului pentru lumină, și vibrațiile mașinii pământeste stânjeneau precizia observațiilor cerești”.

Tot Argetoianu ne vorbește apoi despre ceea ce bătrânul Brătianu numea „grădinile Semiramidei”, adică parcul, care „nu fusese croit după un plan inițial, grija perspectivelor sau a efectelor neprevăzute fusese cu totul lăsată la o parte. O șosea care urca spre casă, alta care ducea la capelă în serpentine mai mult sau mai puțin calculate, apoi poteci care toate duceau undeva sau la ceva, pe firul cel mai scurt, ca și lipsa totală a unei preocupări estetice – mărturiseau drepturile democrației până și în fasonarea priveliștilor care înconjurau «coliba» omului de la pașopt”.

Amintirea lui Horea

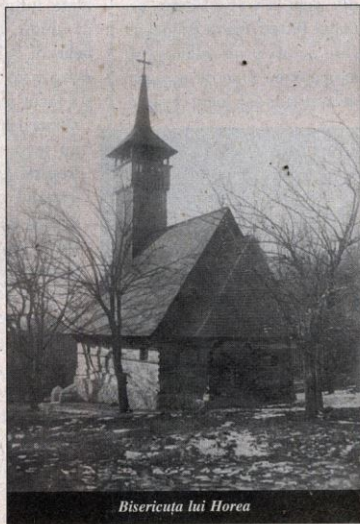
La realizarea parcului contribuisese și Eliza Brătianu, cea căreia i se datora și un alt parc celebru în epocă, acela de la proprietatea primului ei soț, Al. Marghiloman, vila Albatros de la Buzău (devenit azi parc public). „Fără să schimbe nimic esențial fiindcă n-ar fi lăsat-o «dinastia» – mărturisea malițiosul Argetoianu – [Eliza] s-a mulțumit cu cârpeala, a așezat câțiva stei de piatră aici, a croit o terasă sau a ridicat o boltă dincolo, a zugrăvit în roșu și alb, pe trepte succesive, partere miraculoase de trandafiri, a deschis priveliști largi doborând câțiva arbori, a aruncat pe unde a putut pete de lumină, semănând cu profunzime flori de munte, flori de câmp și flori din glastre cărora toate nu le cerea decât un lucru: să fie veșnic înflorite”.

În tradiția marilor familii românești, Brătienii au ridicat la Florica și o biserică, devenită necropolă de familie. Situată în dreapta parcului, pe un platou, la marginea pădurii, lăcașul cu hramul „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul” este opera

arhitectului francez Emile André Lecomte du Nouy. Biserica a fost construită în 1898. Anterior, Ionel Brătianu adusese la Florica bisericuța de lemn a lui Horea, de la Albac, strămutată ulterior la Olănești.

Biserica nouă a fost sfințită la 19 mai 1921, iar peste trei zile a fost strămutat în criptă sicriul lui Ion C. Brătianu. Cu prilejul sfințirii bisericii, Ionel Brătianu a prezentat familiei darurile primite pentru biserică: o față pentru masa altarului dăruită de Lydia Philippescu; un potir oferit de regina Elisabeta în 1915; o Evanghelie legată în argint, dată de Alecu Constantinescu; Evanghelia lui Șerban Cantacuzino, din partea lui P. Garboviceanu; o icoană de la Al. Plagino etc.

Decedat în ziua de 4 mai 1891, Ion C. Brătianu fusese înmormântat în parcul conacului, pe deal, într-o criptă construită atunci sub supravegherea prietenului său credincios Eugeniu Carada. Fusese îngropat lângă primul său copil, Florica, pe care o

Bisericuța lui Horea

boală necruțătoare o răpise din sânul familiei în iarna anului 1865. În ziua de 5 mai 1891 a sosit acasă la Brătieni însuși regele Carol I. Apropiindu-se de sicriul marelui decedat, își amintea Sabina Cantacuzino, regele „se apleacă de-i sărută tatei mâna și zise plângând: «Am pierdut pe cel mai bun amic ce aveam»“. La înmormântarea care a avut loc în ziua de 7 mai 1891, regele Carol I a fost reprezentat de principii Ferdinand și Wilhelm de Hohenzollern.

Treizeci de ani mai târziu, la 22 mai 1921, la ceremonia depunerii osemintelor lui Ion C. Brătianu în noua capelă, a participat principele Carol, moștenitorul tronului, iar slujba a fost oficiată de mitropolitii Miron Cristea și Nicolae Bălan. Sarcofagul din marmură neagră în care a fost depus sicriul lui I.C. Brătianu, și în care, peste șapte ani, a fost strămutată și Pia Brătianu, a fost

realizat sub conducerea arhitectului Petre Antonescu.

Răpus fulgerător de o infecție a amigdalilor, la 24 noiembrie 1927, Ionel Brătianu a fost și el depus într-un sarcofag identic cu cel al părintelui său. Peste trei ani, la 22 decembrie 1930, Vintilă Brătianu (decedat la moșia sa Mihăiești din județul Vâlcea) a fost adus și el în cripta de la Florica. Dinu și Gheorghe Brătianu, morți în închisoarea de la Sighet, au ajuns în capela familiei abia mult mai târziu.

După 1948, întregul domeniu de la Florica a trecut în proprietatea statului comunist. După ce s-a distrus tot ce amintea de Brătieni, de la cărți și obiecte de uz personal până la mobilier, în conac s-a organizat o casă de oaspeți. Ferma a devenit o stațiune de cercetări vitivinicole. În capelă se mai oficiau, ca și azi, unele ceremonii.

În noaptea de vineri spre sâmbătă 4 mai [1891], a încetat din viață la via sa Florica de lângă Pitești Iancu Brătianu, care a fost prim-ministru și atotputernic timp de aproape doisprezece ani, lucru ce nu se

mai văzuse la noi. Supt dânsul așezămintele și clădirile militare, fortificațiile, instituțiile de credit, începuturile unei industrii, lăfărea căilor ferate au luat o mare dezvoltare. Supt el s-a făcut participarea țării la războiul din 1877-78 din care au ieșit independența și Regatul. Încrăcător în sine și urmând poate un ideal, a căutat să aibă mai mult instrumente decât capacități în jurul său. Pe lângă aceasta, oameni de valoare și culti n-a prea avut în partidul creat de dânsul și C.A. Rosetti. Ca să poată guverna și să se mențină a trebuit să închiză ochii asupra multor rele și abuzuri. Într-o țară de cultură încă înapoată, cu așezăminte noi și încă nepotrivite pe talie, cu o masă așa de mare

Supt el s-a făcut

de aspirații de trai ușure din bugetul statului, a căutat să împace, ca să poată domni, multe ape tulburi. De aici greșelile și nemulțumirile care au întunecat ultimii săi ani de minister și i-au adus căderea.

Ca exterior era mic de talie și subțirel, niște ochi mici negri plini de vioiciune și pătrunder, o frunte largă, barbă albă și un abundent păr cărunț și creț îi încadrau figura. Toți care l-au frecventat spun că avea un dar de simpatie care apropia chiar pe adversari și care a fost unul din secretele puterii și marii sale popularități. Gazetele potrivnice au apărut însă cu articole demne și admira-tive, astfel *Constituționalul*, *Timpul*, *L'Indépendance rou-*

Mormântul „din deal“ al lui I.C. Brătianu

Mica republică a copiilor

În amintirile Brătienilor și ale celor care i-au trecut pragul, Florica a fost un spațiu cu o spiritualitate aparte, o lume cu rosturi și idealuri care dădeau vieții un sens. Să încercăm – din amintirile Brătienilor și ale apropiaților lor – să reconstituim câteva crâmpoie de viață de la Florica.

În timpul bătrânului Brătianu, viața s-a desfășurat după reguli impuse și respectate cu sfințenie. Pentru educația copiilor a fost angajată o guvernantă elvețiană, Marie Bornand, care dădea lecții de germană, franceză, pian, desen și religie. Pentru alte materii, de trei ori pe săptămână, venea de la Pitești profesorul Atanasiu. Pentru copii, o zi la Florica începea cu dușul matinal, urmat de lecții, în timp ce tatăl se

ocupa cu treburile gospodărești. „După orele de studiu și de pironire pe scaun – își amintea Sabina Cantacuzino peste ani – ce alunecușuri pe deal cu târlia și copăia, ce salturi de pe clăile înjumătățite pe fânul îngământit jos, ce alergări călare, fiecare având un echipament complet, și eu în capul lor, îmbrăcată băiețește, cu părul buclat, fâlfâind pe spate și mai băiat ca băieții”. Participau la toate aceste zburdălnicii copiii Davila și Fălcoianu, care locuiau la conacul de la Golești, la doar 4 km de Florica, și care veneau des în vizită. Alexandrina Fălcoianu își amintea că „cele mai mari nebunii le făceam la Florica, unde șeful mișcărilor era Ionel mai mare ca noi. El comanda, iar noi trebuia să-i executăm ordinele” (*Magazin istoric*, nr. 9/1999).

Viața copiilor la Florica era presărată cu multe momente de mare bucurie. Crăciunul

independența

maine, Românul. Nimeni în țara asta nu s-a bucurat de o așa popularitate ca dânsul.

Pentru unii a pomeni numele de Brătianu era a zice totul. În el se întrupau toate aspirațiile clasei mijlocii, toate avânturile și iluziile naționale. Și i-a fost dat ca cele mai multe să le realizeze. Vreo învățătură adâncă nu avea și nici avusese de unde să o ia, dar primise darul unei inteligențe vii și clare și a unei mari priceperi.

6 mai. O mulțime de prăvălii au arborat drapele negre sau tricolore, cu doliu pentru moartea lui Brătianu. Magazinele de modă sunt pline de coroane pentru înmormântare și, detaliu curios, aceste semne de doliu alături cu pregătirile de pa-

voazare și iluminării pentru jubileul de 25 de ani de domnie [a lui Carol I]. Regele a fost, duminică 5 mai, la Florica, să facă vizită de condoleanțe.

Înmormântarea s-a făcut marți, 7 mai, la Florica; se zice că au fost peste zece mii de oameni, unii veniți de pe la Botoșani și Dorohoi; 5, 6 trenuri au plecat încărcate de lume care stă pe scări. Prințul moștenitor și fratele său, prințul Wilhelm, care a venit pentru jubileu, au asistat la înmormântare. Corpul, cîtesc, era așezat în valea grădinei supt un umbrar; a oficiat episcopul de Argeș, L-au luat pe mâini rudele și prietenii și l-au dus până la mormânt. Vreo trei vagoane au pornit numai din București încărcate cu coroane. Bineîn-

țeles, s-au pronunțat mai multe discursuri, dintre care al lui Dumitru Sturdza și al lui [V.A.] Ureche am auzit că au fost mai bune.

(Iancu Cerkez: *Însemnări din viața mea*; text inedit)

Înmormântarea lui I.I.C. Brătianu la Florica

era unul dintre ele, când „muți de admirație stam înmărmuriți câteva secunde pentru a ne repezi apoi cu țipete de bucurie și a alerga împrejurul pomului minunat, strălucitor, scânteietor, cu lumânările sclipitoare și mirosul de rășină caldă”. Zilele de naștere ale membrilor familiei sau aniversarea cununiei părinților erau întoideauna serbate, casa se umplea de rude și prieteni. De fapt, Florica n-a fost niciodată o insulă izolată de lume. Rude și prieteni i-au trecut adesea pragul. Despre unii dintre obișnuții casei s-a vorbit cu mare admirație. Se știe că „în iarna 1864-1865, Roseții se aflau în mare lipsă la București... Tata – scria Sabina Cantacuzino – a găsit foarte natural să propue prietenilor săi ospitalitatea modestă de la Florica. I-a instalat în cele două camere mai mari de sus și au petrecut o iarnă pe care toți și-o reaminteau cu multă plăcere”.

Când, pentru nevoi urgente, părinții erau obligați să plece câteva zile, imediat le luau locul, pentru a-i supraveghea pe cei mici, doi oameni dragi: mătușa Anica Furduiescu (mama Anica) și „unchiul Ghiță Enescu”. „Bi doi și cu institutrită noastră elvețiană, domnișoara Marie Bornand, constituiau, în lipsa părinților, autoritate de guvern a micii noastre republici, autoritate prea indulgentă, împotriva căreia trebuia să reacționeze mama când se reîntorcea”.

Soții Ion și Pia Brătianu și-au crescut numeroșii copii cu dragoste, fără a le tolera însă nici cea mai mică abatere de la îndatoririle lor. Nu au fost răsfățați, au fost iubiți și respectați și li s-a insuflat sentimentul de solidaritate. În 1922, la vârsta deplinei maturități, cel mai reprezentativ membru al familiei, Ionel, nu se putea încă smulge din lumea de miracole a copilăriei sale de la Florica, pe care o evoca cu sensibilitate poetică: „În seri de iarnă, la Florica, când în sobele cu olane bătrânești bubuia focul și

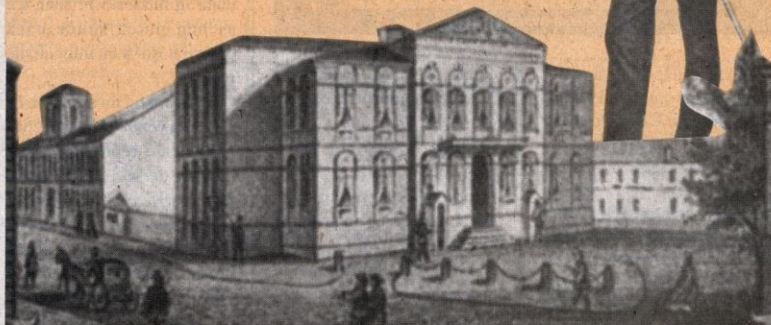
afară urla vântul, în jurul lui nenea Ghiță și al mamei Anica, bătrâna soră a tatălui nostru, stam copiii cu gurile căscate, auzind de la dânsa basmele minunate în care feciorii de împărați vorbeau cu caii năzdrăvani și cu păsările maestre. Râdeam apoi de veselele glume ale unchiului sau împrumutându-i mătânile de chilimbar, jucam cu toții, bătrâni și copii, iepșoara, prăpădindu-ne de râs când soarta ajutată de mătușa noastră făcea din moșneag pe păgubașul nenorocit sau pe hoțul pedepsit. Eram noi șapte copii crescuți în intimitatea vieții de familie pe care șederea la țară în cursul anului întreg o făurise astfel încât a putut să reziste după o trecere de jumătate de veac în sufletele bătrânilor de azi”.

Dar Florica a fost și locul vizitat de cele mai importante personalități ale vieții noastre publice, începând cu regii Carol I, Ferdinand I și Carol II, reginele Elisabeta și Maria, de frații Golești, de C.A. Rosetti, Eugeniu Carada, D.A. Sturdza, Emil Costinescu, Dora D'Istria, Barbu Știrbei, I.G. Duca sau C. Argetoianu, mareșalul Al. Averescu, de membrii familiilor Davila, Bengescu, Alimănișteanu, Pillat, Fălcoianu, Grant, Cantacuzino, Ghica sau Sturdza. La Florica s-au luat decizii importante pentru țară: s-au hotărât reforme majore, s-au făcut și desfăcut guverne, s-au fixat strategii în timp de pace și de război. Iată pentru ce credem că, în locul casei de oaspeți care funcționează astăzi în conac, ar fi necesară organizarea unui muzeu sau măcar a unui centru cultural.

„Mecca liberalilor”, cum inspirat a numit-o C. Argetoianu, Florica a intrat de mult în istorie. Secretul ni-l dezvăluie Sabina Cantacuzino: „Nu era numai cadrul în care se evoca întreaga viață așa de dulce a copilăriei, așa de veselă a tinereții, dar uneori mi se părea că trăiește, că are un suflet plămădit din sufletele noastre ale tuturor, ale celor morți și ale celor vii”. ■

PRINCIPELE CAROL ÎN TRE DOUĂ MISIUNI MILITARE STRĂINE

● Dintre Prusia, Rusia și Franța, Carol a ales România ● Oamenii de valoare nu se aruncă în față iar principii nu îi caută ● Interesul și aliatul său credincios... minciuna ● Să fii temut, un lucru necesar în România

SORIN CRISTESCU

Ce va fi fost în mintea lui Carol atunci când, abia sosit în România, în 1866, și-a declarat intenția de a concedia misiunea militară franceză pe care o găsisese la București și de a o înlocui cu una prusacă? Și aceasta tocmai în clipa în care Parisul comunicase că va trimite un nou grup de ofițeri în țara noastră. Mulți l-au acuzat pe Carol de sinceritate copilărească, inabilitate și lipsă de tact sau, mai degrabă, de toate la un loc. Chiar dacă lui, ca fost ofițer în armata regelui prusac, i-ar fi fost mai ușor să lucreze cu instructori germani, Carol ar fi trebuit să știe că, dincolo de aspectele pur formale, în plan politic, prezența misiunii militare franceze în România semnifică interesul evident al Franței pentru zona Dunării de Jos. În fond, chiar venirea lui Carol pe tronul României nu fusese expresia aceluiași interes? Și atunci, cum să-i concediezi pe ofițerii francezi, ba mai mult, să afirmi în gura mare că vrei să-i înlocuiești cu alții prusaci?

În mod logic, reacția Parisului a fost promptă. Vom rememora aceste momente dificile ale începutului domniei principelui Carol folosind un nou set de scrisori inedite din corespondența prințului cu influența sa prietenă și protectoare Hortense Cornu, din care Magazin istoric a publicat și alte piese semnificative (nr. 9-11/1998 și 1/1999).

Ofițerii Batalionului 1 vânători la 1866

Iancu Bălăceanu, agentul diplomatic român la Paris, îl informase pe Carol, încă din timpul sărbătorilor de iarnă 1866/1867, despre atmosfera tensionată ce se crease în capitala franceză la auzul intenției sale de a-i concedia pe ofițerii francezi. Sub această impresie, la începutul anului 1867, Hortense Cornu îl avertiza asupra gravelor riscuri pe care și le asumase.

Dojană și sfaturi

„Am primit ieri scrisoarea dvs. din 8/20 dec. [1866, prin care Carol îi comunica intențiile sale, rugând-o să-l informeze în acest sens pe Napoleon III]. Vă răspund imediat, pentru că există o problemă pe care trebuie să o clarificăm chiar acum. Eu nu pot cere Împăratului să recheme restul misiunii franceze pentru a face loc ofițerilor prusaci. Misiunea franceză se află la București de mai mulți ani; ea a fost trimisă acolo la cererea României... Să reamintim

faptele: înainte de căderea lui Cuza, un memoriu pe care eu l-am avut în mână și care prezenta doleanțele partidelor, deja coalizate pentru răsturnarea guvernului existent atunci, cerea un principe de sânge latin, din familia directă a Împăratului, sau, în lipsa înrudirii directe, un prinț din ramura Hohenzollern, rudă a Împăratului, a lui Murat și Beauharnais ... Dvs. aveți calitățile latine pretinse. Odată sosit în România, ați fost susținut de către Împărat... A fost singurul care a insistat într-atâta pe lângă Poartă până când în sfârșit ați fost recunoscut. Și, după toate acestea, cum vreți ca eu să-i pot spune: Sire, rechemați-Vă ofițerii, trebuie să faceți loc ofițerilor prusaci!

...Îmi spuneți că simpatiile dvs. sunt pentru Franța, dar că ofițerii prusaci v-ar fi mai comози. Simpatiile interioare ale șefilor de stat nu contează; în istoria lumii contează doar

simpatiile exterioare, care se traduc în fapte.

În afara Împăratului, chiar opinia publică din Franța, care este și devine mereu mai antiprusacă, va fi foarte jignită de rechemarea misiunii. Am deja multe greutăți apărându-vă de [acuzția] de a fi încă prusac și de a determina presa, între altele *Revue des deux Mondes*, să nu vă califice drept vice-rege prusac, acționând în interesul Prusiei. Ce aș mai putea spune dacă ofițerii noștri sunt înlocuiți de prusaci?...

Ieri a apărut un articol în *Le Constitutionnel* [Constituționalul] care reproduce argumentele din scrisoarea dvs.; a făcut foarte proastă impresie asupra unor persoane care au venit să-mi spună: «Iată prusacul care se demască!». De altfel, sunteți sigur că nu ofensați sentimentele românilor germanizându-i astfel? ...Reflectați serios la ceea ce veți face. Dacă credeți că Franța e destul de slabă pentru a o ofensa, cred că nu e bine, va fi cel puțin imprudent. Dacă, în pofida unor nori trecători, o credeți încă puternică material și moral, atunci ferți-vă să o jigniți. Dacă Rusia nu are contrapondere, chiar dându-vă [de soție] pe nepoata [tarului], ar putea să vă anexeze, ca pe alți prinți orientali.

În sfârșit, ferți-vă să aveți o comportare nedreaptă față de Împărat, care a fost singurul dvs. sprijinitor... Fiți atent la ce veți face. Aici se știe foarte

bine că alianța ruso-prusacă există, că încorporarea Poloniei este primul act și că al doilea se joacă sau se va juca în Orient. Opinia publică franceză este surescitată împotriva Prusiei și a tot ce este prusac...”

Mai minte omul...

După această scrisoare, Carol realizează imprudența comisă și încearcă să repare greșeala, prezentând totul ca pe o mașinație pusă la cale de potrivnicii săi din Franța. „Sunt foarte supărat – scria el doamnei Cornu, la 26 februarie 1867 – să aud că Majestatea Sa Împăratul crede că mă aflu cu totul sub influența prusacă... Chestiunea misiunii militare [franceze] se pretează perfect la a provoca guvernul francez împotriva mea... N. Bibescu [fiul fostului domnitor Gh. Bibescu] trimite rapoarte și memorii la Paris în care spune că vreau să arunc tot ce este francez și alte asemenea minciuni. Din păcate, are prieteni care susțin asemenea calomnii în fața Împăratului... Nu m-am gândit niciodată să înlocuiesc misiunea militară franceză cu una prusacă [ceea ce era o minciună – vezi scrisoarea către Bismarck din august 1866, publicată de noi în nr. 5/1998]. Intenția mea era să cer doi ofițeri din Prusia pentru a mă ajuta la organizare, pentru că aș vrea să adopt bazele prusace, pe de o

parte fiind cele mai simple și cele mai puțin costisitoare și, pe de altă parte, eu le cunosc cel mai bine... Domnii Brătianu, Rosetti etc. sunt cu toții dispuși pentru organizarea prusacă, despre care vorbesc mult chiar în jurnalele lor spre a o recomanda.

Pot să vă spun că nu există nici o înțelegere între Rusia și Prusia, nici pentru problema Orientului, nici pentru cea a Poloniei. Prusia are atâtea de făcut în Germania, pentru a-și menține și consolida acolo influența, încât trebuie să se țină deoparte de alte probleme politice. În Orient ea urmărește politica neintervenției. Aici [în România] ea nu are nici o influență și nici nu mă voi lăsa dominat de ea, nevrând să fiu unealta nimănui. Simpatiile sincere pe care le am și le voi avea mereu pentru Împărat nu vor înceta niciodată și sper că voi putea să le dovedesc într-o zi prin fapte...”

Din perspectivă istorică, aceasta rămâne una din promisiunile pe care Carol nu le-a putut onora. Revelând la problema care îl frământa în iarna lui 1867, să precizăm că, grație abilității lui Bălăceanu și manevrelor doamnei Cornu, în cursul lunii martie 1867 relațiile cu Parisul erau pe cale de a fi detensionate și Carol nota în memoriile sale, la 16/28 ale lunii amintite: „Dificultățile cu Franța din cauza misiunii militare par aplanate.”

„La vremuri noi, oameni noi”

Peste o lună de zile, doamna Cornu îi scria din nou lui Carol, epistola fiindu-i expediată prin intermediul tânărului diplomat Petre P. Carp, un om care se impusese atenției prin ținuta și ideile pe care le afirma. Doamna Cornu îl remarcase în cursul repetatelor lor întâlniri și îl recomanda ca pe un om de

Corpul de gardă de la Palatul domnesc din București (1868)

viitor: „Această scrisoare vă va fi remisă de către dl. de Carp [lui Carp îi plăcea să utilizeze particula *de* pentru a-și sublinia originea nobilă], secretarul agenției dvs. de aici. L-am văzut în repetate rânduri pe dl. de Carp. I-am studiat, atât cât am putut, personalitatea. Am putut să-i apreciez judecata dreaptă, fără cusur, lipsa pasiunilor de partid, cunoașterea nevoilor, resurselor, viciilor și calităților României, în fine, sângele său rece în a aborda dificultățile și încrederea în acel mod de comportament ce duce la depășirea lor. După aceste aprecieri, cred că trebuie și pot să recomand îndreptarea atenției dvs. asupra lui și vă pot spune că îl cred capabil să ocupe, spre folosul guvernului dvs., un post oricât de înalt i-ar fi încredințat. L-am mandatat, dacă îl veți întreba, să vă spună tot ceea ce crede el despre situație și despre mijloacele de a o consolida. Vă va fi ușor să vă înțelegeți cu el, căci vorbește germana la fel de bine ca franceza, fiind educat la Berlin, ca mulți moldoveni.

Și, îngăduiți-mi un sfat, dragă principe la vremuri noi, la situații diferite, trebuie oameni noi, oameni tineri. Toți miniștrii pe care i-ați avut sunt oamenii unei alte epoci, oameni ale căror antecedente i-au legat de partide, oameni care au fost deja la putere, nu numai o dată, și care nu au știut să facă nimic acolo, oameni care – născuți, crescuți și protagoniști ai timpurilor revoluate – au adus, odată cu

cele mai bune intenții, lenea și intriga. Dacă guvernul actual cade, schimbați sistemul și persoanele, luați oameni tineri, pe cei noi; dacă le lipsește notorietatea, atunci vor munci să o capete, vor avea un nume de făcut și vor avea ardoarea tinereții față de moliciunea oamenilor voștri cunoscuți.

Într-o discuție, la întrebările mele, dl. de Carp mi-a spus că ar avea acolo un mic grup de oameni capabili [junimiștii ieșeni]; căutați-i. Oamenii de valoare nu se aruncă în față și de obicei principii nu-i caută, ceea ce face ca ei să rămână mereu străini unii față de alții. Însărcinați-l pe Carp să vi-i descopere și să vi-i semnaleze. Notăți-i, cum făcea Napoleon I, care ținea registre de *calități ale funcționarilor și ale altora*, și la nevoie știa unde să caute...”

La 30 martie 1867, Hortense Cornu îl informa telegrafic pe Carol despre aprehensiunile stărnite de prezența locotenent-colonelului prusac Krenski la București. Acesta sosise cu cinci zile în urmă și Carol s-a grăbit să dea din nou explicații. Nu va ezita să ocolească din nou adevărul și să abată atenția celor care îl urmăreau pas cu pas. „Depeșa din 30 martie – scria el – mi-a dat o nouă dovadă de cât de mult se uneltește contra mea la Paris și văd cu mare durere că mai mult sunt crezuți calomniatorii decât asigurările pe care nu am încetat să le dau eu... La Paris, toate silințele

dușmanilor mei s-au concentrat asupra unui singur punct: să mă prezinte ca aparținând trup și suflet Prusiei – ostilă ideilor și intereselor franceze, și înclinat spre Rusia (lucru pe care Împăratul sper că nu-l va crede după ce a primit ultima mea scrisoare), despre care se crede că s-a aliat cu Prusia. În orice caz, dintre toate combinațiile posibile aceasta a fost, fără îndoială, cea mai abilă pentru a stârni susceptibilitățile Împăratului și pentru a ridica împotriva mea opinia publică din Franța, căci știu că astăzi în Franța a fi prusac e o adevărată crimă...

Am prea mult sentimentul datoriei și al dragostei pentru noua mea patrie pentru a putea fi altceva decât cel mai bun român și de a face totul ca să-i fiu util și să-i asigur fericirea, bunăstarea și bogăția. Vă dau cuvântul meu de onoare că nu am nimic comun cu Prusia și nici cu vreo altă putere; voi cere mereu sfaturile Împăratului, dacă va binevoi să mi le dea, și nu-i voi ascunde nimic; consider aceasta o sacră datorie, căci îl datorez mult... Între mine și Prusia nu a avut loc nici o *negociere politică*.”

**„...fericit să-l am
pe Brătianu
ministru”**

În speranța că fusese suficient de convingător în legătură cu atașamentul său față de Franța, Carol a abordat

și chestiunea colonelului Krenski. Acesta, declara el, era „un vechi prieten și camarad, *n-are nici o misiune aici*”, a venit „la cererea mea”. Krenski părăsise „Berlinul *fără nici o instrucțiune*”; mi-a adus un mare număr de scrisori și hârtii de familie și va rămâne aici și ne vom plimba mult împreună... Țin ca el să vadă țara...”

În realitate, Krenski era menit unei evoluții deosebite în România. A rămas în țară până, în ianuarie 1869, ca om de încredere al lui Carol.

Dar este interesant să vedem și care era părerea principelui Carol despre oamenii politici români din acel timp. Iată cum îi prezintă el pe câțiva dintre ei într-o scrisoare către doamna Cornu din 28 aprilie 1867: „Dl. Carp mi-a vorbit mult, are idei sănătoase și o judecată bună, dar are un defect: cel de a fi prieten cu Ion Ghica, om care este pentru mine un mister. Vreme de șase luni cât a fost

la putere m-a convins să-l consider un trădător ori un incapabil... Beiu de Samos are școala turcească: fără inițiativă, fără sinceritate, caută să-și atingă scopul cu o mie de tertipuri mărunte.

Există în România doi oameni de al căror devotament sunt la fel de sigur ca și de al dvs., draga mea Hortense, și pe care pot conta în orice împrejurare: aceștia sunt Bălăceanu și Brătianu, ei s-ar sacrifica neprecupețit pentru actualul regim. *Sunt fericit* să-l am astăzi pe Brătianu ca ministru [de Interne]; cum sunt tânăr, îmi trebuie oameni cu experiență și care își cunosc țara pentru care au luptat toată viața lor. Pot să vă asigur, dragă Hortense, că Brătianu este omul situației, este energic, își iubește țara, este temut – un lucru care, din nefericire, este foarte necesar aici. Sper să-l păstrez foarte multă vreme pe Brătianu, care este șeful Parti-

dului Național, al cărui drapel este Carol I. N-aș putea să am niciodată încredere în partidul boieresc [conservator], care este o speță degenerată înclinând spre Rusia și Austria...”

În finalul scrisorii, câteva propoziții liniștitoare: „Misiunea franceză va sosi zilele acestea; voi fi foarte mulțumit să-i ușurez activitatea în toate domeniile și sper că rolul ei va fi încununat de succes. Sunt foarte mulțumit de căpitanul Lamy [șeful misiunii], care muncește cu cel mai mare devotament; dacă și ceilalți doi vor fi la fel, nu pot decât să mă felicit și să fiu profund recunoscător față de împărat...”

Viitorul nu prea îndepărtat va dezminți multe din aprecierile făcute de Carol în această scrisoare. Timpul va da din nou dreptate lui Bismarck, atunci când afirma că în politică nu există niciodată prieteni nici dușmani. ■

Blitz... Concurs

Trimiteți până la data de 1 aprilie 2001 răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista *Magazin istoric*.

Concursul nu are talon.

- Câte volume are Tripitaka Koreana?

FĂRĂ RESENTIMENTE

Interior al Catedralei din Trier

Mai multe știri de presă au anunțat în ultima vreme că toți cei ce trăim azi pe Terra ne tragem dintr-un strămoș comun. Cum de am ajuns să fim rasa albă, rasa galbenă sau rasa neagră nu știm încă foarte sigur. Și limbile pe care le vorbim se trag din câteva trunchiuri comune. Astăzi însă trăim într-un Turn Babel, măcinat de conflicte acute sau de reminiscentele lor

Și totuși, iată contraargumentele recente la acest – să-i spunem – „sindrom babilonian”. La 15 ianuarie 2001, în Sala mare a Gastelului regal din Varșovia, s-a inaugurat expoziția „Moștenirea comună”, corolar al celor 30 de ani de cooperare între Polonia și Germania în studierea și conservarea bunurilor culturale. Un grup mixt de istorici de artă polonezi și germani au prezentat atunci un album bilingv, sub titlul *Das Gemeinsame Kulturerbe* (Moștenirea culturală comună).

„Experiența dovedește că o moștenire comună poate uneori eșua în certuri, dar poate fi și o sursă de satisfacții”, afirma în deschiderea momentului ministrul de Externe polonez.

Raporturile armonioase dintre restauratorii polonezi și cei germani au debutat după vizita în Polonia, în 1970, a cancelarului german Willy Brandt. Mai multe echipe poloneze au lucrat apoi în Germania, la refacerea a 170 monumente istorice, între care

Catedrala din Trier (sediul principilor electori), palatul Brühl și castelul Sans-Souci, de lângă Potsdam. După 1989, eforturile s-au concentrat asupra monumentelor poloneze. Cu concursul restauratorilor germani, a fost amenajat parcul aflat de o parte și de alta a râului Neisse (Nysa Łużycka, în polonă), urmând granița dintre Polonia și Germania, și s-a deschis un șantier de conservare a două temple luterane celebre din veacul XVII, aflate în Silezia Inferioară: la Swidnica și Jawor. O fundație de cooperare polono-germană, creată în 1990, a finanțat restaurarea a 600 monumente istorice.

Pentru vocația ei de dialog, tot Polonia este un bun exemplu și în cazul următor. O prezentare a evenimentelor ce au marcat viața artistică a Poloniei și Rusiei este tema unei manifestări interdisciplinare intitulată *Varșovia-Moscova 1900-2000*, a cărei inaugurare va avea loc în toamna anului 2002, la Varșovia, pentru ca, în primă-

vara anului 2003, ea să se deplaseze la Moscova. Publicului i se vor dezvălui – informează un Buletin cultural al Ambasadei Republicii Polone la București – similitudinile și contrastele între arta poloneză și arta rusă, sub lumina reflecțiilor fiind puse atât punctele comune, evenimente și personaje importante poloneze și ruse din acest ultim veac, cât și momente dificile ale istoriei lor, când „sămânța de scandal” a generat adevărate tragedii.

Proiectul va beneficia de finanțări din partea unei fundații Varșovia-Moscova, ce va fi creată în acest scop, a ministerelor culturii și a unor sponsori privați. În secolul XX, relațiile artistice dintre Polonia și Rusia au fost extrem de complexe. Înainte și după primul război mondial, mare parte a profesorilor de la Școala de Arte Frumoase din Cracovia sau din Varșovia s-a format la Sankt Petersburg. În anii aceia avangarda rusă era „locomotivă” artei europene.

Să mai ilustrăm cu un exemplu faptul că Polonia nu

condamnă tot ce vine din Răsărit – și, slavă Domnului, mult rău i-a venit din acel Răsărit, ca și din Germania, de altfel. În octombrie 1997, la Moscova a avut loc o reuniune științifică intitulată „Cum îi percep polonezii pe ruși și rușii pe polonezi”, organizată de Institutul de slavistică al Academiei de Științe a Rusiei și de Institutul de cercetări literare al Academiei de Științe a Poloniei. Comunicările fac obiectul unui volum de imagologie apărut recent și intitulat *Polonezii și rușii – văzuți unii de alții*.

Evident că, de-a lungul istoriei relațiilor ruso-polone – nu tocmai „simfonice” – s-au format o sumedenie de clișee negative – bine fixate –, hrănite de o ideologie sau alta sau de memoria istorică a conflictelor. Aceste stereotipuri au pătruns și în cultura populară, în literatură și artă, în cercetările istorice. Simultan însă, în cele două societăți au existat și tendințe de cunoaștere obiectivă a trecutului, a literaturilor, încercări de depășire a receptării negative de către ruși a polonezilor și de către polonezi a rușilor.

Cartea, insistând pe clișeele negative – care există, fără îndoială, sunt vii, aproape de neînvins – își propune să explice cauzele apariției lor și să le pună frână. Pentru că a stăpâni resentimentele stă în puterea omului. Important este să înțelegem de unde vin și de ce au o atât de mare forță asupra noastră. Trebuie să acceptăm că, în raport cu celelalte nații, suntem uneori și

robii unor prejudecăți, generate de o evaluare superficială, o prea admirativă percepere a propriului eu și o consistentă doză de ignoranță.

La Moscova a apărut tot recent și o primă carte despre Rusia contemporană scrisă de un străin. Se intitulează *Pandrișka* (cu trimitere omofonică la *Matrișka*), pentru că – afirmă autoarea ei, ziaristă poloneză Kristina Kurbaci-Redlii, acreditată la Moscova în 1991 pentru două zile și un post de televiziune – așa este Rusia la ora actuală: o adevărată *Matrișka*: la suprafață o rusoaică veselă, cu zâmbetul etern desenat pe chip, iar dedesubt cutia *Pandorei*, cu necazuri din belșug. Oricât de greu i-ar fi, *Matrișka* își păstrează surusul. „Se pot oare supăra pe mine rușii pentru descrierea fără menajamente pe care am făcut-o vieții lor de zi cu zi? Remarcile critice te pot ajuta să-ți vezi mai bine defectele. Afirmatia este la fel de valabilă pentru orice societate. Și apoi, numai un prieten îți poate spune verde în față adevărul. Neprietenul este indiferent sau râde de tine pe la spate”, declara într-un interviu d-na Kurbaci-Redlii.

Care ar fi totuși posibila rețetă a unor relații de înțelegere între istorici aparținând unor țări cu un trecut marcat de confruntări? Să le desconsideri trecutul? Ar fi cel puțin o impolitete. Să rescrii istoria relațiilor dintre cele două țări? Ar fi o întreprindere de albire, din care produsul ar putea ieși mai murdar decât a intrat. Indiferența – cum este cea

românească față de istoria și situația actuală concretă din societățile vecine, foste țări comuniste – nu credem a fi o soluție. Mai ales că acolo unde nu domnește sentimentul de vinovăție – bineînțeles, atunci când s-a greșit –, este imposibil ca oamenii/societățile să progreseze.

În fond, aflați la aceeași masă – după ce au acceptat ideea –, istoricii nu trebuie să schimbe numai amabilități academice și să se curteze reciproc, ci să polemizeze, să nu-și facă fără rost concesiile, să se înfrunte, să-și exprime răspicat opiniile, evident pe un ton decent. Totdeauna se mai poate aduce un argument pentru o conviețuire civilizată. Niciodată muniția nu se epuizează. Totul este să depășim epoca resentimentului și ingratitudinii.

Sigur, pentru a fi sinceri cu noi și cu cititorii noștri, să ne punem măcar întrebarea: deschiderea Poloniei este urmarea statutului ei de membră a NATO ori a contribuit la generarea acestuia? S-ar putea ca siguranța apartenenței la o alianță solidă să te facă să privești lumea cu alți ochi. Așadar, pe când o carte cu titlul *Românii și rușii – înțelegeri și neînțelegeri reciproce?* Sau: *Românii și bulgarii – înțelegeri și neînțelegeri reciproce?* Și lista poate continua: ungurii și turcii ar urma imediat. N-ar fi puțin nici un divan, o gâlceavă – în sensul călănescian – cu participare bilaterală. Pe scurt, pe când niște injecții de dezvrăjire? ■

Florentina DOLGHIN

Povestea vorbeii „MI-E MAI APROAPE PIELEA DECÂT CĂMAȘA!”

VICTOR IONESCU

Revoluția Franceză din 1789-1794 a zguduit întreaga Europă a vremii. Ecaterina cea Mare a Rusiei (1762-1796), filofranței prin cultură – să nu uităm vasta-i corespondență cu Voltaire și Diderot –, a sesizat de la început marele pericol reprezentat de ideile revoluționare pentru monarhiile de pe continent, unde, în afară de Imperiul otoman, Imperiul țarist era cel mai conservator.

Evident, Rusia nu era vecină cu Franța. Dar revoluția s-a extins. În 1791, Olanda, Anglia, Prusia și Austria participau la un prim congres european, ce configura o coaliție anti-franceză. Cam în aceeași vreme, țarina îi spunea secretarului ei, Aleksandr Vasilievici Hrapovîki: „Îmi frământ mîntea cum să împing curțile de la Viena și Berlin în treburile franțuzești.” Ceea ce nu a împiedicat-o să refuze participarea la ofensiva germano-austriacă contra Franței revoluționare. Ecaterina avea politica ei: a poruncit trupelor sale să pătrundă în Polonia și Lituania.

In confruntarea cu francezii, Austria și Prusia au pierdut teren. Aflate în dificultate, ele au încercat un joc dublu: întâi să câștige sprijinul direct al Rusiei pe frontul francez, apoi să obțină compensații pe seama Poloniei, unde Rusia era din nou stăpână. Ecaterina II a consimțit la a doua împărțire a Poloniei, din 1793, care i-a adus Vilnius, Minsk, Kiev, Volînia și Podolia. Doi ani mai târziu, Rusia obținea și vestul Lituaniei și Kurlanda (a treia împărțire a Poloniei).

Între cele două împărțiri, ca să-și justifice neparticiparea la lupta contra revoluției franceze, Ecaterina s-a declarat gata să acorde aliaților ei despăgubiri pentru pierderile de pe frontul de est. Totuși, strânsi cu ușa, aliații Germanici continuau să ceară prezența unor trupe rusești pe Rin. Trimis în solie la Sankt-

Petersburg, contele Esterhazy – purtător de cuvânt al ducelui de Braunschweig, comandant șef al austro-prusacilor – enunța cererile în fața împărătesei.

– „Ce mai vreți!, a răspuns Ecaterina II. Soldații mei sunt în Polonia. MI-E MAI APROAPE PIELEA DECÂT CĂMAȘA!”

Dar, pentru a-și îmbuna partenerii, le-a oferit substanțiale teritorii la a treia împărțire a Poloniei. Prusia a primit tot nord-vestul țării – cu Varșovia, iar Austria –, Cracovia, Sandomir și Lublin. În ce o privea, pentru a-și liniști conștiința monarhică, Ecaterina afirma sus și tare că „a înăbușit revoluția în estul Europei”. Extrem de șocată de ghilotinarea lui Ludovic XVI, considera că „până și numele de francez trebuie exterminat”.

Odată depășit șocul emoțional, cu doi ani înainte de a muri, Ecaterina avea puterea de a face o foarte lucidă și realistă analiză a echilibrului european: „Dacă Franța va scăpa teafără, ea va fi mai puternică decât oricând. Îi trebuie numai omul superior, mai mare decât toți contemporanii, mai mare chiar decât un secol întreg. S-a născut el oare?”, se întreba în final țarina tuturor Rusiilor.

Napoleon Bonaparte se născuse la Ajaccio, în Corsica, în 1769. Avea atunci 25 de ani și era abia la prima oră a afirmării sale.

Bd. Timișoara nr. 58, sector 6, București; Tel.: (01) 402.26.20, E-mail: comenzi@all.ro

APARIȚIE DE EXCEPȚIE LA EDITURILE ALL

PETER CALVOCORESSI

POLITICA MONDIALĂ DUPĂ 1945

Format: 17 x 24 cm, 824 pag.
Preț: 349.000 lei

În colecția ALL ISTORIC:

POLITICA MONDIALĂ DUPĂ 1945

Author: Peter Calvocoressi

UN SUCCES MONDIAL AJUNS LA A 7-A EDIȚIE

Cea mai amplă analiză a istoriei postbelice: relațiile politice, economice, sociale, diplomatice și militare ce au marcat lumea după al doilea război mondial.

ALBUM ISTORIC

Timp de peste trei decenii (1889-1925), Ion I.C. Brătianu a transformat modesta casă ridicată la Florica de părintele său la mijlocul veacului XIX într-o adevărată oază de liniște și împăcare.

Despre gospodăria de la Florica ne-a rămas o mărturie excepțională. În Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale – găzduite (ce coincidență!) într-o altă ctitorie de-a sa din București adăpostind Așezămintele Brătianu – se păstrează un voluminos album fotografic. Pe pagina de gardă a acestuia stă scris: „Florica“. 14, 19, 20 octombrie 1925. Julietta. A. Klingsberg. București.

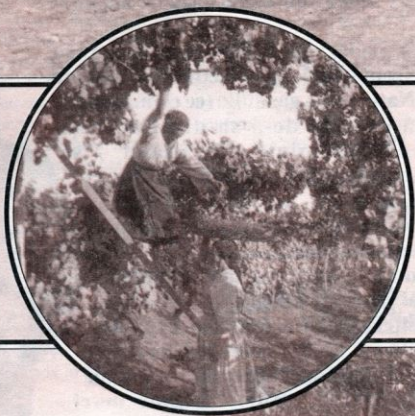
Răsfoindu-l, ne-am dat seama că suntem în fața unui reportaj fotografic realizat în zilele de 14, 19 și 20 octombrie 1925 de A. Klingsberg de la celebrul atelier fotografic bucureștean în cadrul căruia au fost immortalizate chipurile atâtor mari personalități ale vieții politice și culturale ale României primei jumătăți a veacului XX.

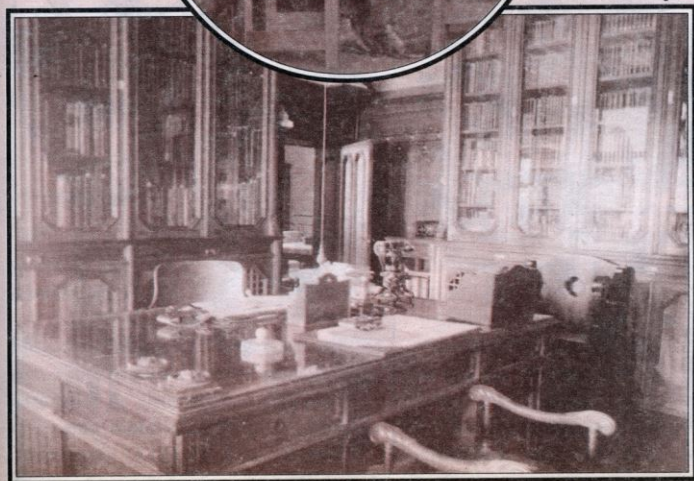
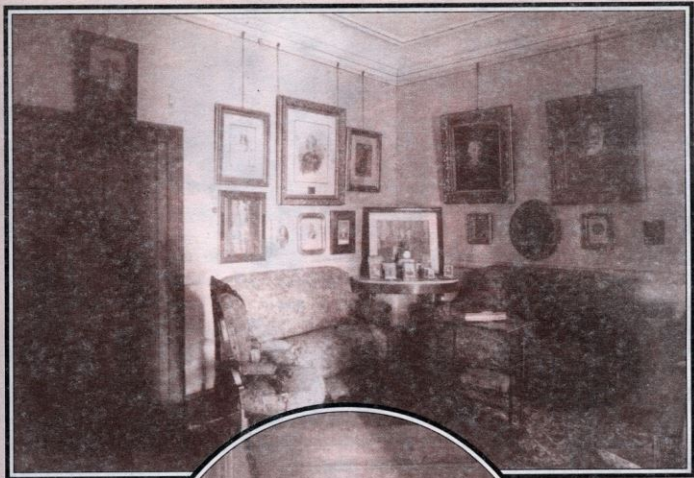
În octombrie 1925 se isprăvisc ultima rundă de lucrări și amenajări inițiate de Ionel Brătianu la Florica și a dorit să lase o mărturie în imagini despre acest eveniment.

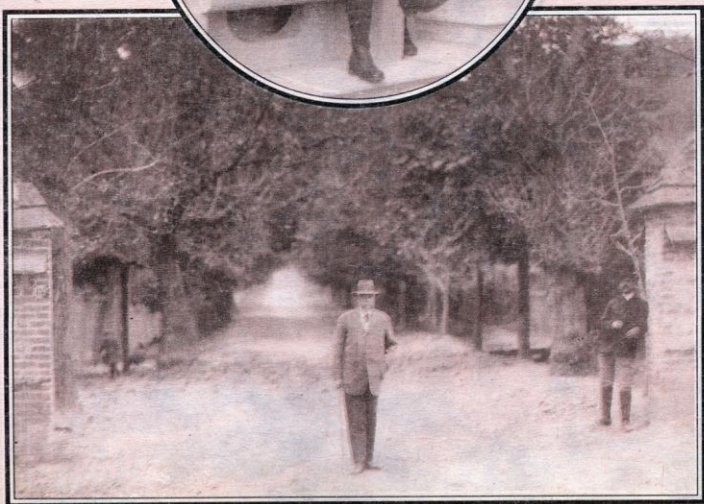
Din album am selectat și noi câteva fotografii.

A.P.

ISTORIOGRAFIA MILITARĂ ÎN EPOCA INTERNETULUI

Istoriografia militară are o bogată și frumoasă tradiție la noi. Poate și din acest motiv, cercetarea se efectuează astăzi încă prin abordarea unor teme și cu metode moștenite de prea multă vreme și prea îndătinat. Mai mult decât o schimbare de instrumente ale cercetării, este nevoie de o transformare radicală a perspectivei în care este privit trecutul militar. Se insistă prea mult pe teme care, înfățișate în registrul excesiv elogios, amintind de romantismul secolului XIX, ajung de fapt să fie o repetiție obositoare și în egală măsură dăunătoare cercetării științifice. Cât timp oare ne vom mai cantona în prezentarea tuturor aspectelor participării României la primul război mondial exclusiv în registrul pozitiv și entuziast, doar pentru că la sfârșitul primei conflagrații mondiale s-a realizat Marea Unire? Este oare acest lucru un motiv pentru a trece sub tăcere sau a „înfrumuseța” înfrângerea militară din 1916? Într-o vreme când alte istoriografii militare atacă îndrăzneț teritoriul noi, dincolo de deja tradiționala „istorie-bătălie” sau mai nou istorie de gen „armată-societate”, pentru a dezvălui resorturi ale impactului tehnologic asupra câmpului de bătăie și structurii instrumentelor militare (în domeniul atât de actual al „revoluției în afacerile militare”), a ne cantona în direcții de cercetare revolute este de mai multe ori dăunător. Nu doar pentru că înseamnă o cheltuială inutilă de resurse, dar deopotrivă pentru că implică o desincronizare față de standardele internaționale și autocondamnare la regres exponențial.

General de brigadă MIHAIL E. IONESCU,
directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară

Nu putem trăi ca într-o seră, fără un dialog viu și real. Absența dezbaterii vestește originalitatea și îngheață îndrăzneala de a pătrunde pe făgașe nebatute sau mai puțin umblate. Fără dialog ne angajăm sigur pe drumul către periferizare și deprofesionalizare. Totodată, trebuie condamnate lipsa de îndrăzneală în alegerea temelor, conservatorismul abordărilor, comoditatea de a călca pe urme știute, întârzierea în utilizarea metodelor și tehnicilor de cercetare noi. Desigur, motivații se pot găsi

destule, de la absența unei dotări tehnice adecvate – acces constant la Internet, dotarea în calculatoare performante –, până la lipsa de stabilitate a colectivelor de cercetare, chiar a institutelor, atinse dramatic de puținătatea fondurilor alocate sau de atracția sectoarelor economiei de piață mai profitabile (edituri, posturi de radio și televiziune etc.). În cercetare au a rămâne cei cu adevărat dotați pentru a răspunde exigențelor foarte mari azi, care reclamă și dăruire și pasiune, dar și pregătire adecvată, de la limbi străine la o abordare modernă și o atitudine față de trecut sau prezent care să corespundă vremii în care trăim.

În cercetare nu se mai poate supraviețui astăzi fără a utiliza tehnici moderne, fără o

dotare adecvată și fără a fi într-un dialog permanent în plan internațional. Nu se mai poate supraviețui nici ca instituție de cercetare băjbăind în necunoscut cu tehnici de acum 20 sau și mai

mulți ani, cu racordurile la direcțiile înnoitoare în plan internațional tăiate, cu un management defectuos al resurselor, mai ales umane, cu tematici sălășluind într-un abstract care desfițe tumultul de azi. Dacă, de pildă, la ordinea zilei este reforma militară și revoluția în afacerile militare, atunci devine greu de înțeles de ce nu se asumă direcții de cercetare legate de astfel de tematici pentru a avea repere istorice în acțiunile de azi. De ce, în astfel de împrejurări, optăm pentru înfățișarea evenimentțială (și plicticoasă) a trecutului în loc să utilizăm tehnicile nou furnizate de era informațională. De la modelări matematice la direcții cantitative, astfel de tehnici permit desprinderea unor concluzii surprinzătoare.

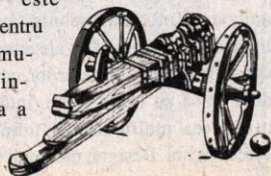
Știm oare azi, de pildă, care a fost dinamica mobilizării resurselor umane în România în cel de-al doilea război mondial, pe categorii sociale, provincii istorice sau genuri de arme? Sau știm cât de congruentă era această mobilizare cu resursele financiare, în armament, tehnică sau capacitate de conducere? În loc de astfel de întreprinderi repetăm obsedant campaniile

la Vest și la Est ale armatei române evidențiind numere de unități și episoade izolate de înfruntare pe fondul unei retorici în care eroismul real tinde să se demonetizeze.

Și în perspectiva inovațiilor structurale în domeniul cercetării este de menționat că multe dintre instituțiile din domeniul securității și apărării naționale, dar și al istoriei, ce ființează acum în spațiul ex-comunist sunt rezultatul

inițiativelor particulare și se susțin pe baze comerciale, deci fără a fi „atârinate” de structuri administrativ-ștatale.

Aceasta are ca rezultat, pe de o parte, o presiune crescândă asupra declassificării surselor de informație, iar pe de altă parte o competiție acerbă pentru întâietate în utilizarea acestora. Pentru a da doar un exemplu, un astfel de institut american a reușit – inclusiv pe cale juridică – să obțină documente „fierbinți” ale sfârșitului războiului rece din arhivele federale (inclusiv privind România). S-au diversificat sursele de informație. Expansiunea Internetului a modificat profund atât maniera de a culege informații, cât și pe cea de a face cunoscute rezultatele cercetării. Sintagma americană „publică sau mori” este valabilă pentru orice comunitate științifică. Ea a căpătat sensuri

noi în epoca Internetului. Plasându-ți rezultatele cercetării pe o adresă Internet (website) ai garanția unei rapide și foarte largi audiențe internaționale, pe care nu le pot oferi tradiționalele metode de tipărire în cărți și reviste de circulație fatalmente restrânsă. În insti-

tuțiile mai mari s-au creat rețele intranet astfel încât cercetătorii să poată comunica rapid între ei și deopotrivă să constituie o arhivă proprie pentru cercetări ulterioare.

Este necesar să ne asumăm cu curaj și imaginație noile posibilități, pentru ca în acest chip să reușim să fim sincroni în plan internațional și parte a dezbaterii mondiale. Astfel vom evita sindromul „descoperirii descoperirilor existente“.

Un progres real nu se poate realiza decât într-un climat de transparență deplină, care să refuze secretomania de care abia ne-am despărțit, poate nu încă pe deplin. Trebuie să renunțăm la atitudini și mentalități cantonate într-un trecut care ne-a sortit să fim marginalizați și mulțumiți cu noi înșine, pe fundalul direcției politice de izolare, o stare în totală contradicție cu orientarea atlantistă a României de astăzi.

În era informațională, direcții tradiționale, precum publicarea volumelor de documente, își pierd din relevanță. Nu se poate compara, ca impact științific și audiență, un volum de documente

privind relațiile militare sau politice ale României în

anii '60 ai secolului XX, tipărit în 500-1 000 de exemplare, cu publicarea pe Internet a inventarelor documentelor referitoare la problematica războiului rece aflate în arhivele militare sau civile din România din aceeași perioadă. Dacă admitem o asemenea realitate, atunci trebuie să purcedem la o transformare de mari dimensiuni a metodelor de cercetare și să revoluționăm principiile de clasificare și selecționare a documentelor și de alcătuire a inventarelor.

Trebuie depășită și starea de inerție în abordarea temelor și a metodelor de interpretare. Dacă alte istoriografii s-au avântat curajos pe calea revizuirii concluziilor tradiționale privind anumite evenimente sau lanțuri de evenimente și fenomene, la noi se manifestă o anumită reticență.

Un astfel de „revizionism“, pe lângă rolul de a zgâlțâi tabu-uri, exercită și o acțiune de primenire tematică și metodologică. Se pare că spaima de demitizări are efectul pervers de a ne cantona în interpretări depășite și într-o inerție tematică păguboasă. Ceea ce mă face să cred că – dincolo de toate obstacolele, obiective sau subiective – problema principală este una de voință a comunității științifice. Însuși instinctul de conservare ar trebui să-i comande acestuia să se angajeze cât mai rapid pe un drum consonant cu exigențele epocii Internetului. ■

„Războiul, care de doi ani a închis tot mai strâns hotarele noastre, a zdruncinat adânc vechiul așezământ al Europei și a învederat că pentru viitor numai pe temeiul național se poate asigura viața pașnică a popoarelor“ – sunt cuvintele cu care se deschidea pentru România prima conflagrație mondială.

Discursul ținut de regele Ferdinand după celebrul Consiliu de Coroană din 14/27 august 1916 readește speranța împlinirii idealurilor naționale. „Pentru neamul nostru el a adus ziua așteptată de veacuri de conștiința națională, ziua Unirii lui după vremuri îndelungate de nenorociri și de grele încercări.“

1916 - PRIMELE DOUĂ LUNI DE FRONT

Trupe române traversând Dunărea pe podul de la Flămânda

Prima conflagrație mondială a marcat pătrunderea într-o nouă epocă istorică. Se schimba definitiv chiar noțiunea de război. Orice urmă a idealului cavaleresc dispărea. Vechile șarje ale cavaleriei erau înlocuite cu glodul tranșeelor. Individul era confruntat nu numai direct cu alt individ, ci și cu duelurile de artilerie, cu gazele de luptă, cu sârma ghimpată, cu aviația și tancurile, cu atrocitatea, cu durerea, cu frica. Mulți combatanți s-au trezit incapabili să facă față noilor realități. Tehnice, în primul rând.

La 14/27 august 1916, România ștergea cu buretele 30 ani de politică alături de Puterile Centrale. Căile ferate și șoselele fuseseră îndreptate contra Rusiei. Instrucția și metodele tactice adoptate de armata română erau cele germane. Militari germani ne inspectaseră lucrările de fortificație.

Războiul balcanic, din 1913, arătase carențele de înzestrare ale armatei. Omul politic I.G. Duca scria în memoriile sale: „lipsurile se dovediseră a fi fost atât de serioase încât dacă am fi fost siliți să dăm în Bulgaria adevărate lupte și dacă acest război nu s-ar fi redus doar la o plimbare triumfală, am fi avut surprize dureroase“.

Industria română nu reușise, în următorii trei ani, să asigure necesarul pentru un război în care mijloacele tehnice jucau rolul preponderent. Intram în război cu foarte puțină artilerie grea, mitraliere și aeroplane. Datorită formei geografice a țării din acel moment, frontul românesc – de-a lungul Carpaților, de la Dorna la Vârciorova, apoi de-a lungul Dunării, de la Vârciorova la Turtucaia și, în sfârșit, de-a lungul frontierei dobrogene, de la Turtucaia la Marea Neagră – însuma o lungime de 1 200 km. Era cel mai lung front din Europa, mai lung decât frontul rusesc, ce avea, atrăgea atenția Constantin Kirilescu, doar 1 100 km.

Intrăm deci în război nepregătiți, fără sprijinul promis de aliați (în primul rând de ruși), dar plini de entuziasm. Entuziasmul era însă repede spulberat. Regina Maria nota: „La început, trupele noastre înalță repede în Transilvania, spre nemărginita însoțire a Capitalei.“ Apoi, imediat, „grozăvia e că suntem neștiutori, ca niște prunci, în meșteșugul războiului și atât de neînvațați... Nu suntem destul de bine înarmați ca să putem înfrunta atacuri în masă“. Un singur cuvânt – deziluzie.

Înfrângerile se succed. În Dobrogea (august), în sectorul transilvan (septembrie),

cădeau apoi Craiova (8 noiembrie), Bucureștiul (6 decembrie). „Greșelile se plătesc – nota generalul Averescu, inspectând frontul. De doi ani ne pregătim de război. Pe mâinile cui a fost lăsată această pregătire? Sunt numai ei vinovați?...“

La începutul războiului, ofensiva principală a fost îndreptată spre Transilvania. Pe frontul sudic rușii considerau că bulgarii – frații lor slavi – nu vor ataca. Trupele române destinate acestei linii de apărare erau puține și slab pregătite. Despre campania de pe frontul sudic s-a scris puțin la noi. Turtucaia rămâne doar o amintire urâtă și neclară. Avem acum posibilitatea să oferim cititorilor revistei *Magazin istoric* fragmente dintr-un jurnal – ar fi binevenită publicarea lui integrală – al unui tânăr ofițer participant la luptele din Dobrogea. Este vorba despre sublocotenentul, pe atunci, Ioan N. Diniu. Documentul, oferit revistei noastre prin

amabilitatea fiicei, inginer Cornelia Eliescu, oferă o lectură incitantă, prin stilul alert și condeiul ironic al autorului.

Memoriile sublocotenentului Ioan N. Diniu se referă la lunile de început ale războiului, respectiv august-septembrie 1916, de la declarația de intrare în conflict, campania dobrogeană și până la rănirea sa, la 21 septembrie 1916, la Topraisar, lângă Constanța. Amintirile ne vorbesc despre zvonurile ce invadeau regimentele ca informații aproape sigure, despre inutilitatea unor decizii, devenite în timpul campaniei de-a dreptul caraghioase. Numai cu eroi și fapte de eroism – este sigur – nu se putea câștiga un război.

Pentru cursivitatea lecturii am renunțat să marcăm prin puncte de suspensie pasaje eliminate. ■

Theo STĂNESCU-STANCIU

ULTIMA NOAPTE DE NEUTRALITATE, PRIMA NOAPTE DE RĂZBOI

IOAN N. DINIU

Ioan N. Diniu s-a născut la Terpezata, județul Dolj, la 26 mai 1893. A urmat studii liceale și universitare, obținând licența în Drept la Universitatea din Iași. A intrat la Școala Militară de Infanterie în 1915. La 1 iulie 1916 a fost avansat la gradul de sublocotenent și repartizat la Regimentul 39 infanterie. S-a remarcat în luptele de la Topraisar, apoi la Mărășești, unde a fost rănit în două rânduri. A primit Ordinul „Steaua României“, clasa V cu spade, și panglica de „Virtute Militară“.

După primul război mondial, a trecut în Justiția militară. Detașat la diverse Consilii de Război din Constanța, București și Brăila, a activat apoi, după 1 octombrie 1936 în Ministerul Apărării Naționale. La 1 octombrie 1941 devenea președinte al Tribunalului Militar al Corpului 1 Armată Craiova, până la 10 aprilie 1943. La plecarea sa în Capitală, ziarul *Tribuna Olteniei* îi dedica un cald portret. Venea în București, unde era numit Prim-Președinte al Curții Marțiale a Comandamentului Militar al Capitalei. A rămas în funcție până la 15 mai 1945.

Între 15 mai 1945 și 1 aprilie 1946 a fost consilier la Curtea Militară de Casare și Justiție, apoi, până la 8 iunie 1946 a lucrat la Ministerul Aerului și Marinei, serviciul Contencios. La 8 iunie 1946 a fost trecut în rezervă pentru limită de vârstă. Până la 22 aprilie 1948 a profesat avocatura în Baroul București. După această dată și până la moartea sa, în 1985, s-a dedicat pasiunii sale pentru istoria dreptului românesc. A elaborat mai multe studii, rămase inedite.

30 iulie 1916

La ora 4, după-amiază, eram adunați în sala de onoare toți ofițerii regimentului. Comandantul regimentului a venit însoțit de ajutorul său și de adjutant. După ce fiecare ofițer își ocupă locul, comandantul ne anunță că în dimineața zilei următoare părăsim garnizoana. Apoi ne-a cerut să luăm toate măsurile pentru ca regimentul să poată porni din cazarmă exact la ora 7 și, în încheiere, ne-a recomandat să păstrăm tot secretul.

Ultima sa dorință era ceva greu de îndeplinit. Chiar fără să spui un cuvânt, lumea tot înțelegea că se pregătește ceva. Dar, chiar dacă totul ar fi fost pregătit și organizarea plecării n-ar mai fi cerut nici un fel de operațiune, încă era greu de păstrat secretul unei plecări din garnizoană. Reangajații, care aveau familii în oraș sau care locuiau în oraș, trebuia să fie înștiințați. Și acest lucru era încheiat ca secretul să fie descoperit. Ofițerul trebuia, și el, să-și facă bagajul și acest lucru nu putea să treacă neabănuț, mai întâi de ordonanță, apoi de gazdă. Cine te întâlnea te întreba dacă este adevărat că pleacă regimentul. Dacă îi răspundeai că nu este adevărat, atunci se mira cum de nu știi, ceea ce tot orașul știe. Ba, la plecare, îți mai spunea zămbind: „Sunt sigur că mâine dimineață ai să-mi spui că este adevărat.“ Proprietarul meu m-a întrebat la fel. I-am răspuns că nu știu nimic și ca să-l conving că este așa după cum spun eu, n-am pregătit nimic, nici bagajul, și nu i-am achitat nici contul.

Monitorul „Mihail Kogălniceanu“

31 iulie

Am pornit spre sud-est, pe un drum de care ce trece pe lângă cota 117. Am trecut pe lângă movila lui moș Oprea. Apoi am luat-o pe Valea Peșterei, spre est. Am lăsat în urmă: Cuius Mamut, Cobadin, Sofular și Cavaclar. Am rămas câteva zile la Ghiuvenlia, în cantonament. Aici am nimerit la casa unei bătrâne, casă care se afla aproape de marginea satului. Era o căsuță cu aspect sărăcăcios pe dinafară, însă cu un interior modest, dar foarte îngrijit, în care se oglindea gustul pentru frumos și mâna unei adevărate gospodine. Gazda era o femeie mărunțică, subțirică, nici tânără, nici prea bătrână. Se vedea că în tinerețea ei fusese o femeie frumoasă, pentru că, cu toată vârsta ei înaintată, mai păstra și acum urme din frumusețea tinereței. Se pare însă că din toate darurile cu care o înzestrăse natura, la una singură ținuse mai mult: era foarte vorbărească... De multe ori am găsit-o stând de vorbă cu soldații mei, fiindcă la acel canto-

nament nu eram singur, povestindu-le lucruri cunoscute de ea din războiul de la '77 sau dându-le diferite sfaturi cu privire la război. Când a sosit ziua plecării noastre, gazda era pe prispa casei privind la pregătirea soldaților pentru drum. La eșirea mea din casă m-a oprit și, după ce mi-a urat sănătate și noroc, mi-a întins o sticlută, pe care m-a rugat s-o primesc ca dar de la ea, sfătuindu-mă să o port la mine și din lichidul aflat în ea, să-mi ung corpul din când în când, fiindcă are darul să mă țină sănătos. Am luat-o, mulțumindu-i pentru atenție. I-am urat, la rândul meu, multă sănătate, apoi am plecat. Sticluta am pus-o în lada de campanie, unde a rămas uitată până ce am ajuns pe zona de refacere, când dând peste ea, în plin tifos exantematic, mi-am adus aminte de gazdă și de sfaturile ei.

14 august

La ora 11 și jumătate, sosind trenul, am aflat dintr-o gazetă că s-a ținut Consiliul de Co-

roană. De astăzi avem două agenții de informare: una oficială, iar a doua, particulară, zisă „agenția Ciurea“, după numele aceluia care o conduce. Ciurea Constantin era ofițer de rezervă cu gradul de sublocotenent și îndeplinea funcția de aghiotant al Batalionului nostru, al 2-lea. Astăzi avem masa comună cu doamnele ofițerilor. S-ar putea ca această întrunire să fie cea de pe urmă. Masa este aranjată sub umbra unor pruni încărcăți cu roade. Un vânt ușor ne înviora fața pârliță de vreme, iar soarele nu ardea prea tare. Se părea că totul era aranjat pentru această sărbătoare. La ora fixată ne-am așezat la masă, fiecare la locul lui însemnat de mai înainte, însă a trebuit ca să mai așteptăm un pic, pentru că musafirii erau în întârziere. La ora 12, oaspeții sosind, se începe serviciul la masă. Toți erau veseli, cu deosebirea unei doamne mai în vârstă, care oftează din când în când, fără să lase o clipă, din ochi, figura soțului său. El însă este vesel și pare că nici prin gând nu-i

Inspecție pe front în primul război mondial

trece că odată nu va mai vedea pe aceea ce pare că mult o iubește. Masa este relativ veselă. Și poate că ar fi fost și mai veselă, dacă n-ar fi intervenit o veste care ne-a cam întristat. Maiorul Vlădescu Mihail, ajutorul comandantului, fusese înaintat la gradul de locotenent-colonel și mutat la comanda Regimentului 63 Infanterie, iar colonelul Ionescu Marin, comandantul regimentului nostru, fusese numit comandant al Brigadei a 5-a Mixtă. Se poate numi și

o masă de despărțire. Dar, de ce oare, să nu fie înaintat în grad și să rămână la noi? Plecând și comandantul, tot trebuia să ne vie altul! Și de ce oare să ne vie un necunoscut, și să nu rămână acela pe care îl cunoșteam și ne cunoștea? Este adevărat că, colonelul Ionescu Marin, deși numit la comanda Brigadei, rămânea tot lângă noi, pentru că și noi făceam parte din ea, însă nu putea fi și comandant. Colonelul Ionescu Marin îi promite maiorului Vlădescu că va interveni să rămână pe loc. Și este adevărat că s-a ținut de cuvânt, pentru că acesta n-a mai plecat. Vestea a venit peste două zile.

La ora 7 după-amiază, se primește vestea că șefii de gară au primit ordin ca, în această zi la ora 12 noaptea, să deschidă plîcurile confidențiale, pentru că la acea oră se va decreta mobilizarea.

Masa de seară este foarte veselă. Urarele sunt nesfârșite. Se cântă. Se joacă. Avem și lăutari. Colonelul Ionescu Marin, comandantul Brigadei,

Pe câmpul de instrucție înainte de 1915

lipsește. Se spune că este plecat la Bazargic și că are să fie înapoi la ora 8 seara. Îl așteptăm. Trebuie să ne aducă vești. Locotenentul Solomon Paul, comandantul meu de companie, propune ca la sosire, întreaga companie să-l ia pe sus. Colonelul a sosit la ora 8 și 20, seara. Este primit numai cu urale. Planul nu se poate aplica. Ne încurcă hora.

Se confirmă zvonul intrării noastre în război. Suntem deci în război. De acum se începe o nouă viață pentru noi...

La ora 11 noaptea este veselie mare în bivuac. Ne servim de lanterne pentru luminarea lui. Uralele sunt nesfârșite. Se desfășoară drapelul, iar în jurul lui s-a încins o horă mare în care s-a prins toată lumea. Inițiator și conducător este comandantul meu de companie. Când am ajuns la companie, suntem primiți de ostașii noștri cu urale.

17 august

Ziua de astăzi a fost pentru noi prima zi de emoții, prima zi de vești senzaționale. La ora 1 și jumătate după-amiază un ordin telegrafic ne anunță că cinci avioane inamice sunt în drum spre locul unde ne aflăm. Am ocupat poziții de tragere pe dealul de la sud de bivuac. Mai rămăseseră oameni și în bivuac. În așteptarea avioanelor ședeam culcați pe spate cu țeava armei îndreptată spre cer, gata de tragere la ivirea lor. Așa sta scris într-o broșurică mică, ce am primit acum câteva zile, că se luptă contra avioanelor. N-am avut noroc să-i cunoaștem efectele pentru că avioanele nu s-au arătat. Le-am

așteptat până la ora trei după masă. Și dacă nu ar fi intervenit un eveniment la această oră, poate că le mai așteptam.

În acest moment, se vede cum dinspre Bazargic, pe șoseaua principală, venea, în goană mare, un automobil. La ora 3 și 10 minute, acest automobil se oprește la bivuacul nostru. După ce s-a oprit se fac, dinspre bivuac, semnale de adunare. Am lăsat pozițiile și am plecat în grabă la bivuac. În automobil era maiorul Cerchez din jandarmerie. Ne aduce o veste rea. Spune că Bazargic se leagănă și că șefii de gară au început să fugă. Sunt vești triste, provocatoare de panică. Intervine comandantul Brigădei noastre și lucrurile se schimbă în bine. Maiorul de jandarmi revine. De astă dată spune că numai un șef de gară ar fi fost arestat. So sirea lui produce neîncredere și dispreț.

La ora 5 și jumătate, după-amiază, ne vine o nouă veste. De această dată ne anunță că trupe inamice înaintează spre satul Nebikuiuşu. Vestea este scrisă. Pornește chiar de la Brigada noastră. Și este semnată de maiorul Cernescu, șeful de Stat Major. Această veste ne-a cam pus pe gânduri. Maiorul Plesnilă Adrian, care număra casa [banii] corpului, lasă lucrul neterminat și pleacă la gară. Avem de ce să ne temem. Acest sat se găsea cu vreo 6 km la Nord de bivuacul nostru. Noroc că nici această veste n-a fost adevărată.

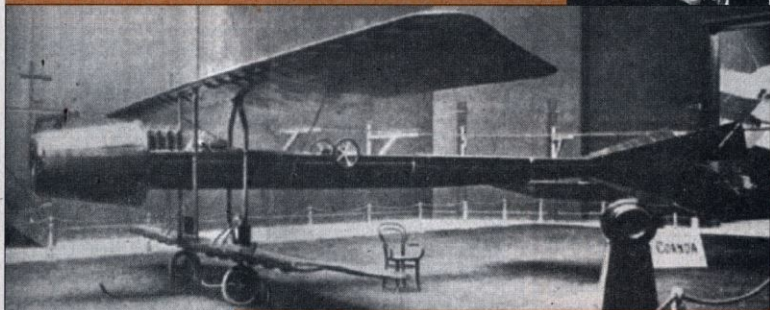
Este ora 7 și jumătate, după-amiază. Dinspre Karadurmus vine spre noi mai multă trupă

de infanterie. Merg în formație de apropiere cu serviciul de siguranță în marș, așa cum spune regulamentul. Sunt două Batalioane din Brigada noastră: Batalionul IV/34 și Batalionul IV/73... Când au ajuns în dreptul nostru, comandantul dă ordin și o companie se desfășoară în trăgători, la Nord de gara Kasimkici. Nu înțelegem ce s-a întâmplat. Mergem să ne informăm. Înaintea lor a ieșit comandantul Brigădei noastre și generalul Boureanu, care venise la noi la ora 7 după-amiază. Se spune că acele două Batalioane ar fi primit ordin să vină în ajutorul Regimentului nostru care ar lupta din greu contra bulgarilor ce ar fi ocupat orașul Bazargic și ar fi distrus Regimentele 40 Infanterie și 9 Vânători. Pe noi, care nici nu ne mișcaserăm din acel loc și care nu văzusem încă picior de soldat bulgar, putea să ne facă să zămbim această veste. Cu toate acestea, convingerea cu care erau spuse veștile ne-a cam dat de gândit. Începeam să descoperim care sunt mijloacele prin care se duce un război.

Masa este locul de adunare unde fiecare ofițer își dezleagă sacul cu impresii și vești. În această seară aflăm multe și de pe toate fronturile armatei noastre. Așa, maiorul Plesnilă Adrian ne aduce vestea că asupra Bucureștilor au fost aduse două Zepelinuri. Din partea noastră n-ar fi pagube mari, ci numai o femeie moartă. Însă inamicul ar fi avut pagube mai mari. Un Zepelin ar fi fost doborât. ■

(Va urma)

AM INVENTAT ȘI AM LUCRAT PENTRU PROGRESUL OMENIRII

Fotografie inedită, ce arată că avionul lui Coandă avea două locuri

Între exponatele celui de al doilea Salon aeronautic internațional organizat la Paris, în octombrie 1910, se găsea și un avion biplan, cu aripile inegale de culoare roșu închis, echipat cu un motor turbo-propulsor. Pe placa ce prezenta caracteristicile aparatului scria: „Singurele aeroplane fără elice. Aeroplanele Coandă”.

Vizitatorii și specialiștii în aeronautică se opreau mirati, văzând un avion fără elice. Mulți l-au întrebat pe inventator dacă mașinăria putea să zboare. Nimeni nu l-a crezut când le spunea că era posibil așa ceva. Inventatorul român se născuse cu 30 ani prea devreme.

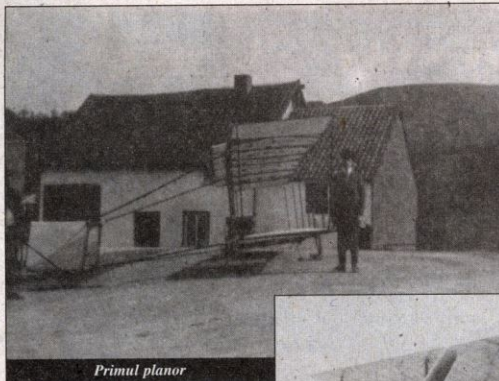
Dr. VALERIU AVRAM

Avionul clasic abia apăruse, și prin contribuția esențială a savantului român Traian Vuia. Un alt român, vizionar de geniu, Henri Coandă, lansa în toamna anului 1910 o idee care, mai târziu, avea să revoluționeze propulsia avioanelor. Ori de câte ori vă urcați într-un avion cu reacție, aduceți-vă aminte că zburai datorită invenției aceluia român la care parizienii se uitau cu

atâta neîncredere în urmă cu 90 ani.

Henri Coandă s-a născut la 26 mai/7 iunie 1886. Tatăl său, Constantin Coandă – viitor prim ministru între 24 octombrie/6 noiembrie-29 noiembrie/12 decembrie 1918 – era originar din Craiova. Mama, Hayde Danet, fiica doctorului Maurice Danet, prieten cu savantul L. Pasteur, venea din localitatea Morlaix,

Franța. Încă din copilărie, a călătorit mult prin Europa, împreună cu părinții. Ajuns pe țărmul Mării Nordului, a fost impresionat de zborul pescărușilor. Într-un document inedit aflat în patrimoniul Muzelii Aviației, se povestește: „Văzând pentru prima oară marea, a fost martor la izbucnirea unei furtuni. L-a fascinat cum vântul ridica valurile, în el născându-se o

Primul planor

enormă admirație pentru puterea acestuia. S-a îndrăgostit de vânt și de zborul păsărilor marine, care păreau că au intrat în viața lui pentru totdeauna.

În zbor cu trenul

După absolvirea școlii primare, a urmat câteva clase la Colegiul „Sf. Sava” din București, continuându-și studiile la Liceul militar din Iași. A absolvit Academia regală de artilerie din Berlin, fiind asimilat în armata română cu gradul de sublocotenent.

Henri Coandă a început să studieze problemele propulsiei prin reacție încă din anul 1905, când a conceput și experimentat o serie de rachete pirotehnice. În același timp, el a construit la Arsenalul de Construcții al Armatei, din București, o machetă de avion, al cărui motor era o rachetă. Erau încercări de tinerețe, îndrăznețe prin concepție, dar care aveau încă nevoie de multe perfecționări.

Și-a continuat studiile, la Școala politehnică din Charlottenburg (Berlin), apoi la

aparatul lui. Era pentru prima oară când zbura.

Henri Coandă a realizat primul planor în primăvara anului 1909. Nu dispunem de documente sau mărturii privind experimentările realizate cu acesta. În vara aceluiași an, împreună cu italianul Gianni Caproni, construiește un alt aparat de zbor, pentru a participa la concursul de

Avionul dotat cu lansator de torpile

Universitatea din Liège (Belgia) și la Școala Superioară de Electricitate Montefiori, din Torino.

În anul 1906, a mers în Franța, pentru a se întâlni cu căpitanul Ferber, o autoritate recunoscută în domeniul construcțiilor aeronautice. Avea o serie de observații față de sistemul de propulsie al avionului Ferber-Chanute. Căpitanul l-a ascultat și i-a spus: „Tinere, dacă ai forță suficientă în corp și în suflet pentru a persevera, vei reuși. Dar vezi ca acest lucru să nu se întâmple prea târziu...” Impresionat de cunoștințele și ideile românului, Ferber i-a permis să facă un zbor cu

aviație de la Spa (în apropiere de Liège), în luna septembrie. Ziarul *L'Express* din 16 septembrie îi consacră un articol, în care se scria: „Simpaticul aviator român, care ne-a ținut iarna trecută conferințe atât de interesante la Aeroclubul Liège-Spa, este pe cale a termina un alt planor. Acesta este un biplan, cu linii foarte elegante; elementul remarcabil este un dispozitiv special care, prin aceeași pârgie, acționează atât cârma de profunzime, cât și pe cea de direcție.” Aflăm din articol și că la primele zboruri, lansarea planorului urma să se facă cu ajutorul unei catapulte.

Au urmat noi studii la Școala superioară de aeronautică și construcții mecanice din Paris. I-a cunoscut aici pe Gustave Eiffel și pe matematicianul Paul Painlevé. Impresionați de cunoștințele românului – le-a propus un proiect pentru realizarea unor dispozitive necesare măsurării rezistenței aerului și pentru studiul aripii –, constructorul vestitului turn parizian l-a recomandat directorului Căilor Ferate din nordul Franței, Sertrieux. Cu aprobarea lui, Henri Coandă poate experimenta, pe o platformă așezată în fața unei locomotive, o machetă de avion. Garnitura face naveta, noaptea, pentru a nu perturba traficul, între Paris

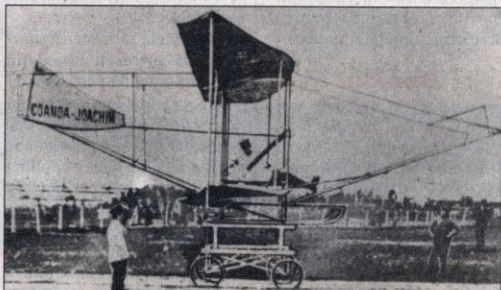
reacție își expunea, în 1910, teoria pe baza căreia pornea la drum.

Periuțe pe aripi

Sfătuit de inginerul și aviatorul Louis Blériot, tânărul inventator a mers în orașul Douai pentru a-l întâlni pe constructorul de avioane Bréguet. Prin intermediul acestuia, l-a cunoscut pe un mare specialist în domeniul motoarelor de avion, inginerul Clérget. Împreună, arată un document aflat în păstrarea Muzeului Aviației, au muncit mult pentru „a reuși cuplarea motorului cu cilindri cu turbina și funcționarea lor. S-au depus mari eforturi pentru realizarea

post-combustiei [camerei de ardere]”.

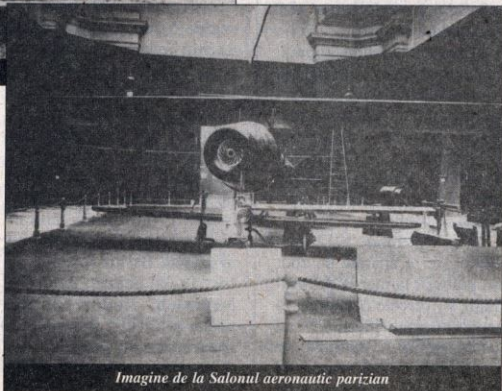
În construirea aparatului de zbor, Henri Coandă a fost ajutat de colegul său de la Școala superioară de aeronautică și construcții mecanice, Cammarotta-Adorno. Așa cum arătam la începutul acestui articol, avionul „Coandă-1910” a fost prezentat la Salonul internațional de aeronautică de la Paris în octombrie. La închiderea Salonului, inventatorul a transportat avionul la Issy les Moulineaux. În dimineața zilei de 16 decembrie – duminică – s-a urcat în carlingă. „Eram foarte nervos – își amintea el – pentru că terenul de zbor era foarte moale. Am pornit motorul și flăcările jeturilor au început să se abată pe deasupra fuselajului. Am redus motorul și ele s-au micșorat. Nu mi-am dat seama ce se petrece în jurul meu, doar am ridicat capul și am văzut că nu mai eram pe pământ. În același timp, mi-au apărut în față zidurile Parisului [zidul fortificațiilor militare], care veneau cu viteză enormă asupra mea. Și atunci, iar mi s-a făcut frică, încât gândul îmi

Aparatul realizat în Belgia

și Saint-Quentin. La viteze de până la 100 km/oră, cu aparatele inventate de el, înregistrează toate modificările produse asupra aripilor, sub influența rezistenței opuse de aer. Pe baza datelor obținute, a început proiectarea avionului cu reacție.

Într-un articol publicat în revista *La Technique aéronautique* și intitulat *Aripile considerate ca mașini cu*

Imagine de la Salonul aeronautic parizian

era numai la salvarea mea, la evitarea unei coliziuni cu acele ziduri, la prevenirea catastrofei ce părea iminentă. Am tras de mână, făcând practic ceea ce în teorie se numește reducerea motorului... Aparatul a căzut și a luat foc. Noroc că în acele timpuri carlinga nu era capotată, astfel că am fost proiectat afară. Aparatul, bineînțeles, a ars. Iar eu am scăpat numai cu unele leziuni corporale și cu o fractură la antebraț... Dar zburasem. Asta era esențial.”

În proiectul avionului cu reacție, Henri Coandă investise toate resursele sale materiale. Pentru a-și putea întreține soția și fiica, la propunerea lui Sir George White, unul dintre acționarii firmei The British and Colonial Aeroplane Company, din Bristol, a plecat în Marea Britanie. S-a angajat ca inginer stagiar și, la începutul anului 1912, a proiectat și construit un monoplan pentru antrenament, destinat elevilor din școlile de pilotaj.

Angajarea definitivă ca inginer la uzina din Bristol i-a adus-o proiectarea și construirea a două avioane monoplan, cu care firma a participat la Concursul militar de aviație de la Salisbury. Avionul cu nr. 105 a ocupat locul trei.

În urma rezultatului obținut, modelul 105 a fost îmbunătățit, i s-a mărit anvergura aripii și i s-a montat un palonier mai mare. Botezat Monoplan Coandă-Militar, a fost construit în opt exemplare. Aparatele au fost vândute în Italia, Germania și România.

La 10 septembrie 1912, unul dintre aceste aparate de zbor s-a prăbușit la marginea localității Volvercote (Oxford). În accident și-au pierdut viața locotenentii C.A. Bettington și E. Hotchkiss. Ministerul de Război britanic a decis ca toate

avioanele de acest tip să fie oprite de la zbor. Firma producătoare era amenințată cu falimentul, iar competența profesională a inginerului român era amenințată.

Henri Coandă a refăcut calculele și probele de laborator. A constatat că la bordul unui avion aflat în zbor, indiferent de condițiile meteo, se formează energie electrostatică, ce produce vibrații în aripi. I-a împărțășit descoperirea și colonelului Estienne, care a sosit imediat la Bristol. Ofițerul francez a efectuat mai multe zboruri cu un avion în carlinga căruia a pus o pudră metalică. Soluția găsită de Coandă a fost instalarea pe bordul de fugă (partea din spate a aripii) a unor electori (periuțe metalice) pentru descărcarea energiei statice.

Bunicul avionului cu reacție

La sfârșitul lunii septembrie 1912, a fost trimis pentru testări în România un avion Bristol-Coandă. Încercările s-au făcut pe aerodromul Școlii militare de pilotaj de la Cotroceni de către pilotul englez Pixton. Armata română a achiziționat aparatul de zbor pentru suma de 1 445 lire sterline (37 033 lei).

În ședința Consiliului de Miniștri din 22 decembrie 1912 s-a hotărât cumpărarea a încă patru avioane de același tip și a unui monoplan cu două locuri. Primii piloți militari români care au zburat cu avioanele Bristol-Coandă au fost locotenentii Gheorghe Negrescu, Simion Chișcăneanu și Ovidiu Pârvolescu. După accidentul petrecut lângă Oxford, toate avioanele monoplan au fost trimise la Uzinele

Bristol pentru a fi transformate în aparate biplane. La începutul lunii iunie, în aviația militară existau cinci avioane Bristol-Coandă cu motoare Gnôme de 80 CP și două cu motoare de 50 CP. Un alt tip de avion Bristol-Coandă a fost B.R.7, dotat cu un motor franțuzesc Renault de 70 CP. Documentele vremii nu specifică numărul de exemplare.

Tot în vara anului 1913 au fost readuse la Cotroceni și aparatele trimise în Marea Britanie pentru a fi transformate în biplane. Unul dintre avioane, cel cu numărul 151, avea montat un lansator de torpile, invenție a inginerului român, prezentată la Salonul aeronautic internațional din anul 1913.

Aparatele de zbor Bristol-Coandă au servit în aviația militară română până în anul 1915, când au fost retrase din cauza lipsei pieselor de schimb. Au contribuit și manevrele de culise ale unor oameni politici și demnitari militari, care au optat pentru achiziționarea unor avioane din Franța.

În anii primului război mondial, Henri Coandă a realizat, la Bristol, nouă tipuri de avioane de luptă. Și-a continuat apoi activitatea de inventator până târziu. În aprilie 1967, ziarul *The Washington Post* publica un articol intitulat *Bunicul avionului cu reacție muncеște la vârsta de 81 ani*. A realizat de-a lungul vieții 260 de invenții și a obținut 700 brevete. Modulul lunar Apollo 11 a utilizat, pentru frânarea în momentul aselenizării, un dispozitiv complex, cunoscut sub numele „epoleții zburători”.

S-a stins din viață la 25 noiembrie 1977, în București. ■

ROMÂNIA MARE - VISUL ROMÂNILOR AMERICANI

MARIN C. STĂNESCU

Din cei 500 000 de români încorporați în armata austro-ungară la începutul primului război mondial circa o treime au „căzut” prizonieri pe teatrele de operații din Rusia, Italia, Franța, Marea Adriatică, Orientul Mijlociu etc. Câteva mii dintre acești prizonieri au ajuns în Statele Unite ale Americii, unde, înainte de 1914, emigraseră alți peste 150 000 de români.

În 1917, șeful guvernului român I.I.C. Brătianu și-a îndreptat atenția și spre Statele Unite, țară așteptată să intre în război alături de Aliați. În acest scop, primul ministru român a acționat, la început, prin intermediul ministrului de Interne Alexandru Constantinescu. În martie 1917, a desemnat și trimis în America o delegație compusă din trei ardeleni: părintele Vasile Lucaci, părintele Ioan Moța și tânărul sublocotenent Vasile Stoica (*Magazin istoric*, nr. 12/1992). Cel din urmă fugise din Ardeal, mai precis de la

Arad, și fusese integrat în armata română. Se distinsese în luptele din Oltenia din toamna anului 1916 și publicase articole în presa bucureșteană. Vasile Stoica îl înlocuise în ultimul moment în delegație pe istoricul bucovinean Ion Nistor, care nu mai putuse pleca.

Delegația se deplasa în America „cu scopul de a înființa o legiune română, după modelul celorlalte naționalități subjugate din Austro-Ungaria”, și de a pleda, în această privință, „prin toate mijloacele, pe

lângă autoritățile S.U.A. și printre românii aflați aici”.

În același context s-a petrecut și desemnarea primului reprezentant diplomatic român în S.U.A., sosit la Washington, în persoana doctorului Constantin Angelescu.

O figură luminoasă care s-a alăturat delegației oficiale după sosirea ei în America a fost protopopul Ioan Podea, capul Bisericii Ortodoxe române din America de Nord. Împreună cu V. Stoica, el a contribuit esențial la crearea, în 5 iulie 1918, a Ligii Na-

ționale Române din America, organizație politică de acțiune patriotică, ce-i avea pe Stoica președinte, iar pe protopopul Ioan Podea și preotul Ioan Șufană vicepreședinți. Liga reunea 182 organizații și parohii, iar la sfârșitul lui 1918 avea înregistrate 15 000 de cereri ale românilor dornici de a pleca pe frontul din Europa de Vest.

La 18 octombrie 1918, printr-o *Declarație*, Liga a respins manifestul împăratului austro-ungar Carol intitulat *Către popoarele mele iubite*, și a colaborat la documentarea guvernului american în vederea Conferinței de pace cu privire la Transilvania și la numeroase acțiuni de propagandă românească.

V. Stoica, I. Podea și dr. Nicolae Lupu – venit special din țară – și-au intensificat contactele cu oficialități americane și au contribuit decisiv la selectarea și încadrarea românilor din S.U.A. în unități militare care au ajuns apoi pe frontul din Franța, unde au avut o comportare foarte bună. Astfel, protopopul I. Podea a

reușit ca, încă din 1917, să înființeze Bateria 112, având componență exclusiv românească, ce a fost încadrată în Regimentul 10 Ohio. La 1 august 1917, căpitanul A.S. Pielon, comandantul companiei din care făcea parte și Bateria 112, îi scria lui I. Podea că dorea să-i exprime mulțumirile sale „pentru ajutorul dat, care ne-a făcut posibilă organizarea companiei”. Trei săptămâni mai târziu, colonelul Gh. C. Weybrecht, comandantul Regimentului 10 Ohio, scria aceluiși prelat român că ofițerii subordonați au raportat „spre marea mea bucurie, că românii au răspuns peste tot la chemarea la arme”, ceea ce a contribuit ca statul Ohio „să fie printre cele dintâi și în ce privește organizarea armatei de război”.

Jurământul de dincolo de Ocean

Prin implicarea protopopiatului, a Bisericii Ortodoxe române din S.U.A. în lupta pentru făurirea României

Mari, un eveniment de mare importanță – *Congresul național bisericesc al românilor din Statele Unite* – s-a desfășurat în orașul Youngstown, statul Ohio, în zilele de 9-10 martie 1918. Încă la 22 februarie 1918, conducerea protopopiatului din Youngstown hotărâse convocarea, pentru 9 martie, a unui congres al Bisericii Naționale Ortodoxe române din Statele Unite. În dimineața zilei stabilite, în prezența a 150 de delegați ai celor 150 000 de români ortodocși, congresul și-a început lucrările în biserica Sfânta Treime din localitate. După-amiaza, în dangătele clopotelor, delegații au depus jurământul către țară, față de România.

După cum atestă documentele, printre cei prezenți s-au aflat și români de rit greco-catolic. Atunci, ei nu aveau organizare proprie, ci doar contacte cu biserica romano-catolică din America de Nord. Reuniunea a început cu ascultarea discursurilor reprezentanților Senatului american, ai Ministerului Justiției, precum și a salutarilor unor senatori.

La ședința festivă desfășurată a doua zi în biserica presbiteriană sub președinția protopopului Ioan Podea, erau prezenți: judele de tribunal George W. Carew, ministrul român C. Angelescu, maiorul Liviu Teiușan – atașat militar –, Vasile Stoica, avansat între timp căpitan, A. Rubi – reprezentantul presei române, și judele de tribunal Cooper, membru în Congresul S.U.A. Luând cuvântul, Cooper a arătat că „românii din

Manifestație a românilor americani în sprijinul Marii Uniri

Părintele Vasile Lucaci

America, în proporție cu numărul lor, au dat Statelor Unite mai mulți soldați decât oricare alt popor din America". Jertfa acestor voluntari, a mai spus el, nu este a noastră, ci a neamului românesc, în primul rând.

Al doilea orator a fost dr. C. Angelescu. El a descris pe larg suferințele îndurate de români după intrarea țării în război, dar și încrederea lor în victorie, fapt subliniat și de gestul celor 150 000 de români americani proveniți din Austro-Ungaria care au jurat credință României. „Istoria noastră va încrusta această frumoasă manifestare între cele mai mari evenimente din viața noastră, iar dumneavoastră pururea veți fi mândri că ați avut tăria să o faceți”.

Maiorul Liviu Teiușan a ținut să sublinieze că trebuia să se înfăptuiască „mântuirea țării și cinstei poporului român”. În numele guvernului român, V. Stoica a mulțumit lui Cooper pentru aprecierile făcute la adresa poporului român și pentru promisiunea că va sprijini, în Congresul american, „cauza dreptății a neamului românesc”.

Încheind congresul din 9-10 martie 1918, Ioan Podea a declarat: „Am luptat pentru libertate. Vrem să o avem!”

Sub ascultarea bisericii mame

Dar congresul nu s-a încheiat doar pentru a se rosti discursuri. În unanimitate, cei 150 de delegați au adoptat un *Hrisov* (hotărâre) privind încetarea oricărei subordonări a Bisericii Ortodoxe române din S.U.A. față de cea din

Părintele Ioan Moța

Ungaria și Transilvania (era înainte de 1 Decembrie 1918) și închinarea ei la Mitropolia Ungro-Vlahă din București. Al doilea punct al *Hrisovului* conținea decizia de ridicare a protopopiatului din America de Nord la rangul de episcopie care de acum înainte va purta denumirea de *Episcopia română ortodoxă din Statele Unite ale Americii de Nord*, iar protopopul Ioan Podea a fost și el înălțat la rangul de episcop. Și, ceea ce era important, în document se sublinia că hotărârea o rostesc „nu numai cei o sută cincizeci

de mii de români ortodocși din Statele Unite, ci și milioanele de frați rămași sub stăpânire ungurească, al căror glas a fost întotdeauna și este și astăzi mai mult decât oricând înăbușit de silniciei și prigoane și cu care, împreună de veacuri întregi, ne-am străduit și ne-am jertfit pentru unirea în libertate cu Regatul României”.

Pe adresa congresului au sosit scrisori și telegrame din partea Asociației presei americane, a ziarelor din Youngstown, Pittsburgh și Indianapolis, care au acordat spații largi evenimentului. Telegrama de salut au trimis senatorii W. S. Harding, B. Panrose, deputatul R. Croser, guvernatorii de Pennsylvania și Ohio, Comitetul pentru afaceri militare al S.U.A. etc.

Sub semnăturile lui I. Podea și a referendului Teofil Roșca, congresul din 9-10 martie a trimis o telegramă președintelui W. Wilson prin care i se aduceau la cunoștință cele două hotărâri și se exprima recunoștința față de noua lor

Dr. Constantin Angelescu

patrie. Românii, se spunea în telegramă, „se vor elibera și uni cu Regatul Român și celelalte patru milioane de români transilvăneni, care trăiesc astăzi sub asuprirea ungurească”.

În 12 martie, I. Podea a primit o telegramă de răspuns de la H. Tumulty, secretarul președintelui Wilson: „Președintele mă însărcinează să mulțumesc, atât dumitale, cât și părintelui Roșca și celor ce consimțiți împreună pentru prețioasa telegramă din 10 martie și să vă spun că apreciază foarte mult frumoasele sentimente și convingerile

politice ale dumneavoastră”.

Legăturile dintre luptătorii și credincioșii români din S.U.A. cu autoritățile americane, inclusiv cu președintele Wilson, sunt bine reflectate în *Petiția Episcopiei* Române ortodoxe din Statele Unite ale Americii de Nord adresată președintelui Wilson la 15 noiembrie 1918, deci în preajma convocării Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. Documentul reamintea președintelui american că „dorința noastră nemăsurată și dreaptă este unirea Transilvaniei, Banatului și Bucovinei cu România”. Românii din

aceste provincii au pus în joc și averea și viața pentru ca „uniți cu frații noștri din Regat să făurim România Mare”. Românii nu vor răzbunare, vor dreptate și libertate, vor să pună capăt suferințelor lor și să creeze „în Răsăritul Europei o țară democratică, în care frățietatea, egalitatea și libertatea politică și religioasă să domnească peste toți cetățenii ei, fără deosebire de naționalitate”.

Toate aceste doleanțe și-au găsit formularea fericită în rezoluția adoptată la Alba Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918. ■

Reverberații, ecouri, interferențe

DREPT DE SURVOL

După apariția fragmentelor din amplul interviu pe care doamna Lavinia Betea l-a luat fostului ministru de Externe Corneliu Mănescu (12/2000, 1/2001), domnul ambasador ROMULUS IOAN BUDURA ne-a trimis următoarele adăugiri: Precizăm că domnia sa a participat la consfătuirile de la București și Moscova, iar în 1962 funcționa ca diplomat în cadrul Ambasadei române de la Beijing.

Atacul sovietic, condus de Nichita S. Hrușciov, direct asupra albanezilor și indirect asupra chinezilor s-a declanșat surprinzător – acesta a și fost calificativul folosit ulterior de chinezi – la consfătuirea de la București, din iunie 1960. Nu s-au făcut nominalizări publice. Ulterior, la consfătuirea reprezentanților celor 81 de partide comuniste și muncitorești, ce a avut loc la Moscova între 10 noiembrie și 1 decembrie 1960, discuțiile în contradictoriu au rămas în cadrul intern, iar declarația dată publicității la 2 decembrie 1960 nu făcea trimiteri critice nominale la nici un partid.

La nici una dintre aceste consfătuiri nu a participat Zhou Enlai. Albanezii au fost atacați în public pentru prima oară la Congresul al XXII-lea al PCUS, în 1962.

Într-adevăr, solicitarea dreptului de survol peste teritoriul Republicii Populare Chineze pentru aeronava în care călătorea delegația

română, condusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej, a fost tratată într-un mod neobișnuit de chinezi. Ambasadei române de la Beijing i s-a reproșat că nu a prezentat mai din vreme cererea diplomatică și că aceasta nu a fost dublată din timp de cererea tehnică adresată autorității aeronautice, știindu-se că o asemenea aprobare se dădea cu consimțământul mai multor ministere, inclusiv cel al Apărării Naționale.

Trebuie să ținem cont că tocmai în acea vreme se angajaseră în zonele NEFA și Ladakh, disputate de China și India, operațiuni militare vizând redobândirea acestora de către China. Aeronava română, care era călăuzită de un navigator sovietic, urma să survoleze tocmai acele zone. Or, Moscova, printr-o declarație oficială, manifestase o poziție neutră, interpretată de chinezi drept o lipsă de solidaritate. Ambasada română nu a primit niciodată vreo confirmare a acordării dreptului de survol.

ISTROROMÂNII - UN GRUP MIC, DAR CU SUFLET MARE...

Școala elementară italo-română din Susnievița și dirigintele școlii, Andrei Glavina

GHEORGHE ZBUCHEA

*Femeie morlacă,
imagine din sec.
XVIII*

Auzim adesea, și pe bună dreptate, că România este o țară înconjurată de români. Un număr important de români trăiesc în statele vecine: Ucraina, Bulgaria, Iugoslavia, Slovacia, Ungaria, dar și în cele mai îndepărtate – cazul mai puțin cunoscut al istroromânilor.

Izolat la extremitatea occidentală a blocului românesc răsfirat de-a lungul veacurilor în întregul spațiu sud-est european se află astăzi minusculul grup de descendenți ai romanității orientale, numiți în mod curent istroromâni. Ei se adaugă grupurilor mult mai numeroase ale meglenoromânilor și aromânilor. Majoritatea oamenilor de știință, în special lingviști, consideră că aceste grupuri alcătuiesc o unitate etnică.

Comunele celor trei grupuri din dreapta Dunării le-a fost și le este continua lor diminuare numerică în timpul anilor, „topirea” lor în populația majoritară în mijlocul căreia trăiau și trăiesc și posibila lor dispariție completă în ținuturile de baștină într-o perioadă nu prea îndepărtată.

Cazul istroromânilor ilustrează, de asemenea, și o altă realitate a acestor români din afara unui stat național propriu, respectiv emigrarea lor continuă ce a avut drept rezultat crearea unei diaspore răspândite pe continentul european și în afara acestuia.

Vlahi, morlaci, cici, rumeri

Istroromânii trăiesc astăzi în câteva așezări rurale (mai puțin de 10 la număr), aflate în partea central-estică a peninsulei Istria, împărțite la nord și sud de Muntele

Ucika Gora (Monte Maggiore).

După unele aprecieri, doar în ultimele trei decenii numărul lor s-ar fi redus cu aproape 2/3, fără să existe posibilitatea unei corecte aprecieri statistice. Dar, situația nu este deloc nouă. Căci și în anul 1921, în recensământul oficial italian erau consemnați 1 644 vorbitori de limbă română. Iar cinci ani

Voievodul Pârvan din Coccorich...

mai târziu, învățatul Sextil Pușcariu considera că în această zonă trăiau mai puțin de 3 000 istroromâni.

Istroromânii au intrat relativ târziu în atenția învățaților, spre începutul secolului XX. O contribuție aparte la studierea lor a adus-o istoricul Silviu Dragomir, care îi considera alcătuind doar o parte din așa-numiții „români apuseni”, realitate istorică astăzi dispărută aproape în totalitate, dar puternică în perioada Evului Mediu, în spațiul geografic din apropierea Mării Adriatice.

Și denumirile sub care au fost cunoscuți sunt destul de diverse. Astfel, multă vreme au fost denumiți „vlahi”, apoi „morlaci”, „cici” și abia la jumătatea secolului XVII s-au impus ca „rumeri”. Patria de geneză pare a se fi aflat undeva înspre răsărit, fie în spațiul din stânga Dunării, înspre Transilvania și Banat, fie în dreapta Dunării, spre Morava, după opinia celor mai mulți dintre cercetătorii mai vechi.

Dar în ultimul timp a fost avansată și ideea unei poligeneze a istroromânilor prin venirea, după secolul XIV, a unor elemente românești din partea de nord și sud a Dunării. Această ipoteză istorică pare destul de plauzibilă, rămânând doar a fi confirmată de viitoarele cercetări.

Nu poate fi ignorată nici posibilitatea supraviețuirii neîntrerupte în munții Istriei a

unei populații romanice încă din Antichitate, la fel ca în Carpați.

O insulă într-o mare catolică

În general, situația Istriei, zona de existență a istroromânilor la începuturile istoriei, este încă destul de puțin cunoscută. Știrile culese de același istoric român Silviu Dragomir arată că scriitorii croați de secol XVI, precum Simun Kozicic din Modrusa sau Ivan Pergosic, traducătorul cunoscutului, pentru spațiul transilvan, Tripartit al lui Werböczy (1514), considerau că morlaci sau vlahii erau de aceeași etnie ca și românii din Dacia traiană.

Nu există încă o analiză a evoluției modului de viață al istroromânilor în fazele de început ale istoriei, chiar până spre zorii modernității. Condițiile de mediu, dar și mărurii mai noi sugerează că acei români din vremurile trecute se ocupau cu creșterea animalelor și valorificarea produselor acestora, nefiind însă vorba de un popor nomad, crescător de animale. Agricultură și vânătoarea le completau și diversificau alimentația, iar exploatarea lemnului, dincolo de satisfacerea propriilor nevoi, le aducea venituri suplimentare prin furnizarea de materiale pentru șantierul navele ale flotei venețiene.

...și fată de nobil din aceeași localitate

Se pare că se pierde în negura vremii vechimea unei alte ocupații a lor, respectiv obținerea de cărbune prin arderea lemnului, cărbune comercializat până la Fiume, Trieste și chiar Veneția.

Mulți dintre ei au început a practica și activități legate de mare, fie ca docheri, dar mai ales ca marinari, uneori deveniți chiar ... pirați. Probabil la fel ca în întreg spațiul balcanic, fie la otomani, fie la regii maghiari și apoi la împărății habsburgici, unii dintre ei au îmbrățișat cariera armelor, devenind soldați, după modelul voinicilor din sfera slavă otomană sau a oștenilor vienezi.

Între anii 1927-1931, la șantierul naval din Rjeka (pe țărmul Mării Adriatice, azi în Slovenia, pe atunci numit Fiume și făcând parte din Regatul Italian) au fost construite pentru Marina militară română un submarin de tonaj mijlociu și o navă bază. Președinte al comisiei române de supraveghere a construcției fusese numit tatăl meu, căpitanul comandor (din 1929 comandor) Gheorghe Koslinski. Ne luase – pe mine și pe mama mea – cu el, chiar de la începutul misiunii, în 1927.

Veche casă țărănească

Într-o vară – nu îmi mai amintesc exact anul – căpitanul Radu Dobrescu (viitorul comandant al submarinului) și locotenentul Victor Voinescu și-au cumpărat câte o mașină Fiat cupeu și ne-au poftit – pe tata și familia sa – la o plimbare. Ținta noastră erau românii istrieni.

Am ajuns în valea Valdarsa. Eu aveam opt sau nouă ani și îmi amintesc doar că mama discuta cu o femeie. „Uite că vorbește românește!” – a exclamat ea.

Despre românii istrieni am aflat mai multe apoi, de la profesorul de română din ultima clasă de la Liceul „Spiru Haret”, V.V.Haneș. Cu câțiva ani înainte, el făcuse o excursie cu elevi ai liceului la românii din zona Fiume. Pe atunci, drumul, cu trenul, dura cam trei zile. Astăzi, când se poate călători mult mai ușor, oare câte astfel de excursii se mai fac?

N. KOSLINSKI

Multe cuvinte atestă, prin latinitatea lor, și vechimea creștinismului la istroromâni. Astfel ei s-au constituit ca o excepție într-o mare catolică, subordonată, prin intermediul reședinței ecleziastice de la Aquileea, ierarhiei romane, acest lucru putând contribui la diminuarea lor continuă, la dez-etnizare.

În secolele XV-XVIII, sub regimul puterii otomane, ca și mai apoi în cadrul Imperiului habsburgic, vlahii s-au bucurat de existența unor instituții și forme de organizare proprii, multe provenind din vremuri vechi și fiind garantate nu o dată de către factorii politici responsabili, inclusiv de sultanii de la Istanbul sau împărații de la Viena.

O supraviețuire ca un miracol

Spre deosebire de aromâni, la istroromâni nu au apărut elemente ale unei renașteri naționale la începutul epocii moderne. Explicații ar putea fi multiple, precum numărul mic, deci lipsa unei elite culturale ridicată dintre ei, modul de viață

tradițional sau influența factorilor de asimilare.

Abia la jumătatea veacului trecut, în epoca pașoptistă, ei au intrat în atenția unor fruntași români din Principate. Un pas important îl va face articolul semnat de A. Ckovaz, într-o publicație din Trieste, *L'Istria*, oferind informații despre vlahii trăitori aici. El va fi imediat receptat și în mediile românești, reprodus la Brașov în vestita *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, de unde îl va prelua chiar și Aron Pumnul, dar și la Iași, în *Arhiva Albinei*, în traducerea și cu note aparținând lui Gheorghe Asachi. Acesta din urmă chiar intenționa să-și trimită fiul special la Istria pentru a-i cunoaște pe respectivii români la fața locului.

În anii imediat următori, despre istroromâni se interesau Simion Bărnuțiu, aflat o vreme la studii la Pavia, și Timotei Cipariu, urmați apoi de Ion Maiorescu, de altfel și primul român nord-dunărean care i-a vizitat. Acesta, scriind despre ei pe probleme de istorie, etnografie și limbă, făcea o pledoarie patriotică pentru ajutorarea

și cultivarea acestor conaționali, a căror supraviețuire o considera „unu miracul”.

Spre sfârșitul secolului XIX, a apărut în Istria ideea deschiderii unor școli naționale în limba română, asemeni inițiativei anterioare pentru frații aromâni.

Problema unei școli românești, pe baza unei propuneri venite de la un italian, dr. Constantini, a fost discutată în toamna anului 1888, în Dieta provincială a Istriei, fiind publicate chiar și scrisori ale locuitorilor din zonă, precum și stenogramele intervențiilor deputaților italieni și croați. Astfel, reprezentantul croat, dr. Laginja, a contestat vehement însăși existența istroromânilor, încercând să demonstreze chiar că ei ar fi...slavi. Dar în Comisia școlară însărcinată atunci să-și dea avizul se recunoștea existența românilor în număr de 2 299 de suflete, răspândiți în 8 așezări.

Apostolul istroromânilor

Dar, din nou, majoritatea croată din Dietă a respins această cerere, ca și altele ulterioare făcute în mod repetat și cu sprijinul unor deputați italieni, cum ar fi dr. Scampichio. Acesta mărturisea într-o astfel de pledoarie: „Eu apăr astăzi cauza unui neam foarte nobil, uitat, abandonat,

neglijat de toți, a unui neam care are comun cu noi originea în gloriile Romei și pe care trebuie să-l asociem beneficiilor civilizației noastre.”

Rezultatul a fost însă contrar așteptărilor românilor. Căci, în anul 1905, prin eforturile financiare ale Societății Sfinții Chiril și Metodie, instrument al politicii de slavizare, la Valgarsa s-a înființat o școală croată sub egida preotului catolic de acolo, ce a făcut eforturi aproape zadarnice de a-i atrage pe români.

În acest context s-au înscris și începuturile activității lui Andrei Glavina,

considerat apostol național și figură emblematică a istroromânilor.

Andrei Glavina s-a născut la 30 martie 1881, la Susnievița și a murit la Pola, la numai 44 de ani, în ziua de 9 februarie 1925. Adolescent fiind, a impresionat, prin vioiciune și inteligență, pe profesorul

român T. Burada, care făcea în zonă cercetări etnolingvistice. Tânărul istroromân a fost adus în România, începându-și studiile la Iași, pe care apoi le va continua în marele centru cultural al Blajului, unde a și terminat liceul. S-a întors în Istria, devenind pentru o vreme învățător la școala italiană din Arenzo. În 1905, datorită lui, s-a pu-

Cărbunar pe străzile orașului Triest

blicat pentru prima dată, sub forma unui calendar, o lucrare scrisă în dialect și adresată conaționaliilor lui: *Calindaru lu Rumeri din Istrie cu figure* lucrat parvea votea de Andreiu Glavina și Constantin Diclescu.

Alături de bogata sa activitate publicistică – strângere de mărturii de dialecte locale, de informații asupra vieții istroromâne – Glavina s-a impus și prin eforturile sale de creare a unei școli românești. Despre acestea, Sextil Pușcariu scria astfel, în 1925: „Propaganda slavă, stimulată de guvernul central din Viena, și indiferența românilor liberi față de frații lor istrieni au făcut aproape inutile eforturile lui Andrei Glavina. Destinul i-a rezervat rolul aproape exclusiv de apostol național”.

După primul război mondial, în care Glavina a luptat eroic, și-a reluat activitatea în noile condiții create prin integrarea Istriei în hotarele statului italian, care, inițial, a manifestat o relativă înțelegere față de dezideratele românilor. Astfel, în 1920 a fost autorizată trimiterea din România a unui învățător și a unor cărți, donate de Academia Română. Iar în 1921, Andrei Glavina a reușit să deschidă, tot la Valgarsa, prima școală românească din Istria, purtând denumirea simbolică de „Împăratul

Preoteasă (după Hacquet, sec. XVIII)

Traian". La un moment dat, această școală numără 443 de elevi adunați din toate cele șapte sate și cătune de la sud de Monte Maggiore, ea desfășurându-și activitatea atât în română, cât și în italiană.

Dar după moartea lui Glavina, a încetat și predarea în limba română, iar după cea de-a doua conflagrație mondială, limba croată s-a introdus obligatoriu în procesul de învățământ. Nici o inițiativă a autorităților române nu a dat roade în acest sens. Astfel, între 1893 și 1935, au fost aduși în țară, la studii, câțiva istroromâni, multora interzicându-li-se apoi revenirea în ținuturile de baștină. Chiar Glavina s-a deplasat la București pentru a obține ajutoare mai substanțiale, dar vizita s-a soldat doar cu un mic sprijin financiar de la omul politic I.C. Grădișteanu, susținător, de altfel, și al cauzei timocenilor și aromânilor (pentru aceștia din urmă, acțiunile statului român fiind mult mai vizibile).

Istroromâni încă, dar pentru cât timp?

Multă vreme după al doilea război mondial au lipsit știrile cu privire la evoluția

satelor și așezărilor istroromâne. Timp de decenii ei au fost prezenți doar în lucrări științifice, și mai puțin vizibil în viața de toate zilele.

Împrejurările generale ale destrămării fostei Iugoslavii și ale prăbușirii regimurilor comuniste au deschis o nouă pagină în istoria istroromânilor. La 29 aprilie 1994, la Trieste, s-a constituit *Asociația istroromână Andrei Glavina*, având drept scop salvarea românilor istrieni, păstrarea etniei și a limbii lor. Președintele asociației, dr. Petru Rațiu, a contribuit în cele mai diverse feluri la popularizarea problematicii istriene. Din 1995 a început și publicarea unor cărți în dialect, prima fiind *Calendaru lu rumeri din Istria*, iar din 1996 apare și prima publicație istroromână intitulată semnificativ *Scrisore către frat Rumer*.

Dar încă nu s-au materializat eforturile promovării în învățământ, într-o formă sau alta, a limbii române, respectiv a dialectului istroromân, iar impactul altor forme de activitate națională în zonă pare a fi încă minor. Semne că românii de la poalele Muntelui Maggiore au nevoie de ajutor. ■

Eveniment • Eveniment • Eveniment • Eveniment

Evele de Cucuteni

„Orânduirea firii a sorocit să-i fie/Copila diafană bărbatului soție.../Făptură de petală și de un bob de rouă/Dă-i zîlnic dimineața o bucurie nouă/Ofranda de răsplată e poezia lui/O alta, mai suavă și mai cinstită, nu-i“.

Mi-am amintit aceste versuri argeziene, în fața unor minuscule statuete, majoritatea reprezentând femei, din Expoziția *O lume regăsită. Satul Cucuteni de la Poduri, Dealul Chindaru, județul Bacău*, deschisă la Muzeul Național de Istorie a României, la 8 decembrie 2000.

Organizată sub egida Ministerului Culturii –

Serviciul Arheologic, de către Fundația Mileniului III, Centrul Internațional pentru cercetarea culturii Cucuteni-Piatra Neamț și Colecția dr. Emilia și Romeo Dumitrescu, expoziția reunește obiecte de mare artă și rafinament, aparținând culturii Cucuteni (sec. V–IV î.e.n.).

Sunt expuse și obiecte de cult, statuete de zei și zeițe, reprezentări de animale ș.a., modelate în lut, vase de uz casnic, toate adevărând o măiestrie artistică deosebită.

Cercetările în stațiunea de la Poduri au început în 1978, fiind continuate până în 1996 de o echipă de specialiști, condusă de arheologul Dan Monah. Au fost investigate peste 70 de construcții eneolitice, atestând existența a cel puțin 14 sate Precucuteni și Cucuteni, distruse de incendii violente.

Expoziția ilustrează din plin faptul că, prin formele sale de manifestare, cultura Cucuteni a fost una dintre importante manifestări artistice ale epocii cuprului din această parte a Europei.

I. L.

FOTOGRAFII DE LA CITITORI

Domnul ION STURDZA, din București, ne-a trimis, după apariția articolelor domnului Dumitru Preda privind evoluția raporturilor româno-polone, o fotografie, însoțită de următorul text: „Cei trei din fotografie sunt mareșalul Piłsudski, generalul Paul Angelescu (probabil) și bunicul meu, generalul Radu Rosetti. Mătușa mea Safta Varlam spunea că, sigur, poza este luată la intrarea de la Muzeul Militar din Parcul Carol.”

Îi mulțumim și reînnoim invitația adresată cititorilor noștri de a ne oferi spre publicare fotografii cu valoare istorică, imagini de epocă din țară și din străinătate.

ZILELE CULTURII IRANIENE

„Cât este de mare, de hotărâtoare chiar, pe alocuri, datoria civilizației continentului nostru față de vechiul Iran, în planul spiritualității și în cel al artei mai cu seamă – de la doctrinele soteriologice și de la mithraismul Antichității târzii la dualismul persan ale cărui ecouri maniheene colorează într-un fel anume credințele întregii Europe medievale sau de la cupola sasanidă regăsită în Bizanț și în Occidentul romanic, până la gustul pentru culoarea puternică și strălucitoare, pentru fast, pentru un anume fantastic animalier tradus într-un bestiar cu o extraordinară longevitate și o nepieritoare simbolică –, nu poate fi spus, desigur, în câteva cuvinte”.

Academicianul Răzvan Theodorescu prezenta, în aceste cuvinte, cu mulți ani în urmă, cititorilor români cartea lui Bucharad Brentjes, *Civilizația veche a Iranului*, apărută la Editura Meridiane.

În ziua de 6 februarie, în calitate de ministru al Culturii și Cultelor, domnia sa, alături de Excelența Sa dr. Ahmad Fard Hosseini, ambasadorul Iranului la București, au deschis Săptămâna culturii iraniene în România. Cei prezenți la Muzeul Național de Istorie – oficialități din Ministerul Culturii și Cultelor, din Ministerul Afacerilor Externe, membri ai corpului diplomatic acreditat la București, istorici și specialiști în istoria artei – au putut asculta versuri în limba farsi și în talmăcire românească, s-au delectat cu un scurt concert de muzică iraniană și au admirat frumoasele obiecte de artă expuse.

ALO, BUCUREȘTI? AICI WASHINGTON...

Aceste cuvinte au fost rostite pentru prima dată în ziua de 9 noiembrie 1931, la ora 10.00 dimineața (ora Washingtonului).

Date despre pregătirea și desfășurarea primei convorbiri telefonice între București și Washington s-au păstrat în Arhiva Ministerului de Externe din București.

ANDREI CĂPUȘAN

Între numeroasele telegrame și scrisori expediate de Legația română în S.U.A. se află și „desfășurătorul” convorbirii telefonice din ziua de 9 noiembrie 1931. Îl vom reproduce integral:

„1. Dl. Adams îi comunică d-lui Miller că operațiunea poate începe.

2. Dl. Miller ridică receptorul și spune «Centrala, aș dori să vorbesc cu dl. Ogilvie din București, România».

3. Centrala răspunde: «Vă dau legătura cu dl. Ogilvie. Vorbiți cu dl. Ogilvie».

4. Dl. Miller vorbește cu dl. Ogilvie, de la Compania Telefonică Română.

5. Dl. Ogilvie îi răspunde.

6. Dl. Miller îi trece receptorul d-lui Stimson, secretar de stat.

7. Principele Ghica, ministrul Afacerilor Străine, îi vorbește d-lui Stimson.

8. Dl. Stimson îi răspunde.

9. Dl. Stimson stă de vorbă cu dl. Wilson, ministrul S.U.A. la București.

10. Dl. Stimson îi trece receptorul d-lui Nanu.

11. Nanu, însărcinatul cu afaceri, vorbește cu dl. Ghica, ministrul Afacerilor Străine.

12. Dl. Nanu îi trece receptorul d-lui Miller.

13. Dl. Miller îi spune «La revedere» d-lui Ogilvie și încheie convorbirea

telefonică cu remarca: «Declar deschisă linia telefonică cu România».

14. Dl. Miller pune receptorul în furcă.

15. Circuitul românesc este tăiat de pe linia cu Washington și conectat la colonel Behn, 167 Broad Street, New York City.

16. Colonelul Behn vorbește cu dl. Ogilvie.

17. La sfârșitul acestei conversații, toate circuitele cu Bucureștiul sunt repuse înapoi pe linie lor obișnuită.”

Totul a pornit de la scrisoarea lui Charles Russell, președintele International Telephone and Telegraph Corporation din New York, adresată la 8 iulie 1931 lui Carol A. Davila, ministrul plenipotențiar al României la Washington. „Cu privire la recenta noastră conversație din Newport [sediul Legației României în S.U.A.], referitoare la deschiderea liniei telefonice dintre-România și S.U.A. și conversațiile informale care vor avea loc atunci între oficialii celor două guverne, sunt informat că deschiderea serviciului în cauză a fost plănuită probabil în cursul ultimei săptămâni din prezenta lună. În acest scop se fac aranjamente cu Oficiul Poștal Britanic, International Telephone and Telegraph Corporation din New York, urmând a fi informat despre evoluția operațiilor...”

Trecem peste alte amănunte, precizând doar că evenimentul fusese programat pentru data de 29 iulie 1931 și totul părea să se desfășoare normal. La 22 iulie, Charles Russell i-a trimis o scrisoare lui C.A. Davila, anunțându-l că, din păcate, cele trei companii telefonice – din România, Marea Britanie și S.U.A. – nu se puseseră încă de acord asupra „planurilor tehnice”. În încheiere însă, președintele corporației americane îl asigura pe diplomatul român că „de îndată ce aranjamentele necesare vor fi gata, vă voi anunța imediat”.

În toamnă, pregătirile au fost reluate, protagonistul fiind însărcinatul cu afaceri al României la Washington, consilierul de legație Frederic C. Nanu. La 27 octombrie 1931, Nanu a trimis o telegramă centralei Ministerului Afacerilor Străine din București, din care aflăm că „secretarul de stat Stimson acceptă inaugurarea serviciului telefonic București-America printr-o convorbire cu dl. prim-ministru. Societatea de telefoane propune ziua de 9 noiembrie, ora 10.00 aici, corespunzând cu cinci după-amiază București. Rog confirmare urgență dacă domnul prim-ministru primește și dacă îi convine ziua și ora. În caz afirmativ, dl. Stimson roagă să i se comunice telefonic prin legație textul cuvântării d-lui Iorga [primul ministru în acel moment] în orice limbă ar alege. Excelența Voastră [adică D. Ghica, ministrul Afacerilor Străine], dacă dorește, poate vorbi apoi cu mine și ministrul Americii, cu Murray de la Departamentul de Stat. Durata convorbirii limitată”.

Partea americană avea în vedere, așadar, o convorbire a secretarului de stat american cu primul ministru român și nu cu ministrul Afacerilor Străine. Bucureștiul a reacționat prompt, cum rezultă din scrisoarea adresată de Fr. C. Nanu la 3 noiembrie 1931 lui J. W. Adams, director la American Telephone and Telegraph Company, precizându-i că partea română dorea ca prima convorbire să debuteze cu un mesaj adresat de D. Ghica secretarului de stat Henry Stimson. În final, partea americană a acceptat și această schimbare de nivel.

În încheiere, reproducem și noi cele două alocuțiuni, în ordinea în care ele au fost rostite atunci:

Dimitrie Ghica: „Sunt foarte fericit că-mi este dat să vorbesc peste mii de mile cu secretarul de stat al Statelor Unite ale Americii de Nord, mai cu seamă când este vorba de Excelența Voastră, care este una din figurile de prim plan ale politicii mondiale, o personalitate a cărei înrăurire asupra evenimentelor din timpurile de după război istoria o va adevări, cu atât mai mult cu cât activitatea Dvs. a fost întotdeauna închinată apărării păcii și civilizației.

Această linie telefonică constituie o legătură nouă între țările noastre, o legătură materială adăogată tuturor legăturilor care existau înainte.

Prin faptul că întrebuițez acest mijloc pentru a-mi transmite gândurile, aduc un îndoit omagiu geniului american în persoana marelui om a cărui pierdere recentă este încă o cauză de îndurerare universală – vorbesc de Thomas Alva Edison.

Ceea ce mă face îndeosebi fericit de a fi cel dintâi care vorbește de la București la Washington este faptul că sunt absolut convins că relațiunile între țările noastre vor fi întotdeauna astfel încât această nouă linie va purta întotdeauna numai cuvinte de prietenie și pace”.

Henry L. Stimson: „A fost pentru mine o mare plăcere să ascult amabilele Dvs. cuvinte de salut venite din Bucureștiul îndepărtat cu care astăzi pentru prima oară se poate vorbi din Statele Unite, grație însemnatelor progrese făcute în comunicația radiotelegrafică.

Am apreciat că v-ați gândit la marele meu compatriot Thomas Alva Edison, al cărui geniu a contribuit la progresul științei în numeroase decenii. Multe mesagii și urări au fost trimise până acum prin mijloacele de comunicare existente. Este binevenit însă acest nou mijloc de a vă exprima într-un mod mai personal și din timp sentimentele de prietenie pe care conțetăenii mei le nutresc pentru poporul țării, Dvs.

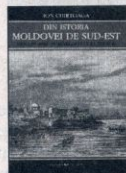
Am speranța sinceră că convorbirea noastră de astăzi va însemna o nouă eră rodnică și de creșeândă colaborare între popoarele noastre și că contactul mai direct creat între oamenii de stat ai lumii prin acest nou mijloc de comunicare va contribui la buna stare a tuturor națiunilor”. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

• **Mihai Pânzaru-Bucovina** – **GHEORGHE FLONDOR, ULTIMUL REZIDENT REGAL AL BUCOVINEI.**

Editura Institutului Bucovina-Basarabia, Rădăuți-Bucovina, 2000, 159 pp.

• **Ion Chirtoagă** – **DIN ISTORIA MOLDOVEI DE SUD-EST PÂNĂ ÎN ANII '30 AI SEC. AL XIX-LEA.**

Academia de Științe a Republicii Moldova, Institutul de Istorie, Chișinău, 1999, 224 pp.

• **Luminia Ilviți** – **MĂNĂȘTIRILE ȘI SCHITURILE DIN BASARABIA. ASPECT COMPARATIV ARHITECTURAL.**

Editura Museum, Chișinău, 1999, 148 pp.

• **LITERATURA ROMÂNĂ. DICȚIONAR-ANTOLOGIE DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ** (Autorul proiectului și coordonator **Iurie Colesnic**, alcătuitor **Lora Bucătaru**).

Editura Museum, Chișinău, 2000, 524 pp.

• **Olivan Verenca** – **ADMINISTRAȚIA CIVILĂ ROMÂNĂ ÎN TRANSNISTRIA 1941-1944** (Ediția a doua îngrijită de **Serban Alexianu**).

Editura Vremea, București, 2000, 399 pp.

• **Petrache D. Cojocă** – **ISTORIA UNUI TRATAT CONTROVERSAT** (Căvânt înainte de dr. **Oleg Serebrian**).

Editura Zamolxe, Chișinău, 2000, 245 pp.

• **Nicolae Popovschi** – **ISTORIA BISERICII DIN BASARABIA ÎN VEACUL AL XIX-LEA SUB RUȘI. DIN NEGURA TRECUTULUI. CRÂMPEIE DE AMINTIRI** (Ediție îngrijită de **Iurie Colesnic**).

Editura Museum, Chișinău, 2000, 502 pp.

• **Sergiu Grossu** – **COPILII GULAGULUI. CRONICĂ A COPILĂRIEI OPRIMATE ÎN U.R.S.S.** (Traducere din limba franceză de **Mioara Izverna**; cu un cuvânt înainte al autorului).

Editura Univers, București, 2000, 263 pp.

• **Tudor Stăvilă, Constantin Ion Ciobanu, Tamara Diaconescu** – **PATRIMONIUL CULTURAL AL REPUBLICII MOLDOVA (bilingvă).**

Editura ARC și Editura Museum, Chișinău, 273 pp.

• **Anatol Petrencu** – **BASARABIA ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL. 1940-1944.**

„Lyceum”, Chișinău, 1997, 345 pp.

• **Sergiu Ion Chircă** – **BASARABIA. LUPTA CONTINUĂ.**

Editura ARC, Chișinău, 347 pp.

• **Iurie Colesnic** – **BASARABIA NECUNOSCUTĂ.**

Editura Museum, Chișinău, 2000, 300 pp.

Când războiul rece devine fierbinte

Berlinezi urmărind aterizarea unui avion C-54 pe aeroportul Tempelhof, 1948

Flori pentru salvatori

BLOCADA BERLINULUI

RADU C. DOBRIȚOIU

În acord cu discuțiile din 1943 de la Teheran, puterile victorioase au decis, prin protocolul din 12 septembrie și respectiv înțelegerea din 14 noiembrie 1945, încheiate după Conferința de la Ialta, să împartă Germania în patru zone de ocupație, în scopul controlului și administrării. La 5 iunie 1945, Aliații au dat publicității patru declarații, câte una de fiecare parte, în care se prevedea, la capitolul 4, statutul special al Berlinului, care urma să fie ocupat și administrat împreună de S.U.A., Marea Britanie, Franța și U.R.S.S.

Transferul de trupe a început la 1 iulie 1945 și primii soldați anglo-americani au intrat în Berlin pe 4 iulie; trupele franceze și-au ocupat sectorul la 12 iulie. Consiliul de Control Aliat a fost format în acord cu înțelegerile interguvernamentale din septembrie 1944.

În februarie-iunie 1948, cele trei puteri occidentale s-au întâlnit la Londra, pentru a pune bazele unei politici comune, cel puțin pentru partea vestică a Germaniei. Conform înțelegerii încheiate cu acel prilej, cei trei comandanți-șefi, care aveau autoritatea de miniștri-președinți, trebuia să organizeze alegeri pentru Adunarea Constituantă și să întocmească o nouă constituție pentru întreaga Germanie de Vest. Sovieticii au protestat, mareșalul Vasili D. Sokolovski părăsind la 20 martie 1948 Consiliul de Control Aliat, afirmând că puterile occidentale au violat înțelegerile privind controlul cvadripartit.

Berlinul de Vest devenea astfel o enclavă, situată la 177 km în interiorul zonei sovietice. Între sfârșitul lui martie și începutul lunii iulie, criza din Germania a luat amploare. Sovieticii au început să obstrucționeze transporturile dintre Germania de Vest și Berlin, continuând cu inspecțiile impuse pe șosele, barajele și percheziționarea camioanelor. Uniunea Sovietică a justificat acțiunile, declarând că a acționat conform drepturilor pe care le deținea în conformitate cu înțelegerile anterioare.

„Am pierdut deja Cehoslovacia...”

La 31 martie, comandamentul sovietic îl informa pe comandantul Berlinului Occidental, generalul american Lucius DuBignon Clay, că în scopul de a ameliora administrația zonei ocupate de U.R.S.S., funcționarii sovietici vor controla de acum înainte bagajele și identitatea călătorilor care folosesc trenurile militare cu destinația Berlin. De la sfârșitul lunii mai, circulația militară era practic întreruptă între Berlin și restul lumii. Occidentali au fost nevoiți să asigure pe calea aerului înlocuirile de personal și aprovizionarea propriilor garnizoane. Era prima etapă a podului aerian.

Pus în fața acestei situații, generalul Clay a solicitat, pe 10 aprilie 1948, o teleconferință cu Departamentul de Stat. El și-a exprimat opinia că S.U.A. nu trebuie să cedeze: „Am pierdut deja Cehoslovacia. Norvegia este amenințată. Dacă Berlinul de Vest o să cadă, Germania de Vest va fi următorul pas. Dacă vrem să apărăm

Europa de comunism, nu trebuie să ne clintim... Dacă America nu înțelege acum acest lucru, nu-l va înțelege niciodată și comunismul se va extinde nestingherit. Cred că viitorul democrației ne impune să rămânem”.

De-a lungul primăverii, între puterile occidentale s-au încheiat o serie de acorduri privind coordonarea politicii economice în cele trei zone, astfel încât Germania de Vest devenea parte a Programului European de Redresare (care cuprindea și celebrul plan Marshall), începându-se organizarea politică a Republicii Federale Germania. Clay a anunțat la 18 iunie că Germania de Vest va adopta o nouă monedă, înființându-se Banca Națională Germană. Pentru a evita confuziile în Berlin, el a decis ca noua mără (Deutschen Mark) să nu circule în acest oraș.

Mareșalul Sokolovski i-a învinuit pe occidentali că, prin introducerea noii monede, urmăreau de fapt divizarea Germaniei, declarând că va lua măsuri pentru a contracara această inițiativă. Fără anunțarea prealabilă a puterilor occidentale, Uniunea Sovietică a introdus la 23 iunie o nouă monedă (Ost Mark) în Berlin și în Germania de Est. Ziua următoare, puterile occidentale au introdus mărca vestică în Berlin. Următorul pas făcut de sovietici a fost

Locotenentul Gail S. Halverson, o „fabrică” de parașute în miniatură

Avion deasupra Berlinului

impunerea blocadei totale asupra Berlinului de Vest, întrerupând complet comunicațiile cu zona occidentală pe uscat și pe apă. La 23 iulie, începută cu închiderea căilor ferate, a căilor de navigație și urmată de restricționarea traficului pe șosele, blocada sovietică devine totală. La 26 iulie puterile occidentale au anunțat impunerea unei contrablocade asupra zonei sovietice.

Bombardament cu... bomboane deasupra Berlinului

Dacă exista o ambiguitate cu privire la coridoarele terestre, nu se putea spune același lucru în privința respectării coridoarelor aeriene. Aici înțelegerile erau enunțate destul de clar. Pe perioada blocadei, sovieticii nu au făcut nici o încercare serioasă de a se interfera în coridorul aerian, deoarece știau că un atac ostil asupra aviației occidentalilor putea provoca un război deschis, ceea ce ei nu își doreau. Sovieticii erau siguri că presiunile exercitate prin intermediul blocadei vor avea ca rezultat părăsirea Berlinului de către occidentali sau, în cel mai rău caz, negocierea unui acord favorabil în privința Germaniei.

Prima acțiune a podului aerian sau, cum este cunoscută, după numele de cod, Operation Vittles, a avut loc pe 26 iunie, când avioanele C-47 din USAF (Forțele Aeriene ale Statelor Unite) au transportat spre Berlin primele 80 de tone de alimente. Curând, acestor forțe li s-au adăugat avioane din US Navy (Marina Statelor Unite) și Royal Air Force (Forța Aeriană a Regatului Unit

al Marii Britanii). La 15 octombrie 1948, pentru a coordona eforturile americane și britanice, Aliații au creat un comandament unificat – Forța Operativă Combinată pentru Podul Aerian (Combined Airlift Task Force) – pusă sub comanda generalului-maior William H. Turner (USAF).

Avioanele participante la podul aerian au folosit trei aeroporturi din interiorul Berlinului: Tempelhof (în estul Berlinului, sectorul american), Gatow (în vest, sectorul britanic) și Tegel (în nord). Acesta din urmă a fost construit în sectorul francez în numai 60 de zile, folosindu-se voluntari germani.

Pentru eficiență, au fost create cinci culoare aeriene, la cinci altitudini diferite (pimul nivel la 1 500 de metri, următoarele la câte 150 de metri). Din această cauză, piloții zburau într-un sistem strict de control al traficului, ceea ce impunea o rută exactă, viteză și altitudine predeterminate. Dacă un avion nu reușea să aterizeze din prima încercare, trebuia să se întoarcă la propria bază din Germania de Vest. S-a adăugat hărțuirea sovietică, în forma bruierii canalelor radio, „băzâirea” avioanelor-cargo de către avioanele de vânătoare rusești și barajele

Avioane C-47 pe aeroportul Tempelhof

Descărcarea ajutoarelor (și în p. 61 sus)

formate din baloanele lansate pe traseul coridorului aerian.

Avioanele aterizau pe cele trei aeroporturi la un interval de 90 secunde, la fiecare minut decolând sau aterizând câte un aparat. Podul aerian a constituit o adevărată lecție de trafic aerian, folosire a avioanelor, aterizări standardizate, proceduri de decolare și alte aspecte legate de susținerea unui trafic masiv de

avioane. Costul efortului în viața umană avea să totalizeze peste 65 de britanici, 31 de americani și personal german. În memoria victimelor a fost ridicat un monument lângă Tempelhof.

În luna iulie, generalul Clay a vizitat Washingtonul, promițându-i-se 160 avioane C-54, care urmau să

Un avion C-54 ajuns la muzeu

care avea să devină unul dintre simbolurile podului aerian. Este vorba de acțiunea „Bombardamentul cu bomboane”. Halverson a umplut jumătate de avion cu bomboane, cumpărate pe banii lui, pe care le-a lansat în zbor pentru copiii din Berlin. Acest gest a declanșat o campanie de acțiuni umanitare.

înlocuiescă avioanele C-47. Astfel se mărea capacitatea de transport, de la circa 7 000 tone la 8 000 tone. Cantitatea reprezenta mai mult decât se transporta zilnic, înainte de blocadă, cu ajutorul trenurilor, mașinilor și barjelor. În decembrie 1948, media zilnică a cantității de bunuri deplasată numai de avioanele americane care aterizau în Berlinul de Vest a crescut la 4 500 de tone, în ianuarie și februarie ajungând la 5 500 tone, minimul necesar pentru asigurarea existenței populației fiind de 4 000 de tone. În primăvara anului 1949, avioanele americane și britanice au atins capacitatea zilnică de transport de 8 000 de tone. Recordul zilnic al podului aerian a fost de 12 849 tone.

Cea mai dificilă perioadă a fost iarna 1948-1949. Rația de cărbune pentru uzul casnic fiind de 12 kg pe lună, gazul și electricitatea funcționau numai două ore pe zi (câte o oră, în două etape diferite). Transportul public a fost redus și mai multe mici întreprinderi au fost închise. Șomajul a ajuns la 150 000 de persoane. S-a semnalat însă un lucru paradoxal: 25% dintre vest-berlinezi treceau în sectorul estic pentru a-și oferi propriile rații rudelor și prietenilor din zona sovietică.

În timpul blocadei, tânărul locotenent Gail Halverson a întreprins o acțiune individuală,

Stalin cedează

Pentru a susține Berlinul pe perioada iernii, transportul aerian se dovedea însă insuficient, puterile occidentale fiind incapabile să păstreze orașul dacă această situație nu avea să fie rezolvată pe cale diplomatică. De-a lungul verii anului 1948, puterile vestice au început negocierile cu Uniunea Sovietică pentru a pune capăt crizei Berlinului. Toate informațiile indicau însă că U.R.S.S. nu era grăbită să ridice blocada.

În octombrie, mașina sovietică de propagandă a trecut la o strategie de teroare, comunicând berlinezilor că, dacă nu-i vor alunga pe occidentali, se vor confrunta cu aceleași orori ca în aprilie 1945. Occidentalii, afirmau sovieticii, nu-i vor sprijini, singurele lucruri la care puteau să se aștepte de la aceștia fiind foamea și lagărele de concentrare.

Berlinezii din sectorul vestic au rezistat eroic acestor presiuni psihice. Dovada cea mai evidentă a fost îndepărtarea, în septembrie 1948, a steagului sovietic de pe poarta Brandenburg. La scurt timp după acest incident, puterile occidentale au adus problema Berlinului în fața Națiunilor Unite.

Treptat, criza Berlinului s-a transformat într-o confruntare de uzură între americani și

sovietici. Cu toate că greutățile și suferința erau mari, moralul populației germane era susținut permanent de zgomotul făcut de avioanele americane și britanice. Solidaritatea berlinezilor a atins punctul maxim cu prilejul alegerilor municipale. Deși sovieticii au încercat să folosească orice metodă pentru a împiedica desfășurarea acestora, interzicând populației germane din sectorul de est al Berlinului să participe la vot, efortul s-a dovedit inutil: 86% din electorat s-a prezentat la urne și Partidul Social-Democrat, care a refuzat să fuzioneze cu Partidul Comunist, a câștigat alegerile detașat.

Discuțiile privind rezolvarea crizei Berlinului s-au reluat în primele luni ale anului 1949, autoritățile sovietice părănd dispuse să-și reconsidere poziția. Negocierile s-au desfășurat în secret la sediul Națiunilor Unite, înțelegerea fiind încheiată în mai, după ce în prealabil, la 1 martie, restricțiile au fost ridicate de ambele părți. Blocada Berlinului s-a încheiat la 12 mai.

Problema Germaniei a rămas însă nesoluționată. Singurul aspect pozitiv, în ciuda acestui impas, a fost că Uniunea Sovietică nu intenționa să reinstituie blocada, dreptul libertății transporturilor fiind recunoscut de cele patru puteri.

La miezul nopții dintre 11 și 12 mai 1949, trenurile americane au trecut granița sovietică spre Berlin fără nici un incident. Un mare număr de corespondenți de presă americani și din alte țări au trecut frontiera ca simpli pasageri, cu primul tren. În Berlin a fost o zi de bucurie a populației, de sărbătoare. Oricum, podul aerian a continuat. Blocada fusese ridicată, dar lupta pentru libertate încă nu se încheiasă.

Retragerea embargoului impus asupra transporturilor spre Berlin de către Uniunea Sovietică a reprezentat o mare victorie a politicii Statelor Unite. Tactica lui Stalin, de a declanșa conflicte în puncte strategice de pe glob (Berlinul și din 1950 Coreea), cu speranța că măcar unul dintre cele două flancuri americane va ceda, a dat greș. În parte victoria a fost rezultatul hotărârii berlinezilor de a rezista la presiunile sovieticilor, oricât de mare ar fi fost sacrificiul implicat. La acest succes al diplomației americane a contribuit eficiența podului aerian. Rezultatele au fost surprinzătoare: 400 de avioane de transport au acționat 322 de zile și nopți. Avioanele americane și britanice au efectuat numai pe aeroportul Tempelhof 277 728 de aterizări,

transportând în Berlinul de Vest peste 2,1 milioane de tone de mărfuri.

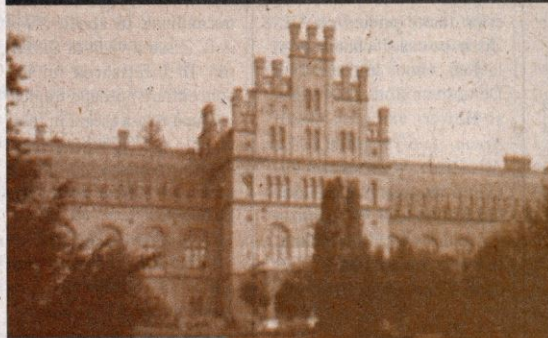
În această perioadă, de aproape douăsprezece luni, populația din sectorul vestic al Berlinului, inclusiv personalul aliat, a fost ținută în viață de podul aerian americano-britanic, care din cauza impunerii blocadei a transportat 1 402 644 metri cubi de hrană, cărbune și alte produse esențiale. În primăvara anului 1949, berlinezii din sectorul occidental se hrăneau mai bine decât înainte de începerea blocadei. Situația alimentară a acestora era cu mult mai bună decât cea a germanilor din Berlinul de Est, dovedindu-se ineficiența blocadei sovietice.

Fostul cancelar Konrad Adenauer afirma în memoriile sale: „Am fost întotdeauna convins că Stalin a intenționat să ocupe Germania de Vest cu prețul unor pierderi foarte mici. Dacă Stalin ar fi obținut controlul asupra R.F.G. fără mari pierderi, el ar fi putut exercita o influență decisivă asupra Franței și Italiei, țări aflate în dezordine politică și în care existau puternice partide comuniste. Dominația asupra R.F.G., Franța și Italia ar fi transformat Uniunea Sovietică în cea mai mare putere economică, politică și militară. Ar fi însemnat victoria comunismului în lume, inclusiv în Statele Unite. În permanență am fost convins că acestea sunt telurile Rusiei Sovietice”. ■

Muncitori berlinezi, pe aeroportul Tempelhof, la sfârșitul blocadei, 30 septembrie 1949

Microarhiva Magazin istoric

Generalul Corneliu Dragalina

PRIETENUL
ADEVĂRAT...

„Amicus certas in re incerta cernitur“ (Pe prietenul sigur îl cunoști într-o împrejurare nesigură) spuneau înțelepții Antichității. Românii au dat acestui dicton o formă ceva mai lapidară, dar cu un conținut la fel de profund: „Prietenul adevărat la nevoie se cunoaște“.

A.L. Zissu

TEODOR WEXLER

Recent, domnul Hugo Râmniceanu, din Paris, mi-a trimis o parte din corespondența pe care au schimbat-o în anii 1970-1980 bine cunoscutul ziarist Pamfil Șeicaru, editorul cotidianului *Curentul*, și colaboratorul său, ziaristul Rubin Finkelstein-Râmniceanu. Între altele, mi-a reținut atenția o scrisoare datată 18 iulie 1971, în care Pamfil Șeicaru, aflat atunci la Madrid, îi relatea fostului său colaborator și prieten Rubin Finkelstein, stabilit la Tel-Aviv, cum în

aprilie 1944, la sugestia lui A.L. Zissu, liderul mișcării sioniste din România, intervenise la generalul Corneliu Dragalina (1887-1949), ultimul guvernator român al Bucovinei, pentru a salva un număr mare de evrei din Cernăuți. Cei 14 750 de evrei rămăseseră în oraș în 1941, când avocatul Traian Popovici, fiind primar al Cernăuților, evitase deportarea lor în Transnistria.

În depoziția făcută în 1952, în timp ce era anchetat de organele de securitate,

A.L. Zissu preciza că hotărârea de a interveni pe lângă Pamfil Șeicaru pentru salvarea celor 14 750 de supraviețuitori evrei a luat-o în urma insistențelor lui A. Dije, președintele Comunității evreilor din oraș, și ale aceluiași Traian Popovici, amintit mai sus (Arhiva S.R.I., Dosar 16 385, vol. 10, p. 5).

Dar iată cum s-au desfășurat evenimentele, în relatarea lui Pamfil Șeicaru, după aproape trei decenii de la consumarea lor.

„Fă binele și aruncă-l în mare“

„Dragă Râmnicene,
...Acum să-ți dau o informație care îți va face plăcere.

Acum zece zile m-am pomenit că mă cheamă la telefon un român. Numele nu-mi spunea nimic: Andrei Săvulescu. Văzând că nu-l pot identifica, mi-a spus: «Mama mea este sora generalului Cornel Dragalina, prietenul dv.» L-am invitat la masă împreună cu soția lui. Este inginer la fabrica de automobile BMW din Munich [München], ieșit prin Vama Călugărești din țară în toamna anului 1970. Îți reproduc aproape textual ce mi-a spus. Eu l-am întrebat dacă generalul Dragalina a fost judecat și condamnat, apoi executat după capitulare. Răspunsul: nici judecat și nici condamnat. Firește că am fost surprins, deoarece, în luarea Kievului, gen. Dragalina, care avea comanda unui corp de armată, a avut un rol decisiv. Pentru aceasta i s-a dat Crucea de fier cu diamante. Mi-a spus că nu știe precis ce a determinat această situație, știe doar că se șoptea că au intervenit evreii și că la moartea generalului s-a găsit printre hârtiile lui secrete o scrisoare de mulțumire semnată de 300 de evrei care-i mulțumeau că le-a scăpat viața. Mai știm că odată a spus: «Sunt în viață datorită lui Șecaru». «Am

venit special să vă văd și să-mi dezleg inima».

Tu ești în măsură să știi că eram foarte prieten cu A.L. Zissu, pe care îl cunoscusem la Iași, când, împreună cu Demostene Botez, Ion Vinea și Heftér, am scos ziarul *Arena*, la 6/19 aprilie 1912. A.L. Zissu avea o vastă cultură și o inteligență care ieșea din comun, care îi justificau o mândrie ce rar am întâlnit. În 1943, pe vară, l-am întâlnit când venea de la Brașov la

Rubiu Finkelstein-
Râmniceanu

Sinaia, unde locuia în vila lui. Era obligat să rămână la Sinaia și să nu vină la București. Era plictisit că nu putea să acționeze spre a obține înlesniri pentru emigrarea evreilor în Israel. Eu l-am convins să vină cu mine și în mod obligatoriu să întrerupă măsura de quasi domiciliu forțat. A venit întovărașit de soția lui, o femeie foarte distinsă care îl adora. Am vorbit cu [Constantin] Piki Vasiliu

[Inspectorul general al Jandarmeriei] și cu Ică [Mihai Antonescu] și totul s-a normalizat. În aprilie 1944 A.L. Zissu a venit la *Curentul*. În înfățișarea lui era concentrare aproape tragică.

După ce s-a așezat în fotoliu mi-a spus, îți repet textual:

– În mâna ta stă viața a peste 14 750 de evrei din Bucovina.

– Nu înțeleg legătura.

– Tu ești prieten cu Dragalina. De decizia lui ca guvernator al Bucovinei atârna viața acestor evrei. Dragalina a primit o cerere de la Berlin ca toți evreii din Bucovina să fie evacuați peste Bug, ceea ce înseamnă condamnarea lor la moarte.

– Eu nu ezit un moment, dar trebuie să mă duc la Cernăuți, că nu pot rezolva această chestie atât de importantă prin telefon.

– Nu este nevoie, Dragalina a sosit în București ieri seară, stă în Clopotarii Vechi și are numărul de telefon...

Observam la A.L. Zissu efortul ce-l făcea să-și domine iritarea, tragica lui preocupare. Am chemat la telefon pe Dragalina și i-am spus că vreau imediat să-l văd pentru a-i comunica ceva care-l interesează și nu suferă întârziere. Când am pus receptorul jos, l-am văzut pe Zissu izbucnind în plâns. Puterea de a [se] domina încetase. L-am mângâiat:

– Fii pe pace. Voi salva acești oameni.

S-a uitat la mine, și acum scriindu-ți îi văd privirea în

care îngâna o speranță și o îndoială:

– Vino cu mine. După ce-i vorbesc eu, îl vei vizita tu să aranjezi modalitatea.

Am fost. Zissu a rămas într-o cameră salon și eu am intrat la Dragalina. Am început spunându-i:

– Tu mai crezi în victoria germanilor?

– Nu, au făcut tot ce le-a stat în putință s-o piardă. Hitler a zădărnicit și politic și militar victoria.

– Atunci tu cum vei răspunde cererii Berlinului de a deporta peste Bug 14 750 evrei din Bucovina? Care este interesul României și care este interesul tău personal de a avea răspunderea condamnării la moarte a acestor ființe? Nu suntem un neam de călăi. Tu știi că în tradiția noastră călăii erau țișii.

– Pamfile, pentru asta am venit la București, să vorbesc cu mareșalul.

– Și dacă, ceea ce nu cred, mareșalul îți va spune execută? Eu te sfătuiesc să le dai posibilitatea de a se răspândi în cuprinsul țării, chiar dacă mareșalul ți-ar da ordin să execuți.

El mi-a spus că soluția este fermă, dar cum poate el ca guvernator să le comunice «faceți-vă nevăzuți».

– Am venit cu A.L. Zissu, șeful sioniștilor din România; vorbește cu el, îți va înlesni să nu [mai] existe nici un evreu în Bucovina. Dacă ești de acord voi vorbi cu mareșalul.

A fost de acord. A intrat Zissu și după ce l-a asigurat că în 24 de ore nu va mai fi nici un evreu în Bucovina, Dragalina și-a luat angajamentul să înlesnească plecarea [evreilor] indiferent ce ordine va primi. Am ieșit. Zissu era mânat de o imensă fericire.

– Acum ai să mai faci ceva, să convingi pe mareșal să dea voie să reînceapă emigrarea spre Israel.

– Pentru tine am fost la mareșal și i-am spus despre

Pamfil Șeicaru

ce este vorba, bineînțeles că nu i-am spus că l-am văzut pe Dragalina și ce l-am rugat. Am asistat la o explozie de furie care marca o revoltă adâncă «Cu ce drept fac [germanii] asemenea intervenții? Ce, vor să-și extindă pornirea asasină și în România?» După ce și-a revenit, i-am spus chestia emigrării evreilor în Israel. A aprobat imediat.

Este o vorbă românească – «Fă binele și aruncă-l în

mare». Gestul lui Dragalina și-a primit răsplata, recunoștința evreilor i-a scăpat viață. Și după 27 de ani vine nepotul lui Dragalina să-mi amintească de Zissu, excepțională figură de halucinant al unei singure idei: Sionul. La moartea lui i-am scris un necrolog care îl încheiam cu o strofă din Alfred de Vigny, poema *Moise*:

«O, Seigneur! J'ai vécu puissant et solitaire.

Laissez-moi m'endormir du sommeil de la terre».

[Doamne! Am trăit puternic și singur./Lasă-mă să dorm somnul pământului].

Ca și Moise, A.L. Zissu n-a revăzut Țara Canaanului, pentru care luptase din anii adolescenței. Soția lui este în România sau în Israel?

Am pierdut prin moartea lui Zissu un autentic prieten de care în atâtea împrejurări aș fi avut mare nevoie...

Câteva precizări

Există, desigur, și alte documente care confirmă faptul că în aprilie 1944 A.L. Zissu i-a cerut fostului director al *Curentului* să intervină pe lângă prietenul său generalul Corneliu Dragalina, pentru salvarea supraviețuitorilor evrei din Cernăuți. Scrisoarea lui Pamfil Șeicaru necesită însă unele precizări. Nu Șeicaru, ci Corneliu Dragalina a fost acela care a obținut aprobarea lui Ion Antonescu pentru evacuarea supraviețuitorilor evrei din Cernăuți

(Arhiva S.R.I., Dosar 16 385, vol. 10, pp. 5-6). Și merită făcută această precizare mai ales pentru a reabilita intergritatea morală a generalului Dragalina despre care, fără temei, s-a afirmat că în ianuarie 1941, când se afla la comanda Corpului 6 armată Brașov, ar fi nutrit simpatii față de rebelii legionari.

Și tot pentru a elimina ambiguitatea formulării din scrisoarea lui Șeicaru, scuzabilă dacă avem în vedere faptul că relatea evenimente petrecute cu mulți ani în urmă, trebuie să spunem că problema emigrării unor evrei din România, fie ei și locuitori ai orașului Cernăuți, s-a rezolvat prin lungi discuții, de cele mai multe ori sfârșite prin aranjamente cu caracter financiar, la care participau de obicei M.

Antonescu și Radu Lecca, iar din partea evreilor dr. W. Filderman, A.L. Zissu și alți fruntași ai comunității evreiești. Aranjamentele financiare se materializau prin donații pentru Consiliul de patronaj, organizație condusă de Maria Antonescu (Arhiva S.R.I., dosar citat, vol. 10, pp. 6-10).

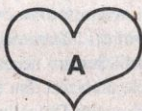
Să mai spunem și faptul că Pamfil Șeicaru a scris într-adevăr un necrolog la moartea lui A.L. Zissu, dar nu știa că acesta fusese arestat, torturat, judecat și condamnat la muncă silnică pe viață de către autoritățile comuniste. Cum nu știa nici faptul că, sub presiunea opiniei publice internaționale și în urma unor avantaje materiale primite de regimul comunist, A.L. Zissu și alți 250 de evrei fuseseră amnestiați și au emigrat în Israel.

Așadar, Zissu a revăzut Țara Canaanului...

Cei mai mulți dintre evreii din Cernăuți s-au refugiat în vara anului 1944 la Gura Humorului, individual sau în grupuri. Pentru salvarea unora dintre ei, generalul Dragalina a aprobat și acțiuni de-a dreptul riscante. Semnalează un caz pe care îl cunosc personal. Grefierul Simon Frölich și soția sa Adela, de pildă, au fost trimiși la București în baza unui fals mandat de arestare, spre a fi judecați de Curtea Marțială. Ei au fost însoțiți de căpitanul de rezervă Ștefan Lupan, un apropiat al generalului Dragalina. Acesta i-a lăsat în gara Chitila, unde au fost preluați de fiul grefierului, Albert Frölich, angajat pe atunci la fabrica UNIO-Chimica din Capitală. ■

LEGĂTURI ÎNTRE ȚĂRI

(Biverb: 5, 8)

Soluția integralei din nr. 2/2001

T-A-B-D-GREGORIAN-ORA-URCA-OPO-CM-I-IULIAN-E-SC-ETRUSC-E-RAI-MEH-STIL-BANIOG-TIRAN-ECLIPSA-O-R-ARIE-MC-AN-B-CRET-EGIPTENI-SOLSTITIU

Soluția jocului din nr. 2/2001, p. 52

FAUSTINA (F-AU-S/T-ÎN-A)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Revelații care nasc întrebări

ÎN CULISELE „AFACERII VIȚIANU“

Dr. ALEXANDRU POPESCU

La 27 iunie 1949, Legația Austriei în Elveția transmitea către Ministerul Federal de Externe o comunicare cifrată intitulată *În culisele afacerii Vițianu*. Se informa asupra faptului că, în urma arestării lui Vițianu la Berna, autoritățile române au reținut 40 de cetățeni elvețieni, care așteptau repatrierea, acuzându-i de trafic cu valută. Dar autoritățile militare sovietice din România interveniseră pentru eliberarea lor, temându-se că acțiunea părții române putea duce la implicarea în proces a rețelei de spionaj sovietic din Țara Cantoanelor. În cursul unei audiențe a șefului misiunii diplomatice a României în Elveția, Mihai Magheru, la autoritățile elvețiene, el propusese eliberarea și emigrarea cetățenilor elvețieni arestați în schimbul eliberării lui Vițianu.

I altă comunicare din 15 iunie 1949, de data aceasta de la Reprezentanța politică a Austriei la București, intitulată „Conflictul elvețiano-

românesc“, arăta că procesul declanșat de arestarea lui Vițianu (Witzmann) pentru „spionaj economic“ și șantaj a intrat într-o fază acută datorită și faptului că 10 cetățeni elvețieni mai sunt încă arestați, iar tratativele pentru eliberarea lor au eșuat. Partea română face eforturi pentru aplanarea conflictului, fără aducerea lui Vițianu în instanță.

Dar cine era acest personaj a cărei arestare declanșase măsuri atât de dure din partea autorităților române și crease

La Editura Fundației Culturale Române se află în pregătire volumul *România și cele trei războaie mondiale* – „războiul fierbinte“, „războiul rece“, „războiul secret“, semnat de dr. Alexandru Popescu. Autorul valorifică investigațiile sale în două arhive mai puțin abordate de către cercetătorii români: Arhiva diplomatică de la Bonn și cea de la Viena.

În continuarea colaborării sale cu revista *Magazin istoric*, domnul dr. Alexandru Popescu ne-a oferit în avanpremieră editorială un fragment referitor la un caz de spionaj rămas încă neelucidat.

un caz asupra căruia nici românii, nici elvețienii nu doreau să se vorbească prea mult. Răspunsul, cel puțin, parțial, îl aflăm din memoriile fostului ambasador al României în Austria și Franța, Victor Dimitriu, *Urcuș pe cascade înghețate*. Între membrii rețelelor de spionaj românești create după al doilea război mondial amintiți la procesul colaboratorilor fancezi ai „rețelei Caraman“, el menționează pe Vițianu, care ar fi descoperit „fondurile depuse

de Ana Pauker în Elveția, ceea ce a permis lui Gheorghiu-Dej să o elimine din conducere“.

O altă referire găsim în volumul lui Dennis Deletant *Ceaușescu și securitatea*: „Securitatea a lansat o campanie de zvonuri că Ana Pauker avea contacte cu agenturile de spionaj occidentale prin fratele ei care trăia în Israel și că avea bani depuși într-un cont personal în Elveția.“

De fapt, așa cum sugerează și unul dintre documentele citate, implicațiile „cazului Vițianu“ erau mai profunde. Ele erau legate de începuturile activității de spionaj și de supraveghere, chiar șantajate, a emigrației românești. Erau vizate persoanele plecate din România, mai ales cele cu mari posibilități financiare (industriași, bancheri), care, în urma evoluțiilor politice, a prigoanei la care erau supuși, părăsiseră țara.

Toate aceste implicații au fost relevate în cadrul procesului intentat lui Vițianu și soției sale la Berna. În 1949, la scurtă vreme după desfășurarea acestuia, ziaristul John Nelson a publicat un volum intitulat semnificativ *Vițianu - diplomat cominternist sau spion*.

Sosit în Elveția în februarie 1947 ca reprezentant al unor firme comerciale din România, Vițianu intra curând în atenția serviciului de informații elvețian, fiind considerat drept „unul din cei mai periculoși agenți“. Autoritățile elvețiene considerau că la adăpostul activității sale economice, Vițianu se ocupa, de fapt, cu supravegherea emigranților din România în vederea depose-

dării acestora de proprietățile sau sumele aflate în diferite conturi. Să nu uităm că în Elveția fusese depozitat din dispoziția lui Mihai Antonescu și „fondul național“ destinat sprijinirii activităților de rezistență din România în cazul ocupării țării de armatele sovietice.

Pentru a preîntâmpina arestarea lui Vițianu, Ministerul de Externe român l-a numit, în mai 1948, consilier economic al Legației de la Berna. Dar Departamentul politic elvețian a tergiversat admiterea acreditării sale, astfel încât Solvan Vițianu și soția sa au fost arestați în iulie 1948. În cursul procesului din fața Curții penale federale, au fost date în vileag diferite activități ale lui Vițianu care, de fapt, acționa în Elveția ca reprezentant al secției de cadre al Biroului politic al Partidului comunist din România, al cărui membru era din 1942. Unul dintre scopurile principale ale activității sale era procurarea de mijloace financiare. El trebuia să recupereze sumele depuse în băncile elvețiene de persoane din România, care urmau apoi să obțină vize de ieșire din țară. Între cei cu care Vițianu colabora pe această linie se afla și Ana Toma. Sunt citate, în acest sens, cazurile Pilis, Klein, Râmnicăneanu cărora le fuseseră pretinse sume de sute de mii de franci elvețieni. În cursul procesului Vițianu a fost demascât chiar de predecesorul său în activitățile de spionaj și șantaj, Goldberger, refugiat în Elveția.

Apărarea lui Vițianu a încercat să acrediteze teza potrivit căreia arestarea și judecarea contraveneau imunității sale

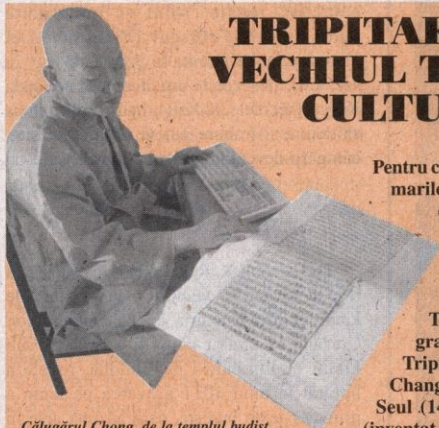
diplomatice, iar inculpatul „acuza“ la rândul său autoritățile elvețiene de faptul că se dedau la provocări împotriva unei țări de democrație populară, care construia, după modelul sovietic, o nouă orânduire și dorea să aibă relații economice normale cu Elveția. De remarcât că Asociația internațională a juriștilor democrați, aflată sub influența U.R.S.S., precum și presa comunistă din țările vestice, bineînțeles și din cele de democrație populară, au protestat „cu indignare“ împotriva prigonirii „diplomatului“ român.

Solvan Vițianu a fost condamnat, în iunie 1949, la 18 luni închisoare pentru delictul sale de natură economică, fără a se insista, în mod deosebit, pe activitatea sa de spionaj.

Așadar, instanța nu a dorit să accentueze – ca să nu spunem că a escamotat – substratul informativ al cazului, așa cum, de altfel, se va întâmpla și în procesul intentat persoanelor care au atacat, în 1955, Legația României la Berna. Neutralitate elvețiană sau ...?

În ceea ce privește activitatea sa de depistare a conturilor secrete ale Anei Pauker, nici ea pomenită în sentința curții elvețiene, există două întrebări diametral opuse pe care le ridică acest caz: a avut într-adevăr Ana Pauker conturi în Elveția, „bani albi pentru zile negre“? Sau, tocmai pentru a o compromite în vederea debaterii ei din conducerea regimului de la București, a fost lansat un asemenea zvon? Probabil că răspunsurile se află în arhivele fostei Securități. ■

TRIPITAKA KOREANA, VECHIUL TESTAMENT AL CULTURII BUDISTE

Călugărul Chong, de la templul budist Haeinsa, lucrează la transpunerea pe computer a Tripitaka Koreana

Pentru cititorul român Coreea înseamnă mai ales marile concerne Samsung, Goldstar, Daewoo etc. Istoria și cultura poporului coreean, bogate în evenimente și moșteniri – recunoscute de UNESCO și introduse în patrimoniul universal – sunt însă cel puțin la fel de fascinante. Templul budist Pulguksa și statuia de granit a lui Buddha de 3,5 m, din sec. VIII; Tripitaka Koreana (sec. XIII); Palatul regal Changdok și „Grădinile secrete” – Piwon din Seul (1405); tiparul metalic cu litere mobile (inventat în anul 1234, cu cca 200 de ani înaintea lui Gutenberg); alfabetul corean creat în 1443, unic în lume; navele Kobuksan cu înveliș metalic (un strămoș al cuirasatelor), construite în veacul XVI; vestitul porțelan de Koryo (sec. XIII) sunt suficiente argumente pentru a cunoaște trecutul poporului coreean.

EMILIA URIAN

În feericul peisaj al Munților Kaya, din sudul Republicii Coreea, la cca 100 kilometri de orașul Taegu, se află renumitul templu budist Haeinsa, în care se păstrează, de peste șase secole, cea mai mare colecție din lume de tipare din lemn cu texte budiste în limba chineză, cunoscută în literatura de specialitate sub numele sanscrit de „Tripitaka Koreana”.

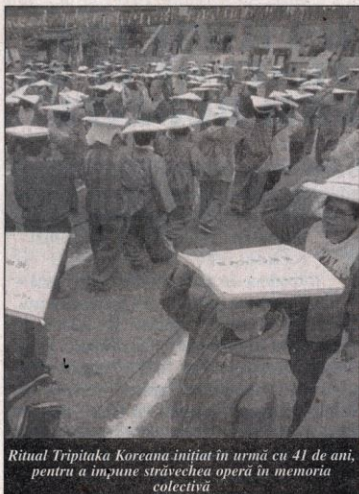
Se pare că o primă colecție de texte budiste de tip Tripitaka (în dialectul pali – Tipitaka) a apărut în India, în jurul anului 250 î.Hr., pe vremea regelui Așoka. În China a fost menționată o Tripitaka scrisă de mână spre sfârșitul dinastiei Tang (618-907), urmată de o alta în anul 983, imprimată cu tipar de lemn, în 5 048 de volume. Ulterior, în zona Asiei de Sud-Est, s-au realizat aproximativ 30 de versiuni, printre care și cea din Coreea, toate în limba chineză clasică, pe atunci un fel de latină a Orientului.

Tripitaka Koreana este formată din 81 258 (după date mai recente, 81 340) de

tipare de lemn, de formă dreptunghiulară, gravate în relief pe ambele părți, și a presupus o muncă uriașă: aproape 16 ani (1235-1251). Scopul ei era a-l sensibiliza pe „Marele Buddha”, pentru a ajuta Regatul Koryo (918-1392) în lupta cu devastatoarele invazii mongole din secolul XIII. În prezent este considerată o capodoperă a învățăturilor budiste, o adevărată scriptură, atât prin bogăția ei spirituală, cât și prin vastitatea colecției.

De teama mongolilor

Frumusețea hieroglifelor chinezești și meticolozitatea cu care au fost gravate, faptul că cele 81 258 de tipare se află în perfectă stare de conservare, ele folosindu-se și în zilele noastre, sunt alte particularități ale colecției. Ministerul Culturii din Republica Coreea a declarat Tripitaka Koreana „Bun de Patrimoniu Național”.

Ritual Tripitaka Koreana inițiat în urmă cu 41 de ani, pentru a înjune străvechea operă în memoria colectivă

În realizarea ei s-a pornit, în principal, de la prima versiune apărută în China, dar colecția este mult mai bogată (6 815 volume), întrucât a fost mărită și completată cu numeroase scrieri ale înțelepților călugări coreeni.

Tripitaka Koreana este formată din „Trei Pitakas” (Trei Colecții sau Trei Coșuri – întrucât se păstrau în coșuri) și cuprinde: normele de conduită monastică (Vinaya-Pitaka); discursurile lui Buddha și elementele de doctrină (Sutta-Pitaka) și scrierile metafizice, care se ocupă de problema cunoașterii și a conștiinței (Abhidhamma-Pitaka).

Apariția acestei mari colecții de texte budiste la mijlocul secolului XIII este, desigur rodul condițiilor istorice dificile în care se găsea Regatul Koryo în acea perioadă, dar și dovada puterii călugărilor budiști și rolului lor în societatea coreeană.

Introdus în Coreea la începutul secolului IV, de către călugări chinezi, budismul, constituind o punte pentru pătrunderea culturii chineze, a fost adoptat ca religie națională treptat, de către toate cele trei regate coreene existente în peninsula. Sub Regatul Unit Shilla (secolele VII-X), care a înglobat

cele trei regate, rolul și importanța budismului au crescut foarte mult, el ajungând la așa-numita sa „vârstă de aur” în sec. VIII. În secolele următoare, în perioada Koryo (secolele X-XIII), budismul a ajuns să dețină și o mare putere politică în stat, călugării devenind politicieni și curteni.

Religie alungată printr-o lovitură de stat

Din secolul X, Regatul Koryo este supus treptat invaziilor vecinilor, la început ale kitanilor din Manciuria, apoi ale mongolilor. Crezând că țara ar putea fi salvată de sub kitanii implorându-l pe Buddha, regele a hotărât în anul 1011 gravarea pe lemn a primelor texte budiste, care au fost arse în timpul invaziei mongole din anul 1232.

Sub presiunea invaziei, în același an, regele Kojong (1213-1259) părăsește capitala Kaesong și se stabilește în insula Kanghai, de unde el și urmașii lui vor conduce țara timp de 39 de ani. Insula, situată în estuarul fluviului Han, nu putea fi cucerită datorită curenților maritimi deosebit de puternici, care străbat coridorul ce o desparte de uscat.

Deși întregul popor dorea să lupte împotriva invaziei mongole, în timpul căreia țara a fost trecută prin foc și sabie, regele și curtea s-au limitat să implore și de data aceasta sprijinul divin prin gravarea, din nou, în totalitate, a scripturilor budiste. Astfel, din dispoziția regelui Kojong, între anii 1235-1251, în insula Kanghai, se realizează colecția de tipare Tripitaka Koreana. Acest act de pietate nu a dat rezultate. Invaziile mongole au continuat, iar Regatul Koryo a devenit vasal urmașilor lui Genghis-Han, pentru mai bine de un secol.

La mijlocul veacului XIV, deși mongolii fuseseră alungați din întregul Regat Koryo, populația era extrem de nemulțumită. Opoziția proprietarilor de terenuri agricole față de încercările de înfăptuire a unei reforme agrare, confruntările dintre budiști și confucianiști pe teme doctrinare, bogățiile și puterea deținute de temple, cheltuielile enorme ale statului pentru ceremoniile

budiste, precum și incursiunile japonezilor în interiorul țării creaseră o tensiune maximă.

Pe acest fond, în anul 1392, generalul Yi Son Gye dă o lovitură de stat și se încoronează ca prim rege ale noii dinastii Yi (1392-1910) sub numele de T'aejo. El schimbă numele țării în Choson, mută capitala la Hanyang (astăzi Seul), adoptă confucianismul ca politică de stat și-i înlătură pe budiști de la putere; ceea ce va duce în final la decăderea religiei budiste în Coreea.

Oprimăți și desconsiderați, călugării budiști mută în anul 1398 colecția de tipare Tripitaka Koreana, pentru a o salva, din insulele Kanghwa (devenită locul de refugiu al tuturor regilor) la templul Haeinsa, construit în anul 802.

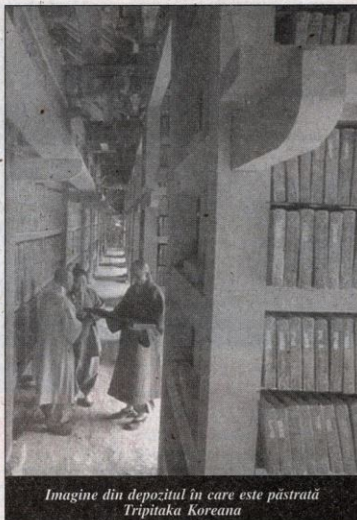
Cele 81 258 tipare de lemn dăinuie până în zilele noastre și sunt în perfectă stare de folosire, grație, în primul rând, modului cum au fost realizate, dar și condițiilor în care au fost depozitate și păstrate de către călugării budiști.

Neputințele computerelor

Tiparele au fost făcute din scânduri de mesteacăn și magnolie argintie, debitate din bușteni ținuti timp de trei ani în apă sărată de mare. La rândul lor scândurile erau fierțe tot în apă sărată, uscate la umbră, lustruite și apoi tăiate la dimensiunile de 70 cm lungime, 24 cm lățime și 4 cm grosime. Pentru a preveni deformarea matrițelor, la ambele capete erau fixate în stinghii de lemn. Astfel pregătite, matrițele erau predate caligrafilor și apoi gravitorilor.

Tiparele au gravate pe ambele părți 52 382 160 hieroglife, toate arătând ca și cum ar fi fost realizate de aceeași mână. Toți cei 30 de maeștri care au pregătit „negativele” au folosit un singur stil – cel al caligrafului chinez Ou Yang-hsun. În final, tiparele se acopereau cu un lac special de protecție pentru a rezista în timp.

Tripitaka Koreana este depozitată precum cărțile pe rafturi de lemn, în două clădiri identice, special construite în jurul anului

Imagine din depozitul în care este păstrată
Tripitaka Koreana

1488. Ambele clădiri se află pe o terasă mai înaltă, în spatele lăcașului principal de rugăciune al templului. Locul amplasării „bibliotecilor”, mărimea diferită a celor două rânduri de ferestre (la clădirea din partea de sud, ferestrele de jos sunt de trei ori mai mari decât cele de deasupra lor, iar la clădirea din partea de nord, invers) și forma lor tip jaluzele verticale, prevăzute cu sisteme speciale de închidere-deschidere, asigură o ventilație naturală perfectă. În plus, pardoseala din lut presărată cu mângal, var nestins și pământ galben menține o temperatură și umiditate aproape constante în tot timpul anului.

Odată intrat în aceste „biblioteci” originale te va întâmpina un călugăr budist ras în cap și îmbrăcat într-o rasă de culoare gri, care te conduce apoi printre rafturile pline cu tiparele colecției Tripitaka Koreana și îți va prezenta cu mare mândrie comoara. Dacă ai norocul să întâlnești și un grup de călugări care tipăresc un canon, vei avea cu siguranță senzația că, pentru moment, timpul s-a întors înapoi cu mai multe secole.

(Continuare în p. 75)

Băile de la Ostia, așa cum arată astăzi

Palate somptu-
oase, museline pre-
lungi, parfumuri
îmbietoare, per-
sonaje frizând în
visele noastre per-
fecțiunea. Dar în
spatele lor? Oare
aceleași reguli ale
contemporaneității
obsedate de cu-
rătenie? Sau...

AVENTURA TRUPULUI ÎN CONTACT CU APA

THEO STĂNESCU-STANCIU

Microbul nu popula încă amenințător maladiva imaginație a timpului. „Microbul” devastator devenea uneori chiar acțiunea în sine a curățirii trupului. Obișnuitul ritual principal al toaletei zilelor noastre se transformă în scop al discursului moralizator al Bisericii. Se milita pentru puritate, pentru... curățenie, dar pentru a se ajunge la cea morală, trupul trebuia să o elimine pe cea a... apei.

Chiar dacă imaginea vizitatorului de astăzi de muzee și palate păstrează încă pe retină frumusețea impresionantă a căzii de baie a lui Ludovic al XV-lea ce tronează la Versailles. Sau somptuosul decor al unor fafuri din faianță pentru bărbierit de cea mai fină lucrătură... Dar nu era numai igiena cea care le dicta modelarea.

Una dintre cele mai importante invenții edilitare ale Romei antice a fost instituția termelor. Populate zilnic,

uneori de dimineața până seara, băile publice devin loc predilect de întâlnire. În funcție de categorie socială, de posibilități financiare, prea puțin pentru ideea curățirii trupului și prea mult pentru înmulțirea numărului de prieteni. Și, mai ales, de prietene.

Renăscerea unei plăceri

Un mare susținător, împăratul Caracalla, a decis chiar deschiderea non-stop a termelor, festivalul îmbăierii comune nemaicunoscând limite – cel puțin temporale.

Răspunsul moralizator al Bisericii a schimbat ordinea antică. Se cere și se obține interzicerea accesului femeii în aceste stabilimente. Goliciunea, prea deasă curățire a trupului în comuniune – chiar exclusiv masculină, stârnește alte pasiuni și alte panici.

Logic, alte anateme. Patriarhul Constantinopolului a fost ferm pe poziții: Băile publice – interzise. Igiena publică intră în vizibil regres.

Chiar și unii sfinți recur rareori la apă. Episcopul de Augsburg, Uldarich von Dilligen (923-973), se îmbăiază doar la sărbători. Mai critic, Nithard, cronicar de seamă al spațiului francez (1039), alege calea purificării prin... apă doar în caz de boală.

Cronicile occidentale ale Evului Mediu timpuriu vorbesc chiar de abținerea totală de la îmbăiere – cazurile mamei lui Henric al IV-lea – cea care va deveni prin sanctificare Sf. Agnes și chiar cel al episcopului de Liège, Reginhard (1025-1037).

Dar societatea nu se putea ghida după aceleași reguli. Oare nu pentru că există excepții atât de sonore, se ajungea la... sanctificare?!

Băile romane de la Bath

Evul Mediu, mult mai ancorat în bucuria, în pasiunea de a trăi, decât ne imaginăm de obicei, readuce la viață luxul, purificarea, dar și promiscuitatea băilor publice.

Se încearcă o oarecare stabilire de reguli. În codicile orașului Flensburg, pe la 1295, e înregistrat un program separat, pe sexe, de vizitare a băilor publice. Doar luna și joia erau zilele destinate scăldatului pentru femei, restul săptămânii spațiul aburului rămânând posesiunea exclusivă a bărbaților. Există și contravenienți, iar pedeapsa aplicată stârnește astăzi râsul: celor care „încalcă programul” li se confiscă hainele, ei fiind obligați să părăsească stabilimentul... în costumul strămoșilor biblici.

La Dijon, la începutul secolului al XV-lea (ordonanță din 18 aprilie 1410), sunt înregistrate chiar localuri de îmbăiere separate: doamnele se întâlneau la Roiches sau la Hotel Merment, iar domnii, printre altele, la Voulant. Prețurile sunt acum destul de modice – doar câțiva bănuți și „curățenia” poate fi cumpărată.

Campanii promoționale și politice corecționale

Nu același lucru se întvede dintr-o ordonanță mai veche, respectiv din 16 august 1371. Aceasta impune și prețul pentru prosoape, fără însă a le cere utilizarea expresă (!). Acum se stabileau și primele „modele” de reduceri: celor cărora acceptau să împartă cu cineva baia, li se micșora cheltuiala cu patru dinari (de la 16 la 12 dinari). În

acest preț intrând și onorariul pentru patul de odihnă de după baie. Care odihnă? – ar întreba astăzi un spirit ironic, dar prețul e preț, iar reducerea substanțială și, mai ales, îmbietoare.

Medicii timpului vorbeau continuu despre binefacerile apei, reci sau calde, sulfuroase sau aromatate. Astfel că băile publice devin o adevărată afacere și nu numai o modă. Un singur exemplu: în Parisul sfârșitului de secol XIII se numărau 26 de astfel de locuri la o populație de numai 70 000 de locuitori.

Personajele care le frecventau în număr destul de mare sunt extrem de diverse. Teama de posibilele perversități ale moralei impune ferm: sinodul de la Avignon, întrunit în 1441, interzice ecleziastilor și bărbaților căsătoriți frecventarea băilor publice și a... prostituatelor. Ierarhia păcatelor devenea foarte clară.

Dar celor cărora li se interzice, printr-o metodă sau alta, accesul în băile publice, le vin alte și inventive idei. Posibilitățile de „curățire în comuniune” se înmulțesc. Apare astfel scăldatul gol în apele râurilor ce traversează perimetrul orașelor medievale.

Termele lui Caracalla – reconstituire

Baie turcească din Algeria la sfârșitul secolului trecut

La Frankfurt sunt înregistrate cazurile a opt astfel de persoane. Ele vor fi rapid condamnate la patru săptămâni de închisoare, numai cu pâine și apă. Purificarea sufletului prin claustrare, dar și a trupului – prin post.

Păcatul era considerat dintre cele mai mari. Dar, la numai 9 ani, în același spațiu german, ordonanțele votate de onorabili urbei îndeamnă vehement la decență în cazul... scăldării în apele râului ce-o traversează. Obiceiul se pare că se împă-mântenise destul de bine.

De la căzi gemene, la frecții și parfumuri de plante

Ceva mai târziu, respectiv pe la începutul secolului al XVII-lea, nici la Paris nu li se va mai permite femeilor scăldatul nud în Sena. Dar numai femeilor... Va trece încă aproape un secol, pentru ca interdicția să cuprindă și tagma bărbătească. Jean Théodore de Bavaria notează în ordonanța cu acest scop din 4 august 1759: „toți cei care, în ciuda prezentei, vor fi găsiți goi pe străzi, în apropierea apelor din orașul nostru, vor fi vânați și escortați până la locuințele lor în lovituri de baston de către

sergenții noștri, de către angajații orașului sau de către alți angajați ai justiției, aflați sub protecția și ajutorul nostru. Și pentru a-și exercita bine meseria, declarăm că toate amenzile date, hainele, obiectele personale ale celor găsiți în flagrant vor fi și vor rămâne confiscate în profitul celui care a aplicat această ordonanță”. Recompensa era tentantă și, de aceea, efectele nu vor întârzia să se arate. Astfel, modei scăldatului – de astă dată gol în râuri –, i se va pune din nou frâu.

Dar plăcerea îmbăierii se va transforma și în obicei privat împărtășit prietenilor. Florile uscate, ierburile odorizante, ca rozmarinul și florile de portocal, petalele de trandafir, mai târziu sărurile, vor deveni ingrediente obligatorii în alchimia obținerii băii perfecte. Pentru piele, dar mai ales pentru invitați și efectele scontate.

Arhitecții și decoratorii de interioare au din nou de lucru. Timpurile somptuoșității romane se rescriu la alți parametri: burghezii și aristocrații își comandă la domiciliu cabinete de toaletă de diferite mărimi și forme. Cei mai puțin fericiți de zeița Fortuna se mulțumesc cu ligheane sau cădițe de mult mai mici dimensiuni.

Margareta de Flandra, ducesă de Bourgogne, se încon-

jura în baie de oglinzi prețioase și de piepteni care mai de care mai ciudați. Inventarul obiectelor de toaletă cunoaște tipuri noi și modele impresionante. Designerii nu mai au limite. Carafe în forme animaliere: leu, pasăre, chiar și sub formă de cal, coama învolburată devenind toartă, iar din gura deschisă prelingându-se apa.

Secolul al XIII-lea inventează chiar căzile gemene. Familia se putea îmbăia împreună. Și nu neapărat numai familia. Este perioada reînfloririi cuplului, dar și a... discuției. Emailul și argintul se reîntălesc peste tot. Proprietăți curative, pentru unul, dar mai ales, caractere de înfrumusețare.

Moda mâinilor curate intervine iarăși. Vine timpul Reformei, al Contrareformei. Igiena personală revine, în ideologie, pe aceeași poziție anatemică, cu nuditatea, respectiv cu păcatul. Medicii, docili dogmei, își schimbă rapid recomandările. Adio apă, bun venit călduros pentru așa-numita „toaletă uscată”. Apa se combină acum cu frecțiile ale căror ingrediente devin uleiurile, tincturile și parfumurile de plante. Ultimele, bineînțeles, pentru diminuarea mirosurilor. Senzațiile neplăcute rămânând aceleași, însă. După posibilități, se va schimba lenjeria de chiar patru sau până la șase ori pe zi – sau nu se va schimba deloc.

Unii învățați să se descurce din nou: Capetele încoronate își vor continua liniștite construcția de camere de baie de dimensiuni uriașe. Cei mai mari ebeniști își pun semnătura pe mese și fotolii de toaletă. Un astfel de caz se întâlnește în 1819, când se va modela, după desenele unui specialist, pe numele său Jacob, la modă, un fotoliu de mare lux, din cristal și bronz aurit, pentru uzul ducesei de Berry. Alții meditează la vremurile de mult apuse,

maladiile aduse de mizerie stârnind adevărate ravagii.

Spălatul pe cap la două luni, pe dinți săptămânal

Însă nu peste tot și nu mereu va trona corpul gol în contact cu apa în mod direct? Deci posibilitatea de „curățire” totală. Corpul gol, dintr-o pudicitate mai mult religioasă, dar și dintr-o dorință de ațărare a simțurilor, va încerca a fi ascuns ochiului mai mult sau mai puțin discret. Așa va apărea moda „băilor de lapte” sau a băilor cu... acoperiș. Culoarea albicioasă a apei obținută în amestec cu laptele sau acoperământul căzii împiedica vizibilitatea totală a trupului gazdei sau a invitațului/invitaților.

Pentru că, cu predilecție, femeia va începe să primească oaspeți în sala de baie. Mama, amanta, femeia tânără sau chiar și cea trecută de prima tinerețe. Designerii vestimentari vor profita de acestă deschidere. Vor apărea veșmintele potrivite ocaziei. Maria Antoaneta prefera o rochie de flanel, foarte lungă, încheiată până la gât, care se mula perfect în contact cu apa.

Există chiar câteva stabilimente de băi publice din Parisul secolului al XVIII-lea care posedă și garderobă. Ele „oferă” vizitatorului un costum adecvat, combinat cu o bonetă.

Obiceiul ascunderii corpului în baie se va perpetua chiar spre timpurile noastre. În 1812, regina Olandei, Hortensia de Beauharnais, în timpul unei cure la Dieppe, se va scălda într-un cochet complex de tricot, de culoarea ciocolatei, format

dintr-o tunică și un pantalon căzând până la călcâie. Costumele de baie începe a-și regăsi strămoșii. Chiar Maupassant preferă, cam în aceeași perioadă, o costumăție asemănătoare...

Secolul al XIX-lea va aduce o oarecare regularizare în obiceiurile igienei. Capul se spăla, e adevărat, doar din două în două luni, dar în fiecare... săptămână se curățau picioarele și dinții. De abia la sfârșitul său, va începe adevărata campanie medicală pentru igienizare. Sub adăpostul discursului oficial, de acum, onesta burghezie se poate reîntoarce, în liniște, la baie. Nimic nu va mai bara calea spre un trup purificat la figurat, dar mai ales la propriu. Altădată plăcere, promiscuitate chiar, de aceea tabu religios dictat, astăzi necesitate. O aventură impresionantă și... mirositoare. Aventura băii, a apei, a trupului. ■

TRIPITAKA...

(Urmare din p. 71)

După cum arătam la început, Tripitaka Koreana este scrisă în limba chineză clasică, de aceea extrem de puțini oameni pot citi și înțelege conținutul ei. Un absolvent al Facultății de Filosofie Indiană de la Universitatea Dongguk din Seul, pe nume Chong, devenit preot budist la templul Haeinsa, și-a pus în gând în anul 1980 să introducă Tripitaka Koreana într-o bază de date electronice. După o muncă epuizantă, în anul 1986, el a reușit să termine un Ghid Bibliografic al tuturor celor 6 815 volume publicate. Încurajat de acest prim succes și cunoscând capacitatea fantastic de mare a memoriei computerelor moderne, ambițiosul călugăr, după un curs de specializare, a început introducerea în baza de date a celor 52 382 160 de hieroglife ale colecției Tripitaka Koreana. După puțin timp au apărut însă primele greutăți care, spre surprinderea tuturor, nu se datorau volumului uriaș de muncă, ci „neputinței calculatoarelor”. Era necesar un program care să cuprindă cel puțin 20 000 de hieroglife diferite chinezești, pe când, la acea vreme, cele mai performante programe realizate în Coreea conțineau numai 15 500 hieroglife.

În aceste condiții, Institutul de Cercetare a Marii Colecții de Scripturi budiste, înființat în luna septembrie 1992 la templul Haeinsa și condus de inventivul Chong, a început o colaborare cu instituții similare din China, Japonia și Taiwan, care lucrau și ele la proiecte asemănătoare. Coordonarea datelor electronice i-a revenit profesorului Lewis Lancaster, reputat specialist american în religia budistă. La seminarul organizat în luna aprilie 1993, la Universitatea Berkeley din California, la care au participat specialiști și preoți budiști din S.U.A., China, Coreea, Japonia, Birmania, Malayezia, Thailanda și Taiwan s-a convenit asupra detaliilor de computerizare a colecției Tripitaka Koreana, imprimarea ei pe compact discuri și distribuirea acestora specialiștilor și institutelor de cercetare interesate.

Computerizarea și traducerea colecției Tripitaka Koreana în limba coreeană necesită, la fel ca atunci când a fost realizată cu șapte secole și jumătate în urmă, un volum de muncă uriaș, apreciat la aproape 10 ani, cât și un considerabil efort financiar.

După computerizare se intenționează ca Tripitaka Koreana – scriere care va avea pentru lumea budistă aceeași semnificație pe care l-a avut și îl are Vechiul Testament pentru religia iudeo-creștină – după ce va fi tradusă și în limbile asiatice de religie budistă. ■

După apariția numărului din luna ianuarie al revistei noastre, am primit din partea colaboratorului nostru domnul Victor Ionescu textul care urmează. Înainte de a-i da cuvântul, o precizare din partea redacției.

Dr. Miroslav Tejchman ne-a oferit, la solicitarea noastră, două articole: primul, cel publicat deja, și un altul care urmează să apară, privindu-i pe străini

în trupele SS. Ținând cont că primul subiect fusese sporadic abordat, l-am programat să apară mai repede. Dr. Tejchman este autorul unei cărți consacrate prezențelor străine în trupele SS, bazată pe cercetările efectuate în arhivele militare germane.

Semnalăm cititorilor noștri, dornici să aprofundeze acest subiect, și lucrarea – premiată de Fundația Culturală Magazin Istoric – realizată de Cornel I. Scafeș, Horia VI. Șerbănescu, Ioan I. Scafeș, Cornel Andone, Ioan Dănilă și Romeo Avram, Armata română, 1941-1945 și articolul apărut în Magazin istoric, nr. 2/1998.

Unitate SS pe câmpul de luptă

A EXISTAT O INTERNAȚIONALĂ SS?

Referitor la articolul „Voluntarii români în unitățile SS” de autorul ceh dr. Miroslav Tejchman, apărut în *Magazin istoric*, nr. 1/2001, pp. 59-62, aș dori să fac unele precizări pentru cititorii acestei publicații de recunoscut prestigiu.

Formula „unități SS” folosită de dr. Tejchman nu corespunde realității. La 6 ianuarie 1929, când Hitler l-a numit pe Heinrich Himmler în fruntea unităților SS, el voia să facă din acestea „elita Partidului” (Național-Socialist German – *n.n.*). „SS – spunea atunci Himmler – vor forma o comunitate frățască, legată prin puritatea sângelui nordic. Ei vor fi paznicii vieții eterne a poporului nostru” (german și ales – *n.n.*). Când prelua puterea în Germania (30 ianuarie 1933), Hitler avea în unitățile SS o forță militară ideală pentru a instaura ordinea

neagră dorită de el. Erau 50 000 de oameni repartizați în escadroane (Schar), secții (Truppe), companii (Sturmabteilung) și regimente (Standarte). Unitățile SS purtau uniforme negre, pe care străluceau accesorii de bronz și însemne de argint. Himmler visa însă și la formații permanente, cu scopul de a face din ele sâmburele tare al unei armate de partid, total diferită de Wehrmacht.

Operația de militarizare a unităților SS a început imediat după preluarea puterii. Prima unitate militarizată a fost garda personală a lui Hitler (Stabswache); devenită unitatea „Leibstandarte SS Adolf Hitler”, a fost pusă sub conducerea generalului Joseph Dietrich, zis Sepp. Au urmat „detășamentele SS Cap de Mort” (SS Totenkopfverbände), ce păzeau lagărele de la Dachau, Oranienburg și Buchenwald, cărora li s-a adăugat, mai târziu,

Mathausen. Dorind o „armată SS“, Himmler a apelat la generalul Paul Hausser, un prusac de 56 ani, care a organizat Verfügungstruppe (batalioane permanente și încazarmate) din care a creat 3 regimente: Deutschland, Germania și Der Führer. Uniforma neagră a fost păstrată doar pentru paradă, pentru ținuta cotidiană fiind adoptat feldgraful armatei germane regulate.

Primii străini au fost admiși în armata SS în 1938; erau însă puțini, sub 100, și în majoritate veneau din Elveția germană și din zona Sudeților cehoslovaci (surprinzător, între acei primi recruți străini erau și 5 nord-americani). La începutul lui 1939, armatele SS numărau 15 000 de oameni în Leibstandarte și în Verfügungstruppe și încă 10 000 în Totenkopfverbunde.

În septembrie 1939, când Germania a atacat Polonia, unitățile SS erau printre primele care au trecut granița poloneză. La 2 martie 1940, aceste unități au primit statutul oficial de „Waffen SS“ (armate SS), care deveneau a 4-a componentă militară a Reichului, alături de armată, marină și aviație.

La această „armată SS“ – și nu la „unitățile SS“ – trebuia să facă referire autorul ceh când vorbește despre voluntarii români. Waffen SS a atins repede prima sută de mii de oameni, grupați în 4 divizii (Leibstandarte Adolf Hitler, das Reich, Totenkopf) și Polizeidivision, plus un număr de regimente independente de cavalerie și infanterie.

Anii războiului au dus la amplificarea fenomenului de recrutare de noi soldați pentru trupele SS. Atunci au apărut și criteriile definitive ale organizării lor. Până atunci, soldații acestor unități fuseseră germani (Reichsdeutsche). Li s-au adăugat apoi recruți din rândul minorităților germane din alte țări europene (Volksdeutsche). Aceasta s-a întâmplat după numirea lui Gottlob Berger în fruntea trupelor SS, la 1 aprilie 1940. Berger își măritase fata cu Andreas Schmidt, conducătorul germanilor din România. Cunoscând perfect problemele

etnicilor germani, el a avut ideea completării armatelor SS cu recruți din Volksdeutsche. Emisarii lui Berger au căutat voluntari în rândul minorităților germani din România, Bulgaria, Serbia, Croația, Slovenia, Ungaria, Polonia, Lituania, Luxemburg.

Aici se află principala confuzie pe care o face dr. Tejchman, vorbind în același timp despre recruți români în unitățile SS, despre minoritarii germani din aceleași unități și, totodată, despre legionarii refugiați în Germania, care s-au înrolat mai mult din obligație. Pentru completarea imaginii corecte la care are dreptul cititorul *Magazinului istoric*, țin să adaug că, dincolo de germani – Reichsdeutsche (unde, pe măsura expansiunii teritoriale au fost incluși austriecii, sudeții, alsacienii și lorenii, luxemburhezii și tirolezii italieni), în număr de 400 000, și de etnicii germani – Volksdeutsche, în număr de 300 000, combatanții străini din Waffen SS erau grupați în 4 categorii:

1. nordicii (care erau considerați germanici): finlandezi, danezi, norvegieni, suedezi, letoni, estoni, olandezi și flamanzi (123 300 de oameni);

2. occidentali: francezi, valoni, italieni, elvețieni și britanici (29 800 de oameni);

3. central-europenii și balcanicii: sloveni, albanezi, sârbi, greci, bosniaci, bulgari, români, unguri și cehi (88 000 de oameni);

4. slavii și asiaticii: ruși, ucraineni, bieloruși, cazaci, armeni, georgieni, turcmeni, tătari, kirkizi și uzbeki (128 000 de oameni).

Voluntari finlandezi

Punând degetul pe rană, trebuie să spunem că, spre deosebire de mulți alți participanți la această adevărată „ Internațională SS“, românii n-au avut vreo divizie proprie, cum a fost însă cazul nordicilor (Div. 5 Viking), francezilor (Div. 33 Charlemagne), italienilor (Div. 29 Italia), belgienilor (Div. 28 Wallonie), olandezilor (Div. 23 Nederland), sârbilor și croaților (Div. 7 Prinz Eugen), musulmanilor din Bosnia-Herțegovina (Div. 13 Handschar-Hagerul), letonilor (Div. 19 Latvia), estonilor (Div. 20 Estland), albanezilor (Div. 21 Skanderbeg), ungurilor (3 divizii: 22 Maria Tereza, 26 Gombos și 25 Hunyadi).

Respectul pentru adevăr ne impune să notăm faptul că Divizia SS Prinz Eugen l-a avut un timp la conducere pe Obergruppenführer-ul Phleps, care era un etnic german din România. Phleps și-a pierdut viața, în toamna anului 1944, chiar în Transilvania, unde se născuse. Și în acest caz însă, constatăm că autorul ceh avansează, fără a o verifica, ideea că „Divizia 7 SS Vânători de Munte – Prinz Eugen“ avea o majoritate de Volksdeutsche din România. Adevărul este că sub însemnul runei lui Odal se aflau Reichsdeutsche și Volksdeutsche din Serbia și Croația, doar la conducere fiind un etnic german din România.

O altă afirmație, care mi se pare hazardată și nu este confirmată de nici o sursă, se referă la „banderole“ cu însemnele naționale românești (tricolorul) și inscripția România sau Rumänien. Or, în toată iconografia problemei nu apare, la nici o uniformă a Waffen SS, nici un fel de însemn național, ca să nu mai vorbim despre inscripționarea numelui țării. Însemnele care apar la toate uniforme sunt vulturul imperial german, sigla SS, capul de mort (tradiție de uniformă prusacă de la 1740) și, desigur, însemnele de grad. Pe mânecă membrii unităților Waffen SS purtau un ecuson cusut, pe care era figurat un scut purtând în centru stema diviziei și având în bandă sus denumirea acesteia. Că, în anumite

situații, exista o coincidență între stema diviziei și un simbol național este normal, având în vedere componența etnică a unităților SS. Așa se face că Div. 21 numită „Skanderbeg“ avea ca emblemă vulturul bicefal al Albaniei; că Div. 30 numită Weissruthenien (Rutenia albă) avea ca emblemă dubla cruce ortodoxă rusească. Cât despre inscripționarea numelor țărilor de proveniență a luptătorilor străini din Waffen SS, ea apare doar atunci când – ca și emblema – era folosită și ca denumire a unității. Este cazul Diviziilor 15-Letland, 19-Latvia, 20-Estland, 23-Nederland și 29-Italia.

Iconografia ne permite să remarcăm că utilizarea simbolurilor și drapelurilor naționale a existat doar în situații speciale și numai în asociere cu simboluri naziste: zvastica, SS, litere runice. Asemenea însemne apar pe afișele de recrutare a voluntarilor sau la ceremonii (parade, rugăciuni colective). În asemenea posturi am identificat drapelul finlandez, pe care sunt figurate și cruci de fier germane, drapelul danez, pe care scrie Freicorps Danmark, drapelul alb cu leul Flandrei, pe care este și runa Odal cu săgeți (Div. 23 Nederland). Div. 28 Wallonia folosea un drapel din timpul lui Carol Temerarul, deci burgund, și nu belgian. Ucrainenii, care formau Div. 14 Galitia, foloseau ca emblemă leul cu 3 coroane al principatului galițian.

Fără îndoială că problematica privind unitățile străine din Waffen SS este extrem de vastă. Fie și numai faptul că există o ierarhie a gradelor, diferită de cea folosită de Wehrmacht, și ar merita un articol separat.

Cum nu ne-a aparținut inițiativa de a aborda acest subiect, oprim aici marginaliile la articolul colegului ceh Miroslav Tejchman. Mai precizăm doar că „Waffen SS“ nu trebuie confundat cu activitățile de poliție politică și cu ororile comise de SS-ști în lagărele de concentrare. „Waffen SS“ au fost unități combatante, de cele mai multe ori în prima linie. ■

Victor IONESCU

CENTRUL DE ISTORIE ORALĂ „GHEORGHE I. BRĂȚIANU” ÎN CASĂ NOUĂ

Când se gândesc la istorie, mulți oameni au în minte cărți și documente prăfuite, castele, șefi de state, mari generali care au condus armate în războaie, arhive. Să nu uităm și faptul că mai toate cărțile de istorie vorbesc despre mari evenimente și personaje celebre; despre oamenii obișnuiți și viața lor de zi cu zi, nu prea aflăm mare lucru. În fapt, istoria este pretutindeni în jurul nostru, în familiile noastre, în comunitatea în care trăim. Trebuie doar să întrebăm, căci fiecare are o istorie unică de povestit! Așa au făcut marii istorici ai lumii, începând chiar cu Herodot, părintele istoriei. Au practicat ceea ce în știința istorică de azi poartă numele de istorie orală, adică o metodă de colectare și preservare a informațiilor istorice prin înregistrarea interviurilor cu oameni care au participat direct sau au fost martori la diferite evenimente ori sunt purtătorii unor varii experiențe de viață.

La 3 noiembrie 2000 a avut loc inaugurarea noului sediu al Centrului de Istorie Orală „Gheorghe I. Brățianu” din cadrul Societății Române de Radiodifuziune. Printre invitați s-a aflat doamna Ioana Brățianu

MARIANA CONOVICI,
șefa Secției de Istorie Orală a Societății Române de Radiodifuziune

Cei 50 de ani de comunism în România au sărăcit și arhivele, fie prin ștergerea unor documente, fie prin parțialitatea partinică evidentă a altora. În decembrie 1992, la Sinaia a avut loc seminarul internațional *Limba română – mijloc de comunicare și informare radiofonică*, organizat de Societatea Română de Radiodifuziune. În timpul discuțiilor cu tema *Restituirea istoriei naționale prin mass-media – obiectivitate și sentiment*, participanții

au lansat ideea înființării în România a unui Centru de Istorie Orală care să ofere posibilitatea analizei și interpretării istoriei recente „în deplinătatea surselor”. În acel moment, la inițiativa lui Eugen Preda, director general al Societății Române de Radiodifuziune, conducerea instituției și-a asumat responsabilitatea organizării unui Centru de Istorie Orală.

În ședința din 23 ianuarie 1993, Consiliul de Administrație a aprobat *Proiectul*

pentru crearea unui Centru de Istorie Orală al Radiodifuziunii Române. În acest fel, în cadrul Departamentului Știință-Învățământ-Educație a luat ființă *Secția de Istorie Orală*, la momentul respectiv considerându-se că reprezintă primul pas în realizarea proiectului. Hotărârea a fost salutăată de istorici: „Nu este vorba doar de o treabă a Radioului, ci este vorba de însuși capitalul istoriei naționale” – scria Cristian Popișteanu în revista

Magazin istoric, nr.5/1993, subliniind și faptul că Secția de Istorie Orală din cadrul Societății Române de Radiodifuziune era „primul centru instituționalizat din România în domeniul istoriei orale”. Încă de la început au fost precizate obiectivele prioritare ale activității Secției de Istorie Orală:

- realizarea unei arhive de documente sonore privind istoria recentă a României
- crearea unei baze de date care să înlesnească accesul la informația oferită de arhiva nou creată
- valorificarea documentelor.

In data de 2 iunie 2000, Andrei Dimitriu, președinte-director general al Societății Române de Radiodifuziune, a emis *Ordinul de constituire a Centrului de Istorie Orală „Gheorghe I. Brătianu”*, organizat la nivel de redacție și coordonat de președintele-director general al Societății Române de Radiodifuziune. La luarea acestei decizii s-a ținut seama și de activitatea anterioară a Secției de Istorie Orală. Până în 31 iulie 2000 au fost interviuați 1 272 martori; înregistrările existente în arhivă însumează 1 869 ore de interviuri.

Încă de la înființare, noua structură organizatorică a

Societății Române de Radiodifuziune a avut ca obiectiv recuperarea înregistrărilor cu potențial informativ istoric existente în țară și în străinătate, înregistrări aflate în posesia unor persoane particulare sau instituții. Astăzi în arhiva Centrului de Istorie Orală „Gheorghe I. Brătianu” se află numeroase înregistrări copiate, însumând un număr de 616 ore. Colectarea lor s-a făcut pe baza acordurilor de colaborare ale Societății Române de Radiodifuziune cu proprietarii lor, acorduri care prevăd și condițiile în care înregistrările pot fi valorificate. *Interviurile transcrise înseamnă circa 15 000 de pagini aflate în baza de date creată în acest interval de timp. Baza de date* – la care au acces istorici, jurnaliști, profesori, studenți – permite, pe lângă regăsirea informațiilor solicitate, listarea tematică a înregistrărilor, a martorilor etc.

In prima zi a fiecărei săptămâni, începând din 1993, emisiunea *Mediateca de Istorie*, realizată de redactorii Centrului de Istorie Orală „Gheorghe I. Brătianu”, folosește ca suport sonor fragmente din interviurile arhivate. De asemenea, a fost publicat volumul de documente: *Eun început în tot sfârșitul... Documente selectate din programele difuzate în*

decembrie 1989 de posturile de radio. 18-25 decembrie 1989, volum însoțit de un CD.

Arhiva Centrului de Istorie Orală „Gheorghe I. Brătianu” are în față câteva mari provocări:

- sporirea colecțiilor în vederea păstrării memoriei naționale pe suport sonor;
 - înlocuirea tehnologiilor analoge cu cele digitale și, implicit, mutarea conținutului arhivei, de pe suport analog, pe suport digital;
 - înscrierea în proiecte transnaționale europene-cadru pentru schimburi;
 - îndatorirea de a face gândirea istorică parte a vieții și discursului românesc, prin valorificarea arhivei în diferite forme: emisiuni radio, casete și CD-uri tematice, volume de documente, produse multimedia etc.;
 - promovarea pe plan național și internațional a informațiilor despre și din arhiva Centrului de Istorie Orală „Gheorghe I. Brătianu”.
- Am mai dori să realizăm un gând mai vechi și anume, înființarea unei asociații naționale a celor ce se ocupă cu istoria orală. Vă invităm dragi colegi, în casa noastră cea nouă la sediul Societății Române de Radiodifuziune și poate gândul nu mai rămâne doar atât... ■

„Cu dreptate exclama un contemporan al evenimentelor de care ne vom ocupa: «O, anule 1821! Tu, cu adevărat, de ai pricinuit românilor amărăciune, dar deodată și deșteptare!».

Acest an poate fi privit, cu temei, ca începutul României moderne.“

Până în 1989, evenimentele anului 1821 au fost, ca și alte momente ale istoriei naționale, reglementate prin hotărâri de partid. Răscoală la început, apoi mișcare revoluționară, a devenit revoluția lui Tudor Vladimirescu, sintagmă ce nu putea fi pusă în discuție în vreun fel.

După 1989, s-a așternut uitarea asupra lui Tudor din Vladimiri. Și totuși, anul 1821 rămâne un moment important în istoria noastră, așa cum îl caracteriza și I.C. Filitti în textul citat mai sus. Important, controversat și destul de puțin cunoscut. Sunt încă multe aspecte rămase nelămurite. Între acestea, și cele legate de presupusul memoriu adresat țarului Alexandru I, în 30 martie, de o grupare de boieri refugiați la Brașov. Dar înainte de a ne ocupa de povestea lui, o scurtă trecere în revistă a tabe- relor în care era împărțită boierimea și a evenimentelor care au premers fuga unor reprezentanți ai boierilor la Brașov.

CIUDATA POVESTE A UNUI MEMORIU

LUCIAN CRUCEĂNU

Rusul Liprandi, om bine informat, trimis în mai multe misiuni secrete în Principate, vorbea de existența mai multor partide boierești la sfârșitul anului 1820. Trei dintre ele erau considerate de el mai importante. Prima voia „să câștige de partea sa pe celelalte și, printr-un divan comun, să intervină la Poartă în vederea redobândirii drepturilor lor directe: să se admită ca domnul să fie ales din sânul boierilor bășinași ai Țării Românești“. Un al doilea – spunea Liprandi – îl respingea

pe primul și dorea ca mitropolitul și episcopii să nu fie numiți dintre greci. În sfârșit, al treilea era legat prin relații de rudenie și prin interese cu fanarioții și se împotriva cu tărie primelor două. El „era mai puternic decât celelalte două și se întărea zi de zi“.

Tiran vechi, liberator nou

Marco, consulul Prusiei la București, îl caracteriza astfel pe boierul aflat în fruntea primei grupări: „printre acești

buni patrioți, vi-l numesc numai pe cel mai important, care este prințul Brâncoveanu; nu este un prinț grec, ci face parte din una din cele mai vechi familii românești, ai cărui strămoși au domnit în vechime în Valahia... Împăratul Iosif II, cred eu, i-a acordat titlul de prinț al Sfântului Imperiu; cel ce trăiește astăzi este ultimul din această familie și nu are copii; este cel mai bogat dintre toți boierii pământeni. De aceea, nu are nevoie să fie prea curtenitor cu prințul, pentru a

primi funcții lucrative". Un alt personaj important al grupării era, „marele Bălăcean", cum îl numeau izvoarele. Constantin Bălăceanu, multă vreme unul dintre „eforii școalelor", a sprijinit cu fața trimiterea unor tineri la studii în străinătate. Le stătea alături Grigore Ghica, viitorul domn pământean. Împreună cu Brâncoveanu și Barbu Văcărescu a semnat actul prin care îl însărcinase pe Tudor Vladimirescu să ridice norodul. Izvoarele îl prezintă drept un om vanitos, nu prea instruit, mai puțin viclean decât alții „nu din principiu, ci pentru că-i lipsesc facultățile necesare". Era unul dintre cei mai bogati boieri ai țării și avea relații bune atât cu Poarta, cât și cu grupul rusofil, în care număra multe rude. Despre banul Barbu Văcărescu, aflăm că era „avid de bani, nu este risipitor, decât când acționează să-și satisfacă înclinația sa pentru sex", nu avea prea multe cunoștințe, dar era de o viclenie ieșită din comun, nu avea scrupule, promitea cu ușurință orice, pentru că nu își ținea cuvântul. Îi ura cu putere pe fanarioți. Nu era setos de putere, ci numai de bani. În 1822, când Poarta stătea în cumpănă pe cine să numească domn, a avut tăria să renunțe în favoarea lui Grigore Ghica, conștient că nu s-ar fi putut menține multă vreme pe tron: Din grup mai făcea parte și Ilarion, episcopul de Argeș.

Există apoi gruparea eteristă, pe care Iorga o caracteriza astfel: „tiran vechi și liberator nou". Oamenii în

general culti, instruiți, împărățâși din iluminism și îmbătați de principiile Revoluției franceze, admiratori ai lui Rousseau și Napoleon, stăpâneau la perfecție și perfidia orientală și brutalitatea țaristă. Un amestec ciudat din ce aveau Orientul și Occidentul mai bun și mai pervers. Erau conduși de un om cu o putere deosebită în Principate: Alexandru de Pini, consulul general al Rusiei la București. Între membrii grupării eteriste se număra și vornicul Constantin Samurcaș, omul de încredere al consulului rus. Dintre boierii pământeni, doar despre doi se putea spune că erau eteriști convinși: Grigore Băleanu și Nicolae Văcărescu. Primul, mare spătar și vornic, s-a refugiat apoi la Câmpulung, de unde scria boierilor țării să i se alăture „fiindcă acolo [în Câmpulung] se cade a fi scaunul domniei". Nicolae Văcărescu era ginerele lui Grigore Băleanu. S-a refugiat la Brașov. În martie 1822 se hotărâse să plece la Pisa.

Domnii boieri migrează zilnic

Despre partida rusofilă, Liprandi nu spune un cuvânt. Afinitatea de interese cu gruparea eteristă îngreunează separarea aderenților. Membrii săi încă mai credeau că un război ruso-otoman putea aduce Principatelor, dacă nu eliberarea de sub tutela Porții, măcar revenirea la domniile pământene. Credința nemărginită într-o Rusie văzută încă drept

„eliberatoarea popoarelor" îi făcea să fie ostili unei ridicări populare împotriva regimului fanariot. Din clipa în care țarul rus Alexandru I a dezavuat Eteria, s-au desolidarizat de această mișcare, l-au învinuit pe Pini că i-a înșelat și s-au constituit într-o partidă independentă la Brașov. Nu și-au pierdut încrederea în Rusia, bombardându-l pe țar cu memorii în care îi cereau să ia Principatele sub protecția sa. Erau în majoritatea lor buni patrioți, își iubeau țara, erau oameni instruiți, dar nu aveau simț politic.

Figura cea mai reprezentativă pentru gruparea rusofilă poate fi considerată Alexandru Filipescu, un om „instruit, dar are un suflet negru și n-are nici un fel de principii, nici de religie, nici de umanitate", cum îl caracteriza un document contemporan. Dimitrie Ghica, fiul generalului rus Constantin Ghica și nepotul viitorului domn Grigore Ghica, Gheorghe Filipescu – „una din creaturile lui Pini" –, Constantin Năsturel Herăscu, ginerele lui Grigore Băleanu sunt și ei figuri reprezentative.

În sfârșit, un ultim grup, eterogen, unit doar prin interese, era astfel caracterizat de Liprandi: „voia numai ca mitropolitul și episcopii să nu fie numiți dintre greci". Și adăuga: „din cauza invidiei și îngâmării înnașcute... preferau să stea sub jugul unui străin, decât să vadă pe unul dintre compatrioți sau pe o rudă de a lor devenind cărmuitor și astfel să fie siliți să-i

sărute caftanul și mâna“. În fruntea grupării se afla mitropolitul Dionisie Lupu. Era primul mitropolit pământean după un lung șir de mitropoliți greci. Plătise domnului Alexandru Suțu, lui Pini și unor boieri peste 500 000 lei pentru scaunul mitropolitan. A dorit să nu se certe nici cu Rusia, nici cu Imperiul otoman și a reușit, în final, să-și atragă dizgrația ambelor puteri, motiv pentru care a pierdut și dregătoria atât de scump plătită. Accepta orice, gândind că a doua zi putea să declare nul orice angajament pe motiv că fusese silit să îl încheie. Singura lui contribuție reală a fost cea adusă la dezvoltarea învățământului românesc.

Iată deci care era conformația politică a Țării Românești la începutul anului 1821.

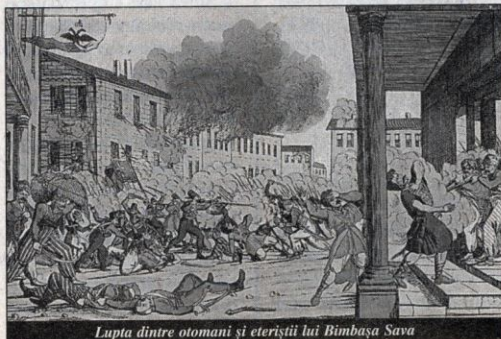
În noaptea de 18 ianuarie moare Alexandru Suțu, ultimul domn fanariot. Se constituie un Comitet de oblauire, care să conducă țara până la numirea unui nou domn. În aceeași zi, Tudor, însoțit de 27 arnăuți, pleca să răscolească Oltenia. „Brâncoveanu, fiind atunci spătar, i-a dat [lui Tudor] 27 de arnăuți aleși, pe care i-a pus să jure că vor îndeplini orbește totul ce le va porunci Tudor... Acești arnăuți, care au servit în detașamentul meu de partizani voluntari în anul 1819 – scria Liprandi – și dintre care cu mulți am avut ocazia să vorbesc, au afirmat că Brâncoveanu le-a dat personal instrucțiuni și le-a poruncit să plece afară din oraș, unde să se alăture lui Tudor.“

La 23 ianuarie, Tudor lansa o proclamație către locuitorii Țării Românești, chemându-i la luptă. Până la 16 martie, când ajunge la Bolintin, lângă București, între Tudor și boieri a avut loc „prin mijlocirea mea [D. Macedonschi, fruntaș eterist] un schimb neîntrerupt de scisori și tratative orale, dar în zadar, deoarece domnii boieri treceau zilnic dintr-un partid într-altul și n-au putut să se unească și să fie toți într-un singur partid“.

La 23 februarie, contele Capodistria condamna, în numele țarului, mișcarea lui Tudor și se declara de acord cu intrarea trupelor otomane în Țara Românească. La 5/17 martie, postelnicul Constantin Vlahuță scria lui Ivan Caragea, la Pisa: „La 27 februarie spaima și panica au mai crescut, răspândindu-se zvonul că la Brăila și Galați turcii au căsăpiti creștini nevinovați, oriunde au dat de ei. În același timp, a sosit pe la Craiova vestea că comandantul de la Vidin a somat pe boieri să liniștească pe Tudor, căci

altfel va trimite 3 000 de oameni care vor tăia pe Tudor și îi vor măcelări și pe ei. Această somație ... a semănat groaza printre bieții craioveni și i-a silit să ia din nou calea pribegiei... Și boierii din București se tem în împrejurările actuale de o incursiune turcească și au început pe ziua de 28 februarie să părăsească orașul... În mijlocul acestor frământări a venit știrea că niște trupe [ale lui Ipsilanti] au pătruns în Moldova și că înaintează. În urma acestei știri, boierii care nu au putut pleca încă, au hotărât să rămână pe loc, iar ceilalți, după toate aparențele, se vor întoarce înapoi.“

O notă informativă trimisă autorităților militare ruse din Basarabia arăta că „de la 28 februarie până la 2 martie puțini au fost aceia care au plecat din oraș. În această zi însă s-au răspândit deodată aproape pe toate străzile orașului strigăte și vaiete că vin turcii asupra Bucureștiului. Poporul, cu foarte mare vuiet, s-a năpustit să fugă din

Lupta dintre otomani și eteriști lui Bimbașa Sava

oraș. Boierii și negustorimea au început să plece cu mare iuteală, în trăsurii și călări“.

Semnături cu bucluc

La 21 martie, Tudor Vladimirescu intra în București. La 27 martie, boierii rămași în Capitală trimit, la inspirația lui Tudor, memoriile către Poartă, Rusia și Austria, prin care se justifică mișcarea condusă de el.

Cu o zi înainte, boierii de la Brașov, în frunte cu Grigore Brâncoveanu și Grigore Ghica, înmănușau consulului austriac Fleischhackl câte un memoriu pentru Poartă, Austria și Rusia. Îl informau pe Fleischhackl că Pini, consulul rus, nu știa de respectivele memorii și nici nu trebuia să afle.

Primul memoriu din seria de trei este datat 25 martie 1821. Editorii lui în volumul *Documente privind răscula din 1821* (vol. I, documentul 242) consideră că era adresat împăratului Austriei, idee preluată și de Vlad Georgescu. El adăuga și faptul că „existența memoriului era cunoscută de Liprandi, care dă o listă completă a semnatarilor“. Liprandi spune într-adevăr că boierii din Brașov au trimis un memoriu lui Francisc I, dar pe lângă faptul că nu dă o listă completă a semnatarilor, numai trei dintre cei cinci menționați de el figurează între boierii care au semnat memoriul. Formula de început indică faptul că memoriul era adresat suveranului puterii protectoare, care în acel moment era Rusia, nu Austria.

Vorbind despre perioada când a fost elaborat memoriul către Austria, Liprandi relatează un episod ciudat. El spune că un partid mai numeros decât cel condus de Grigore Brâncoveanu a refuzat să semneze memoriul către împăratul austriac Francisc I. Gruparea respectivă, care arăta devotament față de Rusia, aflând că partidul lui Grigore Brâncoveanu a trimis memoriul către Austria, a decis să alcătuiască un altul pentru țarul Alexandru, punându-se sub înalta lui protecție. Documentul l-au semnat Grigore Băleanu, Gheorghe Filipescu, Constantin Samurcaș și alți câțiva.

Informația este confirmată de Fleischhackl în raportul din 4 aprilie, care spune că Pini a plecat la Laybach (Ljubljana), unde se găsea țarul, ducându-l el memoriul unor boieri care cereau înglobarea Principatelor în Imperiul țarist. Consulul austriac adăuga că numai oameni ca Samurcaș, N. Mauro și cei din partida îndrumată de Pini au putut „cloci“ un astfel de plan.

Știrea este surprinzătoare pentru acel moment. După 17 martie, gruparea rusofilă se desprinsese și de eteriști și de Pini. Memoriul, datat 30 martie, este într-adevăr adresat lui Alexandru I. El este însoțit de o notă pentru Pini, datată tot Brașov, 30 martie. Orientarea autorilor este evident potrivnică lui Tudor. Era lăudat domnul Pini care știuse să ia măsuri înțelepte pentru a preveni agravarea anarhiei. Semnatarii îl rugau pe țar să devină părintele

și protectorul poporului aruncat în nenorocire. Documentul este semnat de 13 boieri, între care: Ilarion, Grigore Băleanu, Constantin Samurcaș, Dimitrie Ghica, Nicolae Văcărescu. Surprinde doar prezența lui Ilarion între semnatori, restul fiind eteriști și rusofili cunoscuți. Doar că la 30 martie Ilarion și Grigore Băleanu erau la București, nu la Brașov, deci nu puteau semna memoriul. Pe nota către Pini, care însoțea memoriul, pe lângă faptul că semnăturile sunt așezate în altă ordine, lipsește cea a lui Nicolae Văcărescu care apare pe memoriu.

Toate aceste elemente, ca și tonul exagerat de elogios al aprecierilor despre Pini ne îndeamnă să credem că avem, de fapt, de a face cu un fals redactat chiar de consulul rus. Pini a făcut multă vâlvă la Brașov în jurul memoriului, dovadă că aflase de el și consulul austriac.

În aceeași zi, 30 martie, Tudor se întâlnea cu Alexandru Ipsilanti, cu care ajungea la o înțelegere: județele de sub munte îi reveneau eteriștilor, iar Oltenia și județele de câmpie lui Tudor. Peste încă o lună și jumătate, la 15 mai, sub presiunea apropierei otomanilor de București, Tudor părăsea Bucureștiul. La 27 mai era executat în urma sentinței tribunalului instituit de Ipsilanti.

După un an de ocupație otomană, pe tronurile de la București și Iași erau repuși doi domni pământeni – Grigore Ghica și Ioniță Sandu Sturdza –, punându-se capăt celor 100 ani de regim fanariot. ■

În 1822, când reușea să descifreze hieroglifele, Jean-François Champollion rămânea surprins de mărturiile scrise privind poziția femeii în Egiptul antic, pe deplin egală cu a bărbatului. El aprecia acest aspect drept „dovadă a nivelului de cultură al unui popor”. De altfel primii greci ajunși în Egipt fuseseră și ei consternați de situația privilegiată a femeii. Diodor din Sicilia, de pildă, afirma că „femeia egipteană are drepturi asupra bărbatului”.

Ea putea ocupa cele mai înalte funcții în ierarhia politică și religioasă:

de la faraon, până la cea mai înaltă demnitate în rândul cultelor. Vreme de peste trei milenii, femeia a fost socotită întru chiparea zeiței Isis, păstrătoare a secretului vieții și morții, garanta fericirii celor dragi. Abia cultura iudeo-creștină, prin mitul Evei, drept sursă a păcatului original, a dus la privarea femeii de drepturi în societate și familie, practică și de alte religii până astăzi, timp de 2 000 ani.

În credința egipteană faraonul domnea întotdeauna ca „tată și mamă”, având însă alături o soție. Numai femeia-faraon avea privilegiul de a conduce singură țara, întrupând deopotrivă pe „Ea” și pe „Ea”. Chiar ca soție sau mamă a faraonului, ea participa activ la conducerea statului. Situația s-a schimbat oarecum după pierderea independenței țării, când Ptolomei IV Philopator (221-204 î.Ch.) a pus capăt tradiției milenare, știrbind drepturile femeii, după modelul grecesc. Secolele ce au urmat au accentuat procesul abia început.

Nofret, soția prințului Rahotep, din dinastia a IV-a

FEMEIA MODERNĂ A... EGIPTULUI ANTIC

R. BERGMANN (Frankfurt-am-Main)

Răzbușnarea lui Tuthmosis III

Unii egiptologi susțin că prima femeie-faraon ar fi fost Meritneith, în 3503 î.Ch., judecând după mărirea mormântului ei, caracteristică exclusiv acestei demnități. Între 2500 și 2491 î.Ch. a domnit Khentkaus („cea care își stăpânește forțele creatoare”), presupusa fiică a lui Mykerinos, constructorul uneia dintre cele trei piramide de la Gizeh. Coborând în timp, văduva-mamă a fara-

onului minor Pepi II, Merenre Antiemsaf, a condus Egiptul între 2278 și 2184 î.Ch. Lui Pepi II i-a urmat la tron Nitokris, prima femeie-faraon menționată ca atare în scrie drept „rege al Egiptului Superior și Inferior”. „Domnea o femeie, Nitokris – menționează un document. Era mai curajoasă decât bărbații timpului ei și avea bujori în obraji și părul blond. Era cea mai frumoasă dintre toate femeile”.

Vreme de 200 de ani țara a traversat o criză de conflicte sociale cauzate de nivelul

scăzut al Nilului, năvălirea triburilor de beduini, slăbirea puterii centrale. În 2060 î.Ch. situația s-a restabilit. Mai târziu, între 1790 și 1785 î.Ch., a domnit femeia-faraon Sebekneferure, purtând, printre numeroasele sale nume, și pe acela de „Stăpâna ambelor țări”. Cât timp Egiptul s-a aflat sub stăpânirea invadatorilor hicsosi, o femeie, Ah-Hotep, a promovat lupta pentru eliberarea ținuturilor sale. Numele ei principal, însemnând „Zeul lună trăiește în pace”, exprima

Chipuri de femei din Egiptul faraonilor (pp. 86-87)

programul ei politic, deoarece acest zeu, comparat adesea cu un taur, sugera „războiul“, urmat, după victorie, de pace. Ah-Hotep a murit la vârsta de 80 ani și în sarcofagul ei au fost găsite o decorație acordată de obicei militarilor, pentru curajul dovedit în luptă.

În urma Regatului Nou, ca personalitate negativă este prezentată Hatšepsut (1503-1482 î.Ch.), cea „cu ochii migdalați și zâmbetul cuceritor“, descrisă și în unele lucrări literare ca un Machiavelli feminin, stăpânită de o ambiție și un orgoliu nemăsurate și ordonând uciderea tuturor celor ce-i stăteau în cale. Hatšepsut a fost tutorele lui Tuthmosis III (1482-1450 î.Ch.), care au urcat pe tron la vreo 5-10 ani. După unii specialiști, ea ar fi reușit să țină în mână puterea timp de 15 ani. Tuthmosis III avea să se răzbune, ordonând ștergerea numelui ei de pe toate monumentele, chiar și de pe sarcofagul ce se crede că i-ar fi aparținut. Mit sau realitate?

Christian Jacq, autorul francez al unei cărți apărute recent în versiune germană, sub titlul *Die Ägypterinnen* (Egiptencele), în Editura Artemis D. Winkler, Düsseldorf – Zürich, pune accentul pe fațetele pozitive ale

domniei ei: a ctitorit majestuoase lăcașuri de cult la Karnak, Luxor, Theba și, printr-o diplomatie iscusită, a asigurat pacea Egiptului.

În șirul lung al stăpânelor vieții spirituale și materiale a Egiptului nu putem omite pe Nefertiti, cea „strălucitoare la chip, plăcut împodobită, stăpâna norocului, înzestrată cu toate virtuțile“, de dragul căreia „răsare soarele“. Ca soție a lui Ehnaton, n-a lipsit de la nici o ceremonie sacră. Practic, a condus singură ceremonii rituale și a primit solii unor puteri străine. Despre moartea ei se fac multe speculații, enunțându-se ipoteza că a căzut în dizgrație, închisă în palat, fiind bănuită a fi în fruntea unui grup de opoziție. Să ne oprim puțin și la celebra Cleopatra, ultimul vis al restabilirii măreției faraonice. Numai legenda o descrie frumoasă, nu și documentele vremii, care pun accent pe personalitatea, inteligența și cultura ei.

Necunoscutele rețete ale anti-concepționalelor

Și pe alte planuri emanciparea femeii în Egiptul antic pare inimaginabilă, comparativ cu situația ei din majoritatea țărilor globului nostru, astăzi. Erotismul nu era tabu, ci era socotit o componentă naturală, necesară, dezirabilă și o parte frumoasă a vieții, simțurile fiind sursa forței creatoare. În accepțiunile societății, nimic nu obliga fata-fecioară să nu aibă relații sexuale înaintea căsătoriei. Pe plan juridic și social femeia nemăritată era autonomă și își administra singură averea. Tatăl nu-și putea obliga fiica să se mărite contrar voinței sale. Există obiceiul încheierii unor contracte matrimoniale pe termen: un fel de căsătorie de probă.

Determinant ca o femeie și un bărbat să fie considerați

Coperta cărții lui Christian Jacq

Christian Jacq

DIE
ÄGYPTERINNEN
Eine Kulturgeschichte

Artemis
D. Winkler

același caz, femeia trebuia însă să părăsească domiciliul. Fapta era socotită un păcat.

Femeile nu erau prizonierele casei, nici la părinți, nici la soț, puteau să-și petreacă timpul liber cum

vroiau, să facă sport, să se întâlnească cu prietenele etc. Devenind văduvă, femeia avea dreptul de a se recăsători, păstrându-și averea moștenită din prima căsătorie.

Cititul și scrisul erau învățate deopotrivă de băieți și fete în școlile comunale. Se știe că existau și scribi-femei. Medicina egipteană, mult respectată în Antichitate, era profesată și de femei. Peseshet, însemnând „cea care pune diagnosticul“, a fost chiar președinta breslei, funcție gravată pe sarcofagul ei, la Gizeh. N-a fost rară prezența femeilor nici în

poziții-cheie ale aparatului de stat și în viața economică. În timpul celei de-a XII-a Dinastii, o femeie numită Tsat, însemnând „tânăra femeie“, a purtat, în Egiptul Central, titlul de „trezorieră și inspectoare a bunurilor stăpânului“, un fel de ministru de Finanțe al regiunii administrative. Femeile aveau dreptul să posedze suprafețe agricole, să le administreze singure și să organizeze vânzarea produselor.

Lesne de imaginat că de indignată ar fi o femeie a Egiptului antic, dacă – trezită în zilele noastre – ar fi obligată, conform uzanțelor din majoritatea țărilor, să renunțe la propriul nume și să-l preia pe cel al soțului!

Lucrarea lui Christian Jacq, cum scrie el, „este un omagiu adus strălucitoarelor și nemuritoarelor femei ale Egiptului antic“, unde le-a fost dat, milenii de-a rândul, să se afirme liber ca soții, mame și în viața profesională, fără a fi renunțat la atributele unei feminități cuceritoare. ■

căsătorii era faptul de a trăi sub același acoperiș, fără alte formalități rituale sau administrative. Așadar, un act profan, pur privat. Nu exista nici o prescripție care să oblige soția să rămână cu bărbatul ei, dacă nu vroia. În caz de „divorț“, soțul era obligat să-i restituie dota și o treime din bunurile agonisite împreună. Aceste „dezavantaje“ materiale aveau, evident, menirea de a împiedica desfacerea căsătoriilor.

Pentru femeile care nu doreau copii existau mijloace anticoncepționale, ale căror rețete n-au fost decât parțial elucidate până azi. Perechile care nu aveau copii puteau adopta unul. Copiii trebuiau alăptați timp de 3 ani, ceea ce explică de ce scheletele găsite nu prezintă semne de rahitism. Doicile asigurau laptele.

Dacă se dovedea că un bărbat își înșela nevasta, era exclus din breaslă și trebuia să plătească o amendă. În

*Schită de costum pentru rolul Pluto
(Luvru, Cabinetul de desene)*

ÎNGERII CÂNTĂREȚI

Spectatorii români au putut viziona mai de mult un film deosebit: Farinelli. El înfățișea povestea unui cântăreț de operă aparte, un castrat. Dar Farinelli nu a fost un caz singular. Eunucii soprani reprezintă un capitol din istoria muzicii de operă. Încercăm să îi prezentăm cititorului revistei Magazin istoric câteva momente și figuri din această istorie tragică până la urmă, pornind în primul rând de la cartea lui Patrick Barbier, *Histoire des castrats*. O istorie tragică pentru că operația survenea la o vârstă când tânărul nu avea nici un drept de decizie. Iar la fiecare dintre cei care ajungeau vedete și se puteau bucura astfel de o serie de favoruri, existau alte câteva sute de ratați.

VALENTIN GHEONEA

Epoca de glorie a eunucilor cântăreți începe la 1599, odată cu admiterea oficială a primilor soprani italieni în corul pontifical. Atunci s-a născut politica mereu ambiguă a Bisericii, care condamnă castrarea, primind în același timp pe cei mai buni cântăreți în corul liturgic. Papa Clement VIII, subjugat de glasul acestor soprani, autorizează castrarea doar „ad honorem dei” (pentru gloria lui Dumnezeu). Biserica s-a refugiat în spatele preceptului Sf. Pavel, care interzice femeii să vorbească în biserică. Neavând voie să cânte în cor, femeile erau înlocuite cu eunuci, al căror timbru vocal era apropiat celui feminin. Puțin cunoscută în Italia secolului XVI, castrarea

cântăreților începe să se răspândească în diferitele state peninsulare începând cu secolul XVII, pentru a atinge punctul culminant în secolul XVIII. Operația se făcea atât oficial, invocându-se motive medicale mai mult sau mai puțin valabile, cât și pe ascuns, de felceri sau bărbieri. Scopul operației era să împiedice transformarea vocii care, în lipsa testosteronului, nu se mai îngroșa, rămânând „înaltă”. De aceea era necesar ca intervenția chirurgicală să aibă loc între vârsta de 7 și 12 ani, ulterior fiind fără efect.

**„Pentru
binele lor”**

Anestezia consta, în cel mai fericit caz, în absorbția unor

băuturi pe bază de opiu, care amorteau simțurile copilului. De cele mai multe ori însă, se presau arterele carotidei pentru a se întrerupe momentan circulația sângelui. Pacientul se găsea atunci într-o stare apropiată comei. Efectuată în astfel de condiții, operația se solda adeseori cu hemoragii și infecții mortale. Castrarea provoca și unele efecte secundare: absența mărului lui Adam, pilozitate aproape inexistentă, dezvoltarea sânilor etc. Eunucului i se forma o masă musculară mai apropiată de cea a femeii, îngroșarea coapselor și a soldurilor, precum și o tendință spre obezitate, ridiculizată de public. Un alt aspect surprinzător era talia superioară a celei

normale, fenomen jenant pentru cei care interpretau roluri feminine.

Celebrul sopran Marianini cânta în roluri de prințesă având înălțimea de doi metri.

Primii eunuci au fost formați pentru coralele bisericești, dar popularitatea crescândă a muzicii lirice, entuziasmul publicului în fața acestor voci fără seamăn au atras pe tot mai mulți spre scena operei. Interdicția femeilor de a urca pe scenă, ce se practica în statele italiene aflate sub autoritate papală, a impus utilizarea eunucilor în roluri feminine. Impresarii operelor au înțeles repede avantajele vocale și scenice ale prezenței lor în raport cu falsetiștii folosiți până atunci, sau cu copiii, prea tineri pentru a exprima sentimentele și pasiunile, esențiale în muzica barocă. Succesul de care se bucurau sopranele nu putea decât să îndemne oamenii săraci să-și sacrifice copiii „pentru binele lor”. Cum să nu te lași influențat văzând publicul în delir, asaltând literalmente biserica, unde

cânta Loreto Vittori, unul dintre primii „monștri sacri”?

Aproape toți cântăreții cunoșteau același parcurs „inițiativ”: un maestru de capelă sau organist descoperea surprinzătoarele calități muzicale și, cu acordul părinților, începea o pregătire sumară. Aici se situa pentru copil răscrucea vieții. Muzica și viitorul tânărului treceau peste considerentele de ordin moral. Printr-o ipocrizie de circumstanță, castrarea nu putea avea loc decât la cererea copilului. Ne putem imagina cât valora cererea unui copil de șapte sau opt ani, presat de părinți să accepte un act ale cărui consecințe fizice și psihologice nu le cunoștea. Rarissime erau familiile care admiteau că și-au operat copilul pentru a deveni cântăreț. Se recurgea la suferință. În general alibiuri medicale, care ofereau o scuză și o ușurare persoanei

ce practicasă operația și risca excomunicarea religioasă.

„Plâng, domnule!”

Odată operația și convalescența încheiate, trebuiau începute lungile studii, ce aveau ca finalitate o voce formată. Nu toți eunucii erau capabili să urmeze o carieră muzicală. Castrarea semăna în bună măsură cu o loterie, vocea unora devenind aspră și ascuțită. Aceștia erau destinați în cel mai fericit caz preoției sau erau îndrumați spre muzica instrumentală. Cei ghinionisti ajungeau vagabonzi și delincvenți. Timp de 6-10 ani, eunucii depuneau în școlile de muzică o muncă considerabilă. Exercițiile continue din celebrele conservatoare napolitane explică virtuozitatea eunucilor. Marea majoritate a lor erau

În pp. 89-91: imagini din film

recrutați în corurile catedralelor sau bisericilor parohiale. Cei mai prodigioși cântăreți, viitorii monștri sacri (probabil 1%) aveau în față bogăția și gloria. Toate curțile princiare italiene căutau tineri pentru a face din ei podoaba capelelor lor: Torino, Neapole, Parma, Modena rivalizau în strălucire. Principii germani, chiar țarul Rusiei, trimiteau în Italia oameni pentru a recruta cântăreți.

Căutarea eunucilor de-a lungul Italiei dădea naștere unor adevărate aventuri. În timp ce călătorea în nordul peninsulei, poetul și muzicianul francez Charles d'Assoucy a fost primit în 1658 la curtea ducelui Carlo III de Mantua, mare amator de muzică. Pierre-Valentine, pajul poetului, l-a subjugat pe duce prin frumusețea vocii sale. Ca urmare, trei luni mai târziu, Carlo III și-a

însărcinat oamenii de încredere să-l răpească pe paj și să-l trimită la Veneția pentru a fi castrat. Toate încercările lui d'Assoucy de a-și găsi pajul s-au dovedit zadarnice. Cei doi bărbați s-au întâlnit șase ani mai târziu, după moartea ducelui, la Neapole. Pierre-Valentine, rebotezat Valentino, devenise un eunuc celebru.

Tradiția cerea ca eunucii, la fel ca so-

listele sau compozitorii epocii, să poarte un pseudonim, pentru tot restul carierei. Pseudonimul era ales fie de cântăreț, pentru a omagia o persoană sau o familie care i-a marcat cariera, fie impus de public. Multe pseudonime erau diminutive afective: Francesco Pistocchi devine „Pistocchino“, iar contraltistului Melchiorri i se spune „Cacciacuori“ (călăul inimilor). Orașul sau țara de origine permiteau, de asemenea, rebotezarea cântărețului. Mulți eunuci purtau toată viața numele unui personaj pe care l-au încarnat admirabil pe scenă: Tommaso Inghirani a interpretat atât de magistral rolul Fedrei din opera cu același nume, încât va fi supranumit toată viața Fedra. Debutul în fața publicului avea loc la o vârstă fragedă, între 12 și 17 ani. Vocea tânără, farmecul feminin, senzualitatea hibridă pe

care o degajau făceau deliciul publicului. Din păcate nu ne putem da seama de frumusețea acestor voci, total necunoscute pentru o ureche modernă. Palida dar emoționanta înregistrare a lui Alessandro Moreschi, mediocru eunuc de biserică, nu ne redă decât o infimă parte a „întregului“. Nu avem decât mărturiile de epocă pentru a pătrunde misterul. Alessandro Scarlatti, celebrul compozitor, nu putea crede despre eunucul Francischello, că „un muritor poate cânta atât de divin“ și se întreba dacă nu cumva „un înger a luat chipul lui Francischello“. Asemenea mărturii se eșalonează de-a lungul celor două secole de aur ale prezenței eunucilor în operă.

Este greu să transpui în cuvinte atmosfera acelei serii, din anul 1776, când la Forlì, Pacchiariotti juca *Arbace*, în opera *Artaserse*. A interpretat admirabil rolul fiului ce se sacrifică pentru tatăl său: sala întreagă era înlăcrimată și orchestra atât de emoționată, încât treptat s-a oprit din cântat, chiar în mijlocul ariei. Pacchiariotti s-a aplecat peste marginea scenei, cerând lămuriri dirijorului, care nu putu articula decât: „Plâng, domnule!“

Marii eunuci, ca și marile soliste, au fost foarte bine plătiți și au acumulat averi importante. Pasiunea publicului și a curților princiare provoca chiar o creștere constantă a câștigurilor. Cu toate acestea, nu toți

eunucii erau foarte bogați. Stagiunile operelor erau scurte în Italia, eunucii trebuiau să voiajeze în străinătate pentru concerte, iar cheltuielile de drum și întreținere erau foarte mari. Cei bine cotați câștigau pe stagiune peste 3 500 ducăți, de 460 ori mai mult decât un copist. Englezii aveau obiceiul să-și copleșească cu cadouri invitații de prestigiu. Cadourile, urmate de numele generoșilor donatori, erau apoi repertorizate în gazetele londoneze: o pereche de cercei cu diamante dați de..., o tabacheră din aur oferită de... etc. În urma unor asemenea generozități, marele Farinelli își tripla câștigurile, ajungând de la 1 500 livre la 5 000 pe stagiune. Eunucul Gabrielli a cerut Caterinei II pentru un angajament 5 000 ducăți. Suverana înmărmurită a exclamat că nici un feld-mareșal de-al său nu primește atât. Fără a se intimida, Gabrielli a replicat: „Atunci, Majestatea Voastră n-are

decât să-și pună feldmareșalii să cânte!” Țarina i-a plătit cei 5 000 ducăți.

În afară de bani și cadouri, eunucii primeau și diferite distincții. În 1645, cântărețul Ferri a fost solicitat de Cristina, regina Suediei, în timp ce era în serviciul regelui Poloniei. Cele două țări se aflau atunci în război. Cristina a cerut un armistițiu și l-a rugat pe rege să-i împrumute pentru două săptămâni sopranistul despre care vorbea întreaga Europă. Cu acordul regelui, Cristina și-a trimis propria corabie pentru a-l lua pe cântăreț, în timp ce ostilitățile au încetat provizoriu. Ferri a primit din partea reginei titlul invidiat de cavaler al Crucii Sfântului Marcu. O medalie a fost bătută în onoarea sa. Farinelli, după lungi servicii la curtea Spaniei, a fost numit comandor al Ordinului de Calatrava, decorație acordată până atunci doar Granzilor, cei câțiva membri ai înaltei nobilimi spaniole

Farinelli a fost chemat la curtea regelui spaniol Filip V de către soția acestuia, care nu mai știa ce să facă pentru a-l scoate dintr-o puternică depresie. Chiar în seara în care a ajuns, l-a introdus în cabinetul regelui. I-a cântat ascuns în spatele unei draperii. După câteva săptămâni, Filip V se ocupa din nou de treburile statului. Tratatul a continuat încă nouă ani. La moartea regelui, urmașul său, Carol III, l-a concediat, spunând: „nu vreau un clapon pe masa mea”.

cunoscuți din secolul XVI sub acest nume. Fermecători prin voce, seducători prin noblețea și rafinamentul de pe scenă, eunucii au fost perfecți don juani, atât în saloane, cât și în intimitatea alcovurilor. La apariția eunucilor pe scenă, sexul slab era într-o adevărată isterie colectivă, comparabilă cu cea pe care o provoacă astăzi starurile muzicii pop. Entuziasmul doamnelor din nobilime nu avea limite. Eunucii suportau pe scenă o adevărată avalanșă de sonete înflăcărate și coroane de lauri. Fiecare doamnă avea asupra ei portretul cântărețului favorit. Aventurile amorose ale eunucilor au făcut senzație în epocă. Rauzzini a fost nevoit să părăsească curtea din München din cauza imoralității sale, iar Pacchiarotti a trebuit să se bată în duel cu un soț gelos. Câteodată lucrurile luau o turnură tragică. Cântărețul Siface a fost ucis de rudele unei doamne din lumea mare pe care o „dezonorase”. Iubirea sinceră a unor eunuci îi ducea chiar până la căsătoria cu ființa iubită. Dacă mariajul era un eșec, lucrul se petrecea

adesea nu atât din vina cuplului, cât și din cea a societății, care nu privea cu bunăvoință „anomia” eunucilor.

O mărturie unică

Chiar dacă unii au continuat să cânte și în secolul XIX, soarta sopranelor era pecetluită încă din cel anterior. Gustul muzical al publicului se schimbaseră. Artificiile vocale nu mai erau apreciate. Deosebit de virulent era atacul enciclopediștilor, care considerau vocea și manierele efeminate ale eunucilor ca ofense la adresa „rațiunii”. Voltaire și Rousseau s-au lansat în nenumărate tirade contra lor. Biserica însăși

începe să reacționeze, declarând ilegală amputarea oricărei părți din corpul omenesc, cu excepția situațiilor justificate medical. Decăderea conservatoarelor napolitane, loc de învățare a artei cântului timp de 200 de ani, dă altă lovitură fatală eunucilor. Napoleon Bonaparte, cucerind regatul Neapoleului, interzice castrarea și urcarea eunucilor pe scenă. Cu Girolamo Crescentini și Gianbattista Velluti răsună cântecul lor de lebadă pe scenele operei. Primul încetează să cânte în 1812 și al doilea în 1830. Opera romantică ce se naște nu mai folosea vocile sopranelor.

Dispariția eunucilor nu a pus capăt utilizării cân-

tarelor mutilați în biserici și catedrale. Numeroși copii au continuat să fie operați și folosiți în corale. Odată cu 1870 (sfârșitul suveranității temporale a papei); guvernul italian interzice practica castrării. În 1902, Papa Leon XIII a interzis definitiv utilizarea eunucilor în muzica religioasă. Ultimul eunuc, Alessandro Moreschi, a murit uitat de toți în 1922, la vârsta de 64 ani. Supranumit „îngerul din Roma”, a înregistrat în 1902 și 1904, la Vatican, câteva discuri. În ciuda sunetului defectuos și tehnicii vocale contestabile a cântărețului aflat în declin, ne rămâne șocul emoțional al acestei mărturii unice. ■

COMEMORAREA SÂNGEROASELOR EVENIMENTE DIN IANUARIE 1941

În zilele de 21 și 22 ianuarie, la Templul Coral și la Clubul Cultural al Federației Comunității Evreilor din București au avut loc două manifestări comemorative consacrate împlinirii a 60 de ani de la rebeliunea legionară din ianuarie 1941 soldată cu numeroase victime în sânul populației evreiești, cu incendierea unei sinagogi și devastarea altora, cu vandalizarea cartierelor Dudești și Văcărești.

Manifestarea de la Templul Coral – la care au luat cuvântul academicianul Nicolae Cajal, președintele Federației Comunităților Evreiești din România, și șef-rabinul Hakohen – a fost onorată de prezența președintelui României, domnul Ion Iliescu, care a rostit un cald me-

saj de compasiune pentru cele îndurate acum șase decenii de populația evreiască, subliniind necesitatea combaterii cu toată vigoarea a încercărilor de resuscitare a antisemitismului și, în genere, a xenofobiei.

A doua zi, Clubul Comunităților Evreiești din Capitală a adăpostit un simpozion la care au luat cuvântul: profesorul Constantin Bălăceanu-Stolnici, scriitorul George Bălăiță, doamna Lya Benjamin, istoricul Andrei Cioroianu, deputatul Dorel Dorian, politologul Stelian Tănase, avocatul Constantin Vișinescu, istoricul Radu Ștefan Vergatti. Moderator al dezbaterii a fost domnul Dumitru Hincu.

D.H.

2001 - ANUL BRÂNCUȘI

Două opere celebre		În cămașă!	Aproximativ	Ca opera lui Brâncuși (masc.)	Indicarea unui autor	Ațiuni necontrolate
		Femeie cu coadă de pește	A bate drumurile	... de copil	Operă	
Pasiv, în fond!			Au frunze cu peri aspri			
Orașul unde a trăit			Refren oltenesc			
				Cal năzdrăvan cu aripi		
				Brâncuși artistul		
Zi de pauză la teatru					Tuburi de oxigen la purtător	
O ușoară durere					Viața	
			Contact la capete!			
			Din păcate!		Estrada stelelor	
Atacată pe fiancun!			Alături împărătești			A unge la împărățanie
Capul zmeilor!			Satul unde s-a născut			
		Încăpere mare			Intrate în lume!	... fără sfârșit", restaurată recent
		Bine-înțeles!			Con sec!	
Prima la dialog			Masă la iarbă verde			
Boala zahărului			Început de edificare!			
				Împăratul incendiator (64 e.n.)		
				A isca		
Substanța organică din plante					Sat de cazaci	
Dat cătelului					Acoperă geamul	
			Bărbierit			Zece la latină!
			Purtător de cuvânt			Argeșul turistic
Supt la față				A fi în repaus		
Alternativă				Dimpotrivă		Din Gorj!
			Figură cu opt laturi			
Locul de muncă al artistului					Scoatere din jar!	

Prof. Pavel TOTOLICI

DIALOG CU CITITORII

RENAȘTEREA

Editată de ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ A VAULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI, revista cu acest nume a fost fondată în anul 1919 de episcopul Nicolae Ivan.

Recentul număr, 12(132), din cel de-al XI-lea an de apariție în noua serie, cuprinde, între altele, un interviu cu I.P.S. Bartolomeu, arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, precum și suplimentele Renașterea satului și Filocalia (editat de Asociația Studenților Creștini Ortodocși România, filiala Cluj-Napoca).

ISTORIE ȘI SCULPTURĂ

DL. NICOLAE CUPĂRESCU, din Lipova, care se recomandă vechi cititor și colecționar al revistei, după ce ne sugerează să publicăm mai multe fotografii vechi, documente foto din orice domeniu, face și aceste constatări: Revista dvs., această carte de istorie, nu prea este citită de tineret, adică chiar de cine trebuie, 90 la sută dintre liceeni nu știu de existența **Magazinului istoric**, iar cei ce știu e datorită bunicului și nicidecum profesorilor de istorie (vă rog să nu confundați Bucureștiul cu România). Ar fi interesant de știut de miile de profesori de istorie câți au abonament la **Magazin istoric**. Concluzia-i cam... albastră. Dar problema este nu profesorul, ci elevul. Ce se poate face ca revista să pătrundă în masa elevilor?

Oare nu se poate lua legătura cu Ministerul Educației, în sensul ca fiecare școală din țară să fie abonată la **Magazin istoric**. Să mai stea revista prin

cancelarie, poate o deschide cineva după ce epuizează articolele din **Întâmplări paranormale**, și așa târâș-grăpiș să se adune și în biblioteca școlii o mică colecție a **Magazinului istoric**?

Pasionat sculptor în lemn, corespondentul nostru ne trimite și două imagini reprezentând creații ale d-sale. Sunt două dulapuri din cireș, unul se numește **MARTIRII** (a), iar celălalt **POPORUL** (b), dintr-un

a ▲

b ▼

mobilier mai mare, celelalte piese se numeau **VOIEVOZII**. Sunt executate numai de mână – unicate – și realizarea unei piese a durat un an. Cred că sunt singurul din țară care execută mobilă cu temă istorică.

Mai nou, lucrez numai în nuc masiv. O fac numai din plăcerea creației, pentru că rentabilitatea e asemănătoare cu cea de la tipărirea **Magazinului istoric**.

Haiducul Pinteia

DI. ION COTÂRLĂ, din Sighetu Marmației, evocă amintirea unui vestit haiduc maramureșean: **Pinteia Grigore**, zis **Viteazul**.

S-a născut la 25 februarie 1670, în comuna Măgoaja, din zona fostului județ Someș. Și-a făcut studiile la liceul calvin din Aiud. Aici, a învățat latina, germana, dar mai cu seamă istoria Ardealului cu năvălitori, nobili și generali care au asuprit crunt țărânimia veacuri de-a rândul.

În jurul acestui popular personaj maramureșean s-a creat și circula o legendă și o baladă, asemenea celor mai cunoscuți haiduci din întreaga țară, cum ar fi: Toma Alimoș, Gruia lui Novac, Iancu Jianu ș.a. Grigore Pinteia a ajuns haiduc pentru că, fiind o fire neînfricăță și mai puțin supusă, intrând în conflict cu stăpânul pe al cărui pământ lucra, acesta s-a hotărât să-l trimită la oastea împărătească.

A haiducit, alături de ortacii săi, prin Codrii Maramureșului. Alături de legendă și balada populară-haiducească, multe locuri pe unde a poposit îi poartă numele: Izvorul lui Pinteia, Hanul lui Pinteia, Cetatea lui Pinteia, Peștera lui Pinteia, Pivnița lui Pinteia, Pârâul Pintii ș.a. La Budești, în vechea biserică a satului, monument istoric, se păstrează și pot fi admirate cămașa din zale și coiful purtate de către Pinteia Viteazul în luptele cu jandarmii și soldații puși pe urmele lui să-l înălture.

Împăratul Austriei, Leopold I, la 23 aprilie 1701, acorda o recompensă de 500 taleri pentru cel care-l va prinde pe Pinteia. Nimeni nu l-a trădat și nici nu l-a vândut.

În august 1703 haiducii săi în frunte cu Pinteia, au asediat orașul Baia Mare, au sfărâmat porțile cetății și au pătruns în oraș, pentru a-i pedepsi pe cei care trăgeau asupra lor. În timpul luptei, Pinteia a fost rănit și prins. Ofițerii habsburgi l-au împuscat în ziua de 22 august 1703. A fost îngropat sub zidurile cetății,

DIALOG CU CITITORII

lângă poarta de sud a orașului, însă mormântul său legendar se află sub Gutâi, pe drumul dinspre Sighetul Marmăției spre Baia Mare. Mormântul a fost recent renovat, prin grija oștirii din Garnizoana Baia Mare, care-i poartă numele.

Haiducia lui Pinteza Viteazul împotriva nobilimii și a ocupanților habsburgici este mereu vie în memoria mara-mureșenilor și nu numai, după cum spune balada:

„Doară Pinteza n-o murit...”

DOAMNEI PROFESOARE

Primum din partea elevei IULIA CÂLCIC, din clasa a III-a a Școlii nr. 192, din București, beneficiara unuia dintre cele 200 de abonamente anuale 2001, donate de Excelența Sa, prințul Dimitrie G. Sturdza, Președinte de Onoare al Fundației Culturale Magazin Istoric, aceste curate gânduri: Am citit cu multă bucurie scrisoarea trimisă de Fundația Culturală Magazin Istoric, prin care eram anunțată că voi primi timp de un an, lună de lună, revista.

Pentru ca bucuria să nu fie numai a mea, m-am hotărât să duc revista și la școala la care învăț și să o ofer doamnei profesoare de istorie, pentru a citi din ea tot ce i se pare potrivit și interesant și altor copii din diverse clase.

CELE MAI IMPORTANTE LUCRURI

Doamna NARCISA VĂ-TĂMANU, din Adjud, ne scrie despre întâlnirea d-sale cu istoria încă de pe băncile școlii.

Marele meu noroc a fost acela de a avea în școală adevărați dascăli, profesori de o înaltă

ținută care mi-au insuflat dragostea și pasiunea pentru istorie. I-aș numi aici pe Mariana Făinărea și Corneliu Cobiliac, oameni de suflet, care fac cinste corpului didactic din România.

Dar adevărata mea şansă, cea care avea să mă formeze ca om, a fost întâlnirea cu profesorul Petru P. Andrei, fiul sociologului român Petre Andrei. De la acesta am aflat că cele mai importante lucruri sunt dreptatea și libertatea. Și pentru aceasta îi mulțumesc!

Dorința mea este ca eforturile dumneavoastră să se îndrepte în continuare către aflarea adevărului și către formarea unei conștiințe naționale, deoarece acest lucru îi lipsește României de astăzi.

• CĂRȚILE PREZENTATE

Mulți cititori ne solicită să le trimitem cărți prezentate la rubrica Pentru biblioteca dumneavoastră. Precizăm, încă o dată, că redacția nu dispune decât de un singur exemplar, primit de la autor sau editură, pentru semnare. Deci, cărțile respective pot fi procurate din librării sau direct de la editura care le-a tipărit.

Îi răspundem astfel și lui EMILIAN-ANDREI LUȚĂ, care a uitat să își treacă adresa pe plic.

SINAN PAȘA ȘI SENATUL ROMÂN

Domnul ANTON STĂ-NESCU, din București, ne semnalează o eroare strecurată în numărul 1/2001, la pagina 6. Evident, nu despre Soliman Pașa este vorba, ci despre Sinan Pașa. Ne grăbim să facem corectura și să îi mulțumim cititorului nostru pentru lectură atentă. Tot pe

seama neatenției punem și o altă greșală, pe care nu ne îndoiem că cititorii au operat-o din firescul curgerii textului: la nr. 2/2001, pagina 4, se va citi senator roman și senat roman (nu român).

CERERI ȘI OFERTE

ȘTEFAN ROTARU, str. Stadionului, nr. 4, bl. B2, ap. 18, Rădăuți, solicită: nr. 2/1980; 2, 10/1982; 9, 11/1985; 3/1987; 10, 12/1989; 3/1992; oferă numere disparate din 1967-1994.

PETRU HOREA, str. Ozana, bl. M1, sc. A, ap. 2, Piatra Neamț, oferă: nr. 2-9/1967; 1-12/1968; 1-12/1969; 1-12/1970; 1-3, 6-9, 11, 12/1971; 1-4, 7/1972.

PAVEL VAPIROVSKI, str. Moldova, bloc Moldova, sc. B, ap. 9, Pașcani, solicită: nr. 1, 2/1967; oferă numere din anii 1967-1970; 1974; 1978; 1985; 1989; 1990.

AURELIAN POPA, str. Gării, bl. B1, ap. 40, Moinești, oferă colecția 1990-1995.

ATANASE POPOVICI, str. Rușetu, nr. 3, bl. 3, ap. 3, București, oferă colecția completă.

COSTICĂ NECHITA, str. Socola, nr. 5, sc. B, ap. 10, oferă colecția 1979-1986; numere disparate din anii 1991-1993.

GH. RĂZNICU, str. Xenopol, nr. 3, ap. 24, București, oferă colecția 1967-1993.

DAN STĂNESCU, str. Cameliei, bl. 113, ap. 27, Ploiești, oferă colecția completă.

NICULAE BARBĂ, tel. 230.30.36, București, oferă colecția completă.

CONSTANTIN C. SOLOMON, str. Dărmănești Nord, nr. 52, bl. K6, ap. 20, Piatra Neamț, oferă numere disparate din anii 1968; 1973; 1978; 1981-1989; 1990; 1991.

CONTENTS (Romanian History) C. Rădulescu-Motru The Vocation – A Resource of National Energy • D. Berindei How were trained up The Elites of Modern Romania • G.G. Potra Titulescu's Notes from The Exile (1938) • N.D. Ion Florica – The Oasis of Quietness for the Brătianu Family • S. Cristescu Carol I and the French Military Mission • M.E. Ionescu The Military Historiography and the Internet • I.N. Diniu Recollections from The WWI • V. Avram Henri Coandă and His Jet-propelled Aircraft • M.C. Stănescu The U.S. Romanians and the Great Romania • Gh. Zbucnea The Istro-Romanians • A. Căpușan The First Phone Line Bucharest-Washington • T. Wexler General Dragalina saved Thousands of Jews from Cernăuți • A. Popescu Had Ana Pauker Any Account in Swiss Banks? • L. Cruceanu The Memorial from March 30, 1821

SOMMAIRE (Histoire roumaine) C. Rădulescu-Motru La vocation-source d'énergies nationales • D. Berindei La formation de l'élite nationale roumaine moderne • G.G. Potra Nicolae Titulescu – notes d'exile (1938) • N.D. Ion Florica – oasis de quiétude de la famille Brătianu • S. Cristescu Carol I et la mission militaire française • M.E. Ionescu L'historiographie militaire et l'Internet • I.N. Diniu Journal de la Grande Guerre • V. Avram Henri Coandă et son avion à réaction • M.C. Stănescu Les Roumains d'Amérique et la Roumanie réunie • Gh. Zbucnea Les Roumains d'Istrie • A. Căpușan La première ligne téléphonique Bucarest-Washington • T. Wexler A Tchernovtsy, le général Dragalina sauva des milliers de Juifs • A. Popescu Ana Pauker a-t-elle eu de l'argent en Suisse? • L. Cruceanu Le Mémorial du 30 mars 1821

Содержание (Румынская история) К. Рăдулеску-Мотру Призвание – источник национальных энергий • Д. Бериндей Как создались элиты новой Румынии? • Г.Г. Потра Записи Титulesку в изгнании (1938 г.) • Н.Д. Ион Флорика – оазис тишины рода Брăтиану • С. Кристеску Кароль I и военная французская миссия • М.Е. Ионеску Военная историография и Интернет • И.Н. Диниу Дневник первой мировой войны • В. Аврам Апри Коандă и его реактивный самолёт • М.К. Стăнеску Американские румыны и объединённая Румыния • Г. Збукнея Истро-румыны • А. Кăпушан Первая телефонная линия Бухарест-Вашингтон • Т. Векслер Генерал Драгалина спасает тысячи евреев в Черновцах • А. Попеску Были ли у Аны Паукер счёты в Швейцарии? • Л.Кручану Документальный отчёт 30-ого марта 1821 г.

INHALT (Rumänische Geschichte) C. Rădulescu-Motru Die Berufung – Quelle von Nationaler Kraft • D. Berindei Wie sich bildeten die modernen rumänischen Eliten? • G.G. Potra Titulescu Aufzeichnungen in seinen Exil (1938) • N.D. Ion Florica – eine Ruhe-Oase der Brătianu • S. Cristescu Carol I und die französische militärische Mission • M.E. Ionescu Das militärische Geschichtsschreiben auf den Internet • I.N. Diniu Tagebuch aus dem ersten Weltkrieg • V. Avram Henri Coandă und sein Düsen Flugzeug • M.C. Stănescu Die Rumänen aus America und das vereinigten Rumänien • Gh. Zbucnea Die Hystorrumänen • A. Căpușan Die erste telefonische Verbindung zwischen Bukarest und Washington • T. Wexler General Dragalina rettete Tausende von Juden aus Czernowitz • A. Popescu Hat Ana Pauker Kontos in der Schweiz? • L. Cruceanu Die Denkschrift von 30 März 1821

SUMARIO (Historia română) C. Rădulescu-Motru La vocación, fuente de energías nacionales • D. Berindei Cómo se han formado las élites de la Rumania moderna • G.G. Potra Los apuntes de Nicolae Titulescu desde el exilio (1938) • N.D. Ion Florica – la oasis de tranquilidad de los Brătianu • S. Cristescu Carol I y la misión militar francesa • M.E. Ionescu La historiografía militar y el internet • I.N. Diniu Diario de la Primera Guerra Mundial • V. Avram Henri Coandă y su avión a reacción • M.C. Stănescu Los rumanos norteamericanos y la Rumania reunida • Gh. Zbucnea Los histororumanos • A. Căpușan La primera línea telefónica Bucarest-Washington • T. Wexler El general Dragalina salva miles de judíos de Cernăuți • A. Popescu Ha tenido Ana Pauker, cuentas bancarias en Suiza? • L. Cruceanu El Memorial del 30 de marzo de 1821

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONNEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57
FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39
Piața Presei Libere, nr. 1,
Sector 1, București, România
Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);
90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 10 000

